ŞTEFAN POPESCU / CRITICE I

De acelaş autor

POEME, Sighişoara, Miron Neagu, 1939

ALFABET, suită de poeme, Bucureşti, Pavel Suru, 1939

LEROI-LER, poeme, Bucureşti, Editura revistei „Cadran", 1941

EXCURSIE ÎN MUNŢI, suită de poeme, Bucureşti, Editura revistei „Cadran", 1941

POESIA TRUBADURILOR, esseu, Bucureşti, Alfa, 1942

NICI CU GÂNDUL NU GÂNDEŞTI, piesetă într'un act Craiova, Meridian, 1943

CU INIMA ÎN PUMNI, poeme, Bucureşti, Editura „Revista Critica", 1944

CUM A FOST CU PUTINŢĂ, poeme, Bucureşti, colecţia Orizont, 1945

SE RIDICĂ CEAŢA, poeme, Bucureşti, Literatura Nouă, 1945

CRITICE I, REALITĂŢI ŞI EXIGENŢE LITERARE, Bucureşti, Editura revistei „Cadran", 1947

Vor apărea:

TUTUROR, poeme

CADRAN MONDIAL, o zi din viaţa neromanţată a pământului (în colaborare cu Mihai Popescu)

XENIA VILARI, nuvele şi schiţe

ALASKA, nuvele şi schiţe

HANS ROECKLE, povestiri

DIESEL, roman

TRISTAN ŞI ISOLDA, I studiul legendei, II legenda romanţată

ŞTEFAN POPESCU

CRITICE

REALITĂŢI ŞI EXIGENŢE LITERARE

VOLUMUL I

ACEST VOLUM ESTE TIPĂRIT
DE FUNDAȚIA REGELE MIHAI I
IN 1.400 EXEMPLARE PE
HÂRTIE EDIȚIUNI VĂRGATĂ

CUPRINS

CUVÂNT INAINTE

Au fost cuprinse în acest prim volum, considerațiuni critice pe care, de-acum șase-șapte ani și până azi, le-am publicat prin reviste ori le-am rostit la microfon.

Ele apar aici compartimentate nu după întâmplătoare așezare, ci cu orânduiala pe care fiecare cetitor va avea să o judece. Am socotit necesară această rânduială ținând seama de realitatea *literară dela noi și urmând de-aproape numai* exigențele *pe care le iubim. Am strâns în carte aceste considerațiuni cu credința că ele vor dobândi înțelegerea și aprobarea bunului simț.*

Dacă „rechizitoriile" noastre vor speria sau numai vor mira, ceeace e de spaimă în ele ori de mirare e sinceritatea. Desigur, poți fi sincer și în acelaș timp adevărul tău să fie relativ, aproximativ doar. Am avea cea mai mare mulțumire dacă cetitorul s'ar mira, s'ar înfiora plăcut de sinceritate surprinsă, dar ar des-

cifra şi dorul nostru de adevăr, din intenţia totdeauna curată.

Fără ură şi fără părtinire, cu asprime însă, am criticat tot ce lasă închipuirii putere deplină.

Am căutat să arătăm întreaga poesie a realităţii; am încercat să atragem atenţia asupra nesecatului isvor de frumuseţi pe care realitatea îl poartă în sine, călăuziţi fiind neîncetat de a îndrepta câteceva din câte sânt de îndreptat şi — laolaltă cu toţi confraţii noştri — de a rostui cu grijă făgaş nou literelor româneşti.

*

Unele chestiuni am avut numai să le sugerăm acum, ele comportând şi cerând imperios completarea până spre *epuizare a problemei. Ne gândim, de pildă, la fragmentatul esseu cu care deschidem* Critice-*le, ori rândurile scrise despre* Premiul Cultura Naţională 1946.

Deasemenea, cele ce avem să le mai spunem despre scrisul muncitorilor se vor adăuga cu necesitate celor ce veţi întâlni în prima serie de articole de aici.

In unele cronici am fi vrut ca, alături de cartea judecată în speţă, să aducem luminile ori umbrele şi din celelalte opere ale aceluiaş, înainte tipărite sau mai de curând apărute. Astfel, despre Ionel Teodoreanu, despre Geo

Bogza, despre Lucia Demetrius volumul următor va cuprinde studii asupra întregii lor opere publicate.

Dacă nu întâlnim aprecieri asupra corifeilor scrisului românesc de azi (Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Gala Galaction) ori a clasicilor (Carageale, Odobescu, Creangă, Eminescu şi ceilalţi) ele sunt de aşteptat în alte Critice, ca şi cele pentru cei dragi nouă: Camil Petrescu, Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, Radu Boureanu, Mihnea Gheorghiu, Ion Caraion, Geo Dumitrescu, Virgil Ierunca...; după cum preţuirea criticilor români, dela maeştrii îndrumători la cronicarii de menţiuni; va fi dăruită în Istoria criticei literare româneşti.

Stilul cărţii nu poate fi unitar, stabilit, el urmând evoluţia scrisului, purtând pecetea vremii când l-am aşternut pe hârtie. De unde, urmărind, datare recensiilor mărturiseşte documentar drumul parcurs.

*

Iubite cetitorule, dacă vei avea fărâmă din satisfacţia noastră când am însemnat un gând cu convingerea că el serveşte numai binele şi adevărul — drumuri sigure spre frumos — atunci sârguinţa nu ne va fi fost fără rost.

7 Ianuarie 1947

I.

PENTRU REALISM IN LITERATURĂ

PENTRU REALISM IN LITERATURĂ [1])

Mulţi din cei preocupaţi de problemele literaturii contemporane, de problemele puse mai ales de literatura noastră de astăzi, [2]) încearcă să găsească o explicaţie care numai explicaţie nu e, aruncând a tot iertătorul, a toate ispăşitorul cuvânt *tinereţe*, defectelor, tarelor sale.

Păcatele tinereţii. — E vina tinereţii.

Dar numai vina tinereţii să fie că scrisul, celor tineri mai cu deosebire, nu arată nimic din sbuciumul de viaţă din jur ? Sau poate sunt alte cauze care ar explica într'o măsură sărăcia de gândire a celor chemaţi să scrie.

Ei doar trebue să răspundă tuturor întrebărilor care se aud repetate, strigate cu glasuri de îngrijorare.

Multe din lipsurile literaturii româneşti

1) Fragment din esseul cu acelaş nume.
2) Esseul e scris în 1940.

contemporane s'ar împlini, dacă cei care scriu şi-ar pune o seamă de întrebări şi ar încerca să răspundă măcar câtorva din ele.

Tocmai de când ni s'a năzărit că ne-ar sta bine să fim scriitori, de atunci de când viaţa o socoteam o veşnică primăvară, iar plictiselile adolescenţei ne îndemnau să înseilăm suspinele prea multe într'un arabesc caligrafic de vers, de atunci fără scrupule luăm condeiul şi scriem. Scriem. Asta ne interesează. Atât. Fără a şti, fără a voi să ştim ce scriem, ce vom scrie. Că scrisul nostru apare cu primii lui paşi astfel: naiv, neştiutor, inocent nu e nimic. Poate că aşa se încep toate. Că aşa chiar trebuie să înceapă.

Dar din copilandrii ce eram, ne ridicăm de grabă tineri cu pretenţii. Cu pretenţii mai multe chiar decât talent. Şi scriem, scriem de zor. Avem caiete cu versuri multe, înghesuite. Avem coli întregi cu romane. Dela un timp vrem să ne afirmăm. Nu ne ajunge să scriem numai pentru noi, vrem să fim auziţi. Trebuie să cunoască toţi experienţa noastră, gândurile noastre, absolut numai ale noastre, nemai-întâlnite, foarte interesante.

Punem mâna pe condei şi scriem. Ne spunem „dorurile şi amorurile". Nu ne punem întrebarea ce vom scrie. Adesea nu vedem sfârşitul celor ce întreprindem, nici măcar atât cât

pentru chiverniseala construcţiei e chiar necesar să ştim de mai înainte. Nu se poate. Totul e neaşteptat pentru creatorul adevărat; dinainte cunoscut de muze, numai de inspiraţie doar. Deci, ceeace aşterni tu pe hârtie e munca lor, treaba lor, a muzelor. E munca inspiraţiei. Căci de aceea este când este, fireşte. Numai ea să fie că încolo, toate merg strună.

Ce vom scrie? Nu ştim, dar va fi foarte frumos.

Pentru cine scriem? Pentru noi. De altfel promitem că versurile vor rămâne în sertare, nimeni nu le va şti. Ar fi o profanare. Dar şi această perioadă trece. Câteva caiete sunt arse. Foarte bine. Scriem apoi pentru Ea. Ea va ceti versurile noastre şi neapărat va rămâne extaziată, măgulită. Acum condeiul e mai harnic. Iubita nu înţelege nimic şi dela o vreme se plictiseşte şi te uită cu opera ta cu tot.

Apoi pentru cine mai scriem. Căci continuăm să scriem. Publicăm. Şi mai ales dacă ni se publică cu uşurinţă... dar: pentru cine scriem? Intrebarea aşteaptă mereu şi de mult un răspuns. Nu ne grăbim să-l dăm. *Trebue* să scriem. Pentru cine scriem? Pentru câţi? Ceeace scriem, interesează? Pe cine? Pe câţi?

Gândim că ceeace scriem, să fie trebuincios, folositor?

Suntem preocupaţi ca ceeace scriem să fie necesar, *să arate* ceva? Sunt acestea toate întrebări care nu-şi găsesc răspunsurile. Iar scrisul nostru nici el nu răspunde de nicăieri cu nimic; ori de prea departe, prea slab şi cu glasul a prea puţinor peniţe.

*

La început e parcă un neastâmpăr, un plus de trăire care se cere consumat, exprimat. Şi atunci poezii de dragoste, pasteluri după natură; imitaţii şi încercări de tot felul compun exerciţiul pentru *formă* şi pregătesc posibilităţile desvoltării eventuale pentru *fond*.

Acest fond l-am dori scos şi închegat dintr'o gândire rodnică, dintr'o trăire intensă.

Dar pubertatea exultă fără habar, fără reticenţe, numai din impuls interior, fără preocupări, fără piedici. E o curgere impetuoasă, cu ceva din svâcnirea izvorului de munte în primăvară. Cu elan de beţie plăcută, sigur, însă, inconştient aproape, elan care ne părăseşte mai curând sau mai târziu. Se întâmplă că foarte mulţi şi din cei ce nu au nimic de spus continuă să scrie, piţigăindu-şi şi mai mult ghersul în triluri când şăgalnice, când impetuoase ori direct impertinente prin lipsa

de sens. Acum să fim atenţi. De aci începe primejdia, de aci încep necazurile cu literatorii. Cu literatorii noştri mai ales.

*

Literatura cea ma inutilă, — dar *inutilă* nu în sens pejorativ, — cea mai goală de conţinut vrem să spunem, este literatura pe care o scriem în efervescenţa adolescenţei. Cu ajutorul ei încerci să dai o supapă refulărilor, cauţi să te degajezi de ele, să te desfaci de pâcle, de marasme, de plictiseli, de nesaţuri greu de satisfăcut atunci când echilibrul între posibilităţi şi pretenţii nu e stabilit. Literatura dictando a adolescenţei e însă aceea care multora dintre cei care şi-au făcut mai târziu profesie din scris, persevereazā, rămâne. Persistă permanent în opera scriitorului. (Mulţi ne vom gândi între alţii, fără să greşim, şi la Ionel Teodoreanu).

Elanurile. entuziasmul, durerile primei juneţi găsesc la mulţi, prin scris, o supapă prin care aceste stări se întreţin, se alimentează.

Unii spun că la început *scriem ca să scriem.* Alţii spun că scriem pentru noi înşine, pentruca să ne vedem, să ne oglindim în noi înşine; narcisism frecvent adolescenţei.

O cauză absolut evidentă a acestei caligrafieri este *trăirea într'un cadru burghez, de-*

moralizant, cu spaime şi precepte îmbiind la viaţă solitară, stearpă.

Trăirea într'un cerc restrâns, meschin, de rubedenii ori prieteni aleşi după diagnosticări repetate şi minuţioase ale celor care supraveghiază educaţia odraslelor, pulverizând în scrisul juvenil parfumuri şi otrăvuri nesimţite, poate inodore, dar cu efecte sigure deşi lente, imperceptibile.

Dela o vreme se spune că *scriem pentru alţii*, fiindcă socotim ceeace ni se întâmplă, ceeace se întâmplă cu noi ca absolut inedit, de neasemuit, gândurile care ne năpădesc trebuesc făcute cunoscut. Spune scriitorul : „Da, cu mine s'a întâmplat o dramă, o tragedie, aşa cum nu se poate întâmpla cu ceilalţi, cu cei mulţi cărora nu li se întâmplă mai nimic, care nu pătesc decât lucruri banale, fără însemnătate. Cetiţi-mă şi vă veţi convinge. Ceeace se întâmplă cu mine e cu totul neobişnuit, de necomparat cu păţaniile altora!" Aşa spun cei începători în ale scrisului şi pornesc a scrie din această credinţă şi continuă să scrie mai departe. Mereu, chiar şi după ce au început să creadă mai puţin, fără să-şi mărturisească, permanent convinşi totuşi că ei sunt

aleşi, că au de spus lucruri cu totul nemaiîntâlnite şi numai importante.

*

Din felul trăirii copilăriei noastre, al tinereţii noastre: familia, viaţa şcolară, Universitatea, raporturile de camaraderie cu colegii şi prietenii, puţin mai târziu viaţa socială cu îngrădirile, cu arbitrarul şi neseriozitatea ei explică toate slăbiciunile, toate scăderile scrisului, artei noastre. De aceea ceeace scriem nu poate fi decât de un peltic sentimentalism, de un siropos, zaharisit romantism, de un lirism romanţios, de o visătorie cu ofuri şi suspine. Aşa ne explicăm lirismul mediocru, mărunt, afânat, roz. Cei care scriu astfel au avut o viaţă fără privaţiuni, fără probleme adânci.

Din astfel de viaţă îşi trag seva — mai curând zeama, — toate poeziile, toate poemele în proză, fie ele numite momente, schiţe, nuvele, povestiri, romane. Toate acestea nu sunt decât îngăimări de pehlivănii amoroase, intrigi de salon: el, ea şi amantul (B + F + A); ele iubesc pe unul (F 1 şi F 2 iubesc pe B) ;doi iubesc pe una (B 1 şi B 2 iubesc pe F) ; sau două perechi se iubesc în X, adică B + F şi B1 + F 1 întreţin relaţii amoroase astfel: B iubeşte pe F 1, iar F iubeşte pe B 1 şi aşa mai departe.

Toate aceste piese se împletesc cu ajutorul unui cadru idilic, cu întârzieri la descrieri policrome, cu palete grele de pastă, cu pensule fine ori mai adesea lacome de culoare multă şi tare.

Condimentele cu care se asortează o intrigă sunt stereotipe: peisajul, descrierea personagiilor şi notarea pas cu pas a svârcolirilor sufleteşti. Acestea umplu pagini numeroase fiind socotite de autor cele care absorb mai mult pe lector.

Şi pentrucă scriitorii noştri tineri au dus mai ales şi mai duc încă o viaţă neinteresantă, măruntă, cu preocupări meschine, plate, false; grăbiţi să-şi aranjeze un culcuş bun, să-şi asigure traiul, deaceea ceeace scriu seamănă ca două picături de apă cu ceeace simt, ceeace fac, năzuesc, ceeace *trăesc* într'adevăr.

Fie dintr'un simţământ de venerabilitate care nu poate fi decât rău înţeles, fie din lipsă de iniţiativă, fie din lipsă de posibilităţi ori din laşitate, numai imitaţia înaintaşilor, a celor mai mari, mai bătrâni, a pseudo-maeştrilor a ajuns pentru scriitorii noui litera moartă pe care se ţin să o respecte totuşi cu sfinţenie. Şi asta face ca viaţa să treacă din mână în mână, din generaţie în generaţie, aceeaşi, monotonă, mică, fără avântări şi răs-

coliri, fără surpări sau urcuşuri. Şi odată cu viaţa, rodul ei.

Sărăcia de trăire fără credinţe adânci, fără preocupări de social, fără preocupare de cel cu care trăeşti împreună, luminat de acelaş soare, în acelaş hotar cu tine, om ca şi tine, fac opera falsă, searbădă, inutilă.

Pe deasupra, cei *chemaţi* să scrie, de cele mai multe ori citesc puţin, ori lucruri neesenţiale. După ce că trăirea personală nu licăreşte nicăeri viu, original, valabil în opera scrisă, nici lectura bine aleasă, măcar ea, nu vine să pâlpâie într'o dîră de livresc, de experienţă împrumutată dela altul mai înzestrat.

Cu un ochiu tulbure, mereu de începător, mirat şi neînţelegător nici pentru măruntele întâmplări, cu atât mai puţin pentru marile probleme, scriitorul tânăr nu are ce găsi în viaţa lui şi nici din cărţile cu balastul experimentărilor altora, fiindcă aceste cărţi nu sunt decât ceeace pot gusta ei. Şi nu pot gusta decât ceva ce cunosc. Rar cineva să vrea, să *poată* mai ales să-i placă alte experienţe cele considerate „revoluţionare".

Când ochiul e mai ager şi ajutat de un condeiu măcar îndemânatec-gazetăreşte, el nu găseşte ca subiecte decât poveşti ireale, întâmplări şi morale *idealiste;* un alt putregai întrebuinţat ca îngrăşământ pentru minţile cu

puţine circumvoluţiuni, care nu pot să-şi dea seama că o asemenea materie e praf în ochi. Dar toate idealismele, chiar şi cele cultivate fără ştiinţă, ca să nu mai numim pe cele păstrate cu bună ştiinţă, slujesc o cauză bine înstărită de multă vreme.

Idealismul e o culoare senină pe un perete în dosul căruia se petrec scene monstruoase. Irealul, lumea de dincolo de acest perete, sunt lucruri pe care nu le poţi cerceta, verifica, nu le poţi deci nici judeca. Idealul, irealul îşi ridică ochi dela real, dela ce există, se poate realiza, se întâmplă, se poate întâmpla, înfăptui, aci pe pământ. E cioara din par pentru vrabia din mână. Suntem atâţi care uităm sau nu suntem dispuşi să ne amintim această zicală.

*

Scriitorii noştri, au în vârful peniţei un scârţâit subţiratec, şăgalnic ; chiar şi în pana celui mai sobru, mai viguros prozator se strecoară uneori scârţâitul acesta şi apare chiar în intriga cea mai bine înodată, pe pagina cea mai echilibrată, mai compactă.

Iar falanga scriitorilor tineri adaugă firicelului de lirism moştenit, jerbe de înflorituri şi miresme care mai de care mai tari.

Pe lângă siropul din fond, din alegerea subiectelor, în formă ei se întrec în răscolirea

dicționarelor ca să incrusteze gândul cu cuvântul cel mai deosebit. De unde haina fondului fără miez se împopoțonează cu zorzoane multicolore și cu clopoței din cuvinte și figuri de stil baroce.

Dintre cei mai talentați se recrutează acei care în perioada imediat următoare adolescenței se lipesc cu totul și adoptă artificiile moștenite.

Ori pentru un fond nou — și cât de rar se întâlnește acesta — formă veche; ori pentru un subiect adeseori utilizat, o formă iarăși la fel de întrebuințată, de ponosită.

Factura veche îi momește pe cei care au de gând să facă din scris un meșteșug, dându-le certitudinea că sunt urmașii vrednici ai celor cărora le au luat locul.

Iar *factura nouă* o folosesc teribili, depășind marginile bunului simț, al inteligibilului. E adevărat, zugravii cu procedee noui, teribilii, modernii durează tocmai bine 2—3 ani, ca după aceea „scriitorul“ să devină un gazetar de fapte diverse — în cel mai bun caz — ori pur și simplu să nu mai scrie, să devină funcționar ori comerciant.

Lirismul are defectul lucrului șubred, plăpând. Se ofilește repede, se îngălbenește, se usucă și cade. Scrisul poeților și prozatorilor

noştri are soarta aripilor de fluture. Trăieşte o primăvară. E scris care nu e proaspăt şi interesant decât un anotimp.

Salvarea din acest infantilism noi o vedem numai prin modificarea esenţială a felului de viaţă a scriitorului şi prin observarea atentă, adâncă a realităţii înconjurătoare. Aşa, zugrăvind lumea care ne înconjoară, în care ne amestecăm, crud, adevărat, vom avea fresca românească specifică, într'un scris înzdrăvenit, *epicizat* am spune.

Ansamblul esseului ce va face obiectul unei cărţi osebite, va arăta cu exemplificări şi analizând aspectele problemei, soluţii posibile de grăbire a coagulării literaturii noastre.

Apărut întâi în *Gândul nostru*.

II.

MUNCITORII SCRIU

CARTEA SCRISĂ DE MUNCITORI

Lirismul adolescenţelor, al primăverilor; lirismul atâtor condee ar putea părea la anumite răscruci din istorie, desuet, gol, inutil.

Poezia şi proza sunt considerate o îndeletnicire aristocratică. Trebue să fii ALES ca să ai de spus ceva, să poţi să spui ceva. Şi cu toate erorile ce se fac, scriitorii, mai toţi socotindu-se astfel, puţini se sesizează de răul latent, care dăinue la temelia societăţii omeneşti nefiresc, anapoda întocmită. *)

Literatura, arta sunt meşteşuguri. Talentul trebue să fie, dar câte procente de realizare poate avea un talent necultivat, câte altele pe lângă talent nu-i trebueşte meşterului scriitor. Aproape poţi spune că meşteşugul de a scrie — ca ori care alt meşteşug — se învaţă. Sunt lucruri cunoscute acestea.

---

*) Aceste trei articole sânt scrise în 1941.

Muzele, înfricoşate şi ele de tirul artileriei, de valurile de bombardiere, s'au strecurat cum au putut, în mare grabă, pe sub streşini, în primul adăpost antiaerian. Din gloata oamenilor, fugiţi cu ce au apucat pe ei din patul unde se cuibărise abia, muzele sunt greu de recunoscut, iar scriitorul şi-a rupt vârful condeiului, şi-a boţit hârtia în înghesuială. Astfel de muze, pentru astfel de oameni, pentru scriitorii din submarine, din avioane, din adăposturile în care se feresc de atacul de noapte al avioanelor, în valuri nesfârşite — nu mai pot inspira rozele pastişe sentimentale, galante. Luna, stelele nu se mai văd de nourii groşi ai incendiilor. Primăvara, toamna, păsărelele, florile cine să le privească, să le cânte. Muzele somate de realitate şi-au schimbat caracterul, optica. Şi tot aşa — cei aleşi, aristocraţia scriitorilor, s'ar vedea nevoiţi să schimbe peruca şi fardul lirismului fad, cu învăţăturile crunte, omeneşti, ale realităţii de sub ochii lor, de sub simţurile lor.

*

De aceea, în procesul de primenire a scrisului — şi ca fond şi ca formă — în acelaşi timp, trebue să se ţină seama nu numai de cultură, de talent, ci şi de observaţia directă, imediată, trebue să se ţină seama de experienţa oamenilor — a celor mulţi, a muncitorilor.

Dacă talentul este abea o calitate de educat prin muncă, dacă *ceea ce* ai de scris e puțin mai important decât *cum* spui — chiar pentru cei mai exigenți, mai rafinați cetitori, apoi muncitorul nu fără puțină casnă de sigur și — dacă vreți — nu fără îndreptările stilistice de rigoare, prin intermediul unui versat în materie, ar putea să scrie o carte cu multe valori, pe care criticul literar de mult amar de vreme le așteaptă în zadar realizate prin pana cutărui sau cutărui scriitor de viitor.

*

Cartea scrisă de muncitori nu este o carte scrisă numai pentru ei. Este poate mai mult un îndreptar pentru poeții încadrați în vreunul din curentele literare en-vogue și pentru prozatorii proustieni ori lăudați pentru un sentimentalism de pension.

Cartea scrisă de muncitori, ca fond, arată o realitate plină de sensuri și poezie adevărată; o realitate sinceră, inedită, saturată de germenii unei literaturi pentru viitorime. Ca formă, învață pe mulți scriitori, cu economia în vorbă, cu un stil frust, condensat, fără înflorituri și întortochieri prețioase.

Cartea scrisă de muncitori este bucuria multora și învățătura celor care știu prețui lucrurile bune.

MUNCITORII SCRIU

Să nu vi se pară curios acest lucru, dar muncitorii şi câţi încă n'ar scrie dacă ar avea un climat favorabil. Unora nu le trebueşte nici măcar atât, şi-l înfiripă singuri, virtual, nefiindu-le cunoscute pretenţiile, comodităţile scriitorului hiper-rafinat, hiper-sensibil. Iar altora le lipseşte doar un condei şi o picătură de tihnă, toţi însă au nevcie de imboldul camaraderesc al unui scriitor; le lipseşte tribuna unde să publice, arena unde să apară. Şi în multe locuri nu se văd semnele că scriitorii s'ar gândi ori ar fi dispuşi să dea şi muncitorilor o foaie de hârtie şi creion, poftindu-i alăturea de dânşii pe banca şi la masa lor de lucru.

E în deşertăciunea multor scriitori cu nume ori măcar de profesie, încă un alai de cusururi. Poate o miopie pentru anumite probleme, o ignorare vinovată a unor valori care sunt, care coexistă cu ei, cot la cot; cot la cot,

cu ei, oamenii, cot la cot cu dumnealor scriitorii.

Din neştire, din necunoaştere un alt convoiu de greşeli, iar pentru scris în general, pentru literatură, pentru cultură, în măsura în care mărturiile muncitorilor ar aduce ceva valabil şi sănătos, o pierdere reală.

O invitaţie timidă, fără prea multe învăţături nici pentru fond nici pentru formă, fiindcă *au ce spune* (nespus de multe şi noi lucruri au de povestit) şi *ştiu să povestească*, fiindcă o spun din inimă, sincer, fără să aştepte remuneraţia ori fotolii în Academie; o invitaţie simplă, un îndemn ar da la iveală mulţi *muncitori-scriitori*.

Pentru noutatea, sub toate aspectele, ce ar prezenta-o scrierile lor, ar găsi cetitori devotaţi şi mai ales printre cei care ştiu să guste şi să pretindă în numele unui încercat simţ critic.

Pentru calităţile scrisului lor, calităţi nu atât dela îndemână — poate, adeseori — tocmai celor care şi-au făcut meserie din scris, povestirile şi poeziile celor care robotesc multe ore în ateliere, uzine ori fabrici, ar atrage curând atenţia şi publicul preţuitor al materialului veritabil din paginile lor nu ar precupeţi laudele.

O decenţă dintr'o sensibilitate căreia nu-i

place sgomotoasa clică de cafenele, — pe care de altfel nici n'are de unde și când să o cunoască — îi face pe *muncitorii-scriitori* să-și rupă manuscrisele ori să nu le arate nimănui, niciodată nefiind cu gândul ca încercările lor literare să vadă lumina tiparului. Decența și încă alte caracteristice ale omului umil, atât de adesea și *umilit*, fac ca acei dintre ei care scriu să fie greu de descoperit.

Dar, pentrucă muncitorii scriu totuși, noi trebue să fim acei care să le prilejuim, să le înlesnim — pentru profitul tuturor — afirmarea, consacrarea meritată.

Aleșii, o știm din atâtea experiențe, nu se găsesc numai dintre cei care se prezintă la concurs. Ba, parcă e aproape o regulă, abia cei din umbră, printre cei câți iubesc anonimatul, se găsesc meșteri de podoabe neprețuite și esențe puternice.

Muncitorii scriu și știm că scrisul lor merită atenția noastră, pe care de atâtea ori o risipim lucrurilor fără nici o însemnătate.

CALITĂȚILE SCRISULUI MUNCITORILOR

Intru toate alese sunt calitățile scrisului muncitoresc. Și pentru ce are el mai deosebit ne-am ostenit să atragem atenția, ca să pregătim, o spuneam dela început, atmosfera în care să apară o antologie de texte scrise de muncitorii români.

Intrebuințăm aci multe din cele exprimate de Eugène DABIT într'o prefață la o culegere de texte : proză și versuri scrise de muncitori, apărute în 1934, la Paris. O cărticică, pe care numai dacă am traduce-o în românește, ar fi o mărturie exemplară pentru apelul nostru de acuma.

Muncitorului nu-i arde de înflorituri îngreunătoare, care să-i încarce ce are de povestit, fiindcă miezul celor ce se vor spune e plin, e mustos. Nu literaturizează ; ce scrie, e ca și cum ar vorbi cu sine, își povestește întâmplările, truda, amintirile, mâniile și re-

voltele. Şi un lucru esenţial, observă Eugène DABIT, scriitorul-muncitor nu se îngrijeşte de a servi spiritului nu se gândeşte să glorifice arta şi nici măcar să povestească *agreabil* oarecare întâmplare.

Unii dintre ei au scris cândva şi nu mai scriu pe urmă — niciodată, niciun rând, alţii mai adaugă câte ceva, prea puţin, la primele lor încercări ; abia câţiva înfruntă desinteresarea, nepăsarea celor din jurul lor şi nestăviliţi de nimic, pe lângă încercările începutului, pe lângă schiţări, se încumetă la lucrări de lungă suflare. Dar nici unul din nici una din categoriile de mai sus nu scriu pentru a-şi fonda-o carieră literară.

In apelul lor sincer, generos, scriitorii-muncitori îşi pun credinţa în omul mai bun, mărturisind primejdiile, lipsurile camarazilor lor care nu au decât implacabila, nemărginita vină că nu au avut înlesnirile necesare pentru a se cultiva, a-şi îmbogăţi mintea ca să câştige cu mai puţină caznă pâinea cea de toate zilele.

Cu scrisul lor ei nu cer indulgenţă nici mila nimănui, scrisul lor să fie primit ca ceva admirabil de *simplu* şi de *grav*. Scrisul lor acoperă nesinceritatea şi spoiala care desfigurează realitatea cunoscută din romanele *aşa zise realişte* din *recitările pitoreşti, din*

reportajele ieftine, din filme, din cupletele de mahala.

Cu stângăcii, cu greşeli, fără prea multă preocupare estetică, într'o limbă adesea brutală, violentă, greoaie, dar nu rareori amplă, puternică, sănătoasă, încărcată de sens, plastică, simplu-omenească, cu accente juste, pasionate, bine armonizate, scrisul scriitorilor-muncitori semnalează artiştilor, intelectualilor, de toate clasele, tuturor celor orbiţi de fericire, de mulţumirea lor, semnalează o realitate de care să se ţină seamă, plină de învăţături care nu se întâlnesc în pusderia literaturizărilor mincinoase.

III.

POESIE

MARIA BANUŞ, *Ţara fetelor* *)

Poesia — un meşteşug ca toate celelalte şi totuşi, mai mult decât atât. Ne putem da greu seama de lucrul acesta cetind poemele poeţilor noştri de astăzi. Abia când se iveşte o pană de valoarea celei a *Mariei Banuş*, îţi mângâi sufletul cu versurile scrise şi îţi aduci aminte că poesia nu este numai un meşteşug care se învaţă cu ucenicie, cu exerciţiu, fiindcă ea se mai face şi cu ceva ce trebue să fie în meşter dintr'un început; o flacără, o pară de foc căreia i se spune *talent*.

Românul e născut poet şi slavă Domnului —poesii se scriu la noi cu nemiluita, care de care mai costelive, mai fără miez, fără raţiune de a fi.

Mulţi se căsnesc, mulţi le fac cu uşurinţă, având o dexteritate nefastă în a modela plastilina unor rime într'o morfoleală penibilă, inexpresivă.

*) Cultura Poporului 1937.

In reviste, în plachete, în antologii, poesii şi poeţi. Ciocănesc cu câte un iamb sau dactil fluerele cuvintelor şi înşiră frumos, mai a joacă, mai cu seriozitate, lacrimile, revoltele, bucuriile de care sunt cuprinşi, animaţi.

Mulţi chemaţi, puţini aleşi.

*

Maria Banuş e o poetă de necontestată valoare.

Poet mai se întâmplă să găseşti vreunul bun, dar *poetă* — la noi — după ce am încercat atâtea desiluzii cu peniţele feminine, greu mai puteam spera să avem. *Maria Banuş* însă vine să reabiliteze lirica -feminină românească.

*

Era un limpede verzui-albastru în ochii care priveau pusta ungurească şi Dunărea în drum spre Viena. Aşa am întâlnit-o.

La aceiaşi fereastră cu poeta, cronicarul a numărat stâlpii de telegraf, în timp ce poetesa poate scanda versuri din *Rainer Maria Rilke* sau din poema ei, *Optsprezece ani*.

Pe urmă, versurile din *Azi*, noui, proaspete, cu arome de crud şi cu tinerească vânjoşie, care avea să pătrundă în toată poesia *Mariei Banuş*, în poemele din *Antologia poeţilor de azi* şi în *Ţara fetelor*, carte cuprinzând 32 poeme.

Din toate aceste întâlniri impresia s'a prefăcut prin control și verificare în păreri critice. Cu prilejul volumului de acum — le putem nota.

*

In „mersul stângaci al cântecului“ Maria Banuș plimbă o sumedenie de frumuseți. Cu pricepere multă și cu tot atâta talent, toarnă, în tipare de tuci, substanțe care până ieri erau socotite că nu pot fi în stare să dea *poesie*. Toarnă oțelul fierbinte al unui suflet cu largă înțelegere în expresii cuprinzătoare. In zăcământ fabulos de imagini inedite, o sensualitate puternică se împrăștie domoală ca o magmă, ca o lavă, peste materia cuvintelor, a metaforelor neprețuite.

Pe alocuri, ceeace a vrut să spună e rămas încă amorf, necristalizat, dar parcă chiar din această neșlefuire deplină, definitivă, reies calitățile filonului de adevărată chemare.

Ințelesuri adânci, *venind de departe.*
din pântecul pământului,...“

sunt încopciate cu imagini vârtoase, nealambicate, nesulemenite ori hipertrofiate de prea multă rafinare.

Totul îți dă impresia de sănătate zdravănă, pietroasă. Versurile sunt grunjoase. aspre dăltuite în piatră dură.

Copilăria întreagă şi-o deşteaptă în câteva versuri :

Nu mai ţip. Nu mă mai lovesc de toate,
cu cei cinci ani ameţiţi, sonori,
ca nişte cărăbuşi de aramă.

(*Ceas de demult*, p. 15)

Şi poate, harta sufletului acestei minunate poetese, chintesenţa poesiei ei, este schiţată în:

Spun aspru, adânc : eu".

(Idem, p. 16)

Adânca înţelegere a copilăriei, seriozitatea gravă a începutului plin de promisiuni ca un mugure şi nostalgia celei care *„adoarme de puf"*, nostalgia celor *„cinci ani împliniţi, când nu mai poţi plânge"*, e prinsă în versul :

„şi ştiu că nimic mai trist decât asta, n'o să
se întâmple,
orice va fi"

(aceiaşi p. 17)

Rilke a veghiat la cuptorul în care versurile acestea s'au rumenit ca nişte azime cu unt şi miere, îmbelşugate, aromitoare.

Poate uneori nu deplin înstrunită, viola pe care *Maria Banuş* cântă cu *„mâini brumate*

ca nişte struguri“ *(Colindă pe şoptite,* p. 11), sună aprig de cald, de pasionat.

Poesia *Mariei Banuş* musteşte de viaţă adevărată.

Aşteptăm cântecele ei să se împlinească într'o operă spornică mereu depăşindu-se pe sine.

1938.

COLECȚIA ORIZONT: Sașa Pană, *Pentru libertate*; Sergiu Lezea, *Poeme din anii de luptă*, Ștefan Roll, *Manifestație.*

Pentru prima dată în istoria literaturii noastre, apare o colecție de cărți care se adresează deopotrivă muncitorilor și intelectualilor. Inimosul nostru coleg Sașa Pană, totdeauna doldora de intenții și inițiative, a făcut să apară colecția de care ne ocupăm aci, într'un timp record, cu trei plachete de poeme, parcă tustrele țâșnite deodată de sub teascurile tiparului.

Prezentarea lor este originală, iar versurile, ilustrate pe lângă înțelesul din cuvinte și de interpretarea în linii de creion ale colegilor desenatori și pictori.

Astfel *Poemele pentru libertate* sunt completate de desenul Ioanei Grigorescu, iar *Manifestație* de cele ale lui S. Perahim și Medi W. Dinu.

Ca să ne oprim pe rând la fiecare plachetă, trebuește să cuprindem câteceva din felul de lucru și de interpretare al fiecărui poet. Pen-

tru toţi este valabilă formularea frazei prin care să constatăm: *cu poemele de azi poeţii noştri şi-au luat uneltele nu numai de dragul muzelor, dar şi pentru a servi unei cauze.* Versurile lor de acum nu sunt biete trâmbiţe de aur, pentru osanale diafane ori ditirambice plăcute numai auzului, ci cuprind în miezul lor posibilităţi de incitare, germenul unui îndemn, ilustrarea unei realităţi prinse crud, aspru, cuprinzător. Frumosul din ele nu e un frumos de paradă, exterior împodobit, ci un frumos de fond, de îmboldire la creaţiune pentru un ţel, pentru o îndreptare, pentru mai binele tuturor.

*

Dacă Saşa Pană chiar altădată, mascat în verbiajul parabolic, exterior, al suprarealismului, a încercat să strecoare tiptil, pe sub miopia cenzurilor dictatoriale, câte un crâmpei din ce azi a lăsat să isbucnească; acum artificile sunt, pe cât i-a fost posibil, înlăturate şi declară net, aceste poeme sunt *pentru libertate,* fiindcă

Sunt pline azi zilele noastre
Şi nu cad ca frunzele moarte,
Iar fiecare ceas
Il vrem
Şi-l facem pas
Cu pumnii strânşi — înspre victorie!

Pentru înfăptuirile de reconstrucţie la care poetul trebue să participe cu întreaga *cetate*, azi când *pavilionul libertăţilor a fost înălţat*, să nu avem *nici oboseală, nici tihnă.*

Cu sinceritate autorul poemelor: *Copii îmbătrâniţi în mugure*, ori *Lumină în relief* (acest titlu ne cheamă spre fulguraţiile lui Saşa Pană dela *Unu)* mărturiseşte în portalul poeziei *23 August 1944 :*

Zvârl la gunoi cuvintele mătăsoase,
Parfumurile şi moliciunile cotidiane
In cari m'am bălăcit douăzeci de ani
Şi desghioc verb zgrunţuros precum faptele
Precum gândul de cremene al pionierilor.

Oricum versurile lui Saşa Pană se îndreaptă spre limpezimi de unde să le bea tot omul, nu numai cel iniţiat cu potriveala meşteşugarului stihuitor.

Poezia lui Sergiu Lezea este un *Imn descătuşat.* Cărticica lui de azi prezintă trei aspecte definite şi anume: 1. Amintirea celor ce au însemnat „Anii de luptă“ încap în poemele *Primăvară îndoliată, Trei ani, Blestem, Epopeie;* 2. arătarea prezentului cu imperativele lui sunt: *Poem pentru aurora nouă, Cerem socoteală!* 3. iar slava şi bucuria pentru cele ce am dobândit azi, îşi au ilustrarea prin *Imn*

descătușai şi, mai ales, *Imnul armatelor eliberatoare* (compus în colaborare cu Saşa Pană).

Cronicarul nu-şi poate trece discernarea, fără să nu prindă în lentilă unele versuri ca:

...am pornit și noi,
poeții,
să ne sfărâmăm lirele
ruginite;
cu inimile noastre să durăm,
altele,
mai potrivite
pentru toate urechile
și toate inimile,
după adevărata
prozodie a vieții!

Şi acest minunat crez, ce ar trebui să fie blazon tuturor barzilor moderni:

De azi nu vom mai fi
poeți-cântăreți de vise;
sufletele noastre vor sta
temple deschise
pentru lumina noroadelor.....

Deşi, ca limbă am avea de obiectat unele neîndemânări, ori unele potriveli de ritm argheziene, mai mult parcă decât poezia lui

Saşa Pană, versul lui Lezea poate fi discutat cu uşurinţă egală de muncitor ca şi de intelectual.

*

După *Poeme în aer liber* şi *Moartea vie a Eleonorei*, poezii cari se înscriau în circonferinţa revistelor care le-au editat *(Integral* şi *Unu)* Ştefan Roll cu poemele din *Manifestaţie* intră în sfera realistă, descătuşat de poemele silite, acum poet pentru toţi, pentru cei mulţi. Inlăturate fiind alambicările şi preocuparea de un estetism formal, poezia de azi a colegului Ştefan Roll e un reportaj versificat, scris cu căldura ideilor pentru care mereu, netemător a luptat.

Din seria generoasă, epopeică, suntem ispitiţi să cităm numeroase versuri. Ne oprim doar să cităm, pentru semnificaţia lor umanitaristă, versurile următoare :

Şi-amestecul sângelui negru al petrolului
Şi sângele roşu-aprins al lucrătorilor
Acelaş sânge care va mişca, puternic
ca niciodată,
Motoarele unei lumi pe veci liberă şi
împăcată !...

Ştefan Roll îmbină în versuri un viguros

manifest ; versurile lui sunt pancarte cu lozinci :

Voi ştiţi ce vreţi —
pâine, libertate,
dreptate.

sau :

La începutul unei lumi noi,
Cineva scrie cu o torţă:
„Voi veţi fi voi !"

Plachetele apărute în colecţia *Orizont*, în versuri lapidare, poate fără migala bijuteriilor, dar încărcate de asprimea realităţii, sunt un îndreptat al acestui gen, pentru toţi stihuitorii care mai întârzie, anacronici, vechi, în lirismul crespucular al unei lumi pentru totdeauna stinse.

GEO BOGZA, *Ioana Maria* *)

Dela *Jurnal de sex* scris în vremea când trupul femeii era o obsesie și când versul se mai poticnea în ceva școlăresc, supus rigorilor prosodiei; trecând de năzdrăvana *Poemă invectivă*, pentru care autorul și-a însușit și titlul de *pornograf*, — Geo Bogza, în *Ioana Maria*, desemna un suspin sincer într'o melodie de cuvinte întrucâtva desuetă, poate voit desuetă.

Ioana Maria e o corabie de demult, Ioana Maria este și o femeie, o femeie cu o floare uneori (indiferent ce fel de floare), alteori o femeie cu un trandafir, ori cu două flori; Ioana Maria este ea însăși *„cea mai frumoasă floare din lume“* (p. 11).

In *Nopți de Februarie*, în *Pădurile dela marginea orașului* și atunci când mările vor purta poetul și pe Ioana Maria mai departe,

---

*) Șaptesprezece poeme. Editura Azi, 1937.

Geo Bogza dărue viziuni largi, cosmice, gânduri despre lume:

Și depărtările au fost în tine ca niște harfe
și au cântat
toate cântecele pământului
și ale mărilor
cântece pentru călătorii, pentru
corăbieri, pentru pescuitorii
de corali,
pentru toți oamenii care trăesc,
visează și mor departe.

Enigme, simboluri sunt prinse în versuri care mângâie, care odihnesc. Toate cele șaptesprezece poeme un singur suflet au, un ritm de cantilenă îți leagănă auzul.

Incantația realizată uneori, de cele mai multe ori, din efecte prea ușoare, din simplul ritm mulcom sau din felul, din rotunzimea în care se adună cuvintele.

Fluide, senine, adesea de o paloare fără expresie, unele poeme sunt șterse, făcute din nimic.

Potolire, restabilirea seninătății, după viermuirea din *Jurnal de sex* și nechezările din *Poema invectivă*, aici poetul Geo Bogza de mână cu Ioana Maria — această serafică făp-

tură, cu o floare în mână, un trandafir — se așează cuminți pe marginea lacului, ori

„într'o dimineață de primăvară
„bună și liniștită"
merg „pe străzile goale, cuminți"

(p. 22).

„străzi liniștite
dintre casele cărora se vedea luna"

(p. 24).

Un condei meșter a prins câteva momente duioase. Voit naive se spun lucruri de o simplitate căutată pe alocuri:

Era o stea marea și luminoasă
și noi o priveam de pe pământ
și tu ai spus: poate e steaua mea...
Nu, Ioana Maria, ți-am răspuns eu
steaua ta e alta

(p. 25).

Geo Bogza realizează frumosul, alteori, cu o fărâmă de vers. Face să mustească frumusețea dintr'o aruncătură de condei numai:

Da, Ioana Maria dincolo de dealul
acela
începe celălalt tărâm al vieței.
Și noi n'am fost până acolo

(p. 23).

Ioana Maria au fost dimineţi
când tu răsăreai în mine
din sângele meu
soare imens şi fierbinte
şi mă trezeai din somn.

(p. 32).

*

Elegiac, Geo Bogza cântă cu tot sufletul pe o singură coardă.

Ştie să crească un efect bine prins odată cu ajutorul refrenului. Insistă, repetă. Foloseşte contrastul, pune faţă în faţă extremele. Cu ajutorul revenirilor insinuiază, adânceşte, măreşte efectul.

Toate darurile sunt strânse poate în poema care începe astfel :

Ioana Maria sunt întâmplări
care au loc în lume
o singură dată... care
creşte şi te minunează continuu'
Şi n'are să mai fie niciodată
ziua în care ţi-am spus :
Ioana Maria, tu fluturi deasupra mea,
ca un stindard.

N'are să mai fie niciodată
nici noaptea de primăvară
când noi am fost iar împreună

şi eu am scris numele tău cu lumini
care se aprind şi se sting, se aprind
şi se sting
în vârful catargelor
şi numele tău a pornit în noapte
şi merge şi acum mai departe
din stea în stea, din cer în cer
aşa cum l-am scris eu atunci
în vârful catargelor
lumini care se aprind şi se sting, se
aprind şi se sting
ducând în noaptea imensă a lumii
numele tău, Ioana Maria. (p. 33—34).

*

Geo Bogza, namila cu inimă fierbinte, mărturiseşte în aceste şaptesprezece poeme cu caracteristice câteva inedite aci, cu procedee cunoscute, uşor de recunoscut la el, febra unui anotimp al vieţii.

Dacia Nouă, an. II, nr. 11.

LIVIU DELEANU, *Ceasul de veghe* *)

Mult trebue să cauţi până să găseşti versul care să sune bine şi care să spună ceva. In cele mai multe plachete zadarnic ai căutat. Sunt plachete frumos prezentate, numeroase, sumedenie, dar versurile sunt fără substanţă, sarbede.

De aceea, când întâlneşti versul vârtos, care să-ţi sune plin, bucuria e mare şi lauda nestăvilită.

Ceasul de veghe al d-lui *Liviu Deleanu* aduce versuri încărcate unele cu dinamita revoltei împotriva nedreptăţilor dela fiecare pas, altele încărcate de oftatul omului amarnic doritor de libertate, de un *mai bine*.

Biografia poetului :

„...*eram un pehlivan cu inima caldă*"
„*iubiam un şoarec de femeie...*"

(p. 90).

*) Editura Şantier, 1937.

şi-a învăţat curând că *„viaţa nu e şagă“* (p. 93). Şi-atâtea încă, le-a aflat cum sunt, chiar din *cântecul de leagăn al mamei*, care i-a spus şi vrute şi nevrute. De când îi luluia maica lui, a auzit cum:

„Tata e...
Trudnic rob şi salahor“
„Mama are pieptul supt...
tata osul mânei rupt“,

cum el,

„prunc cu sânge proletar“,

va creşte *„om cu suflet uriaş“*, să ridice pe umerele lui *„lume nouă“* (p. 52—54).

In toată cartea d-lui *Liviu Deleanu* sunt frumuseţi nesilite, spuse simplu, din inimă şi cu atâta mai emoţionante.

Prietenul obidiţilor, prietenul celor năpăstuiţi cheamă *Ceasul de veghe* să mărturisească toate caznele, toate durerile necăjiţilor:

Ceas de veghe, cu fruntea apleacă-te,
peste turnuri, peste ruginitele lacăte,
lipeşte-ţi urechile de cetăţi...

ca să vadă măceluri şi torturi, ca să vadă cum pământul e *„încins cu sabie, cu oftică,....“*

(p. 34—35).

Versurile sunt grele de patetica participare a poetului la împilarea de către cinstiţi şi drepţi a minciunei, a urei între semeni.

Frumos a descrins poetul *„la poarta țării de poeme“* şi *„poarta se deschide ca o carte“* (p. 7). Un suflu universal îi împărtăşeşte rostul poetului nou. Azi, după ce s'au terminat minunile, duhul şopteşte poetului:

„întoarce-te la cântecul mulțimii“
(p. 9).

„...la zumzetul uzinii,“
la clocotul lumilor noui“,
(p. 10).

ca să înţeleagă poetul cum:

„...în fiecare spic de grâu e-o pâne
ş'n fiecare pâne e un om flămând“
(p. 15).

In versuri vii, puternice, lucrurile sunt spuse dârz, fără prea multă fasonare, fără ocol, lovind în inimă, zguduind:

„Taică mic și mumă dragă
cu picioare tremurânde,
plugul nu mai vrea să tragă
peste lumile flămânde:
Dealuri beau din jghiab, ca
boii,
norii pasc în turmă cerul,
câmpul ars, din apa ploii
suge măduva și fierul“.
(Foame pământeană).

D. *Liviu Deleanu* realizează o poezie viguroasă, poezie ce se vrea strigată mulţimilor, nu declamată piţigăiat :

„Ascultaţi norod :
a intrat mătrăguna în rod.
Lângă coarne şi plug
pământul a rodit
din belşug, —
dar s'a smintit :
grâul s'a răsucit,
cânepa s'a 'mpleticit,
cucuruzul s'a făcut glonţ
şi orzul cârlionţ, — "

(Secetă 'n ţara de grâne).

Şi dacă sunt poeme în care poetul *Liviu Deleanu* nu reuşeşte să închege, să cristalizeze gândurile sale sănătoase (ca în *Neguri de april)* ori recurge la mijloace prea ieftine de exprimare fără expresie, fade (ca în *Sufletul Anei la maşina de cusut)*, totuşi *Ceasul de veghe* arătând o stare de fapt, năzueşte la statornicirea unor legi universal valabile, care să realizeze *mulţumirea unanimă* — propovăduită de doctrinele fără poză, fără uniforme şi parade.

Dacia Nouă, an. II, nr. 9.

OTILA CAZIMIR, *Poezii* *)

Se fac recensii la cărţi cetite pe jumătate, se fac recensii la cărţi netăiate şi lipsa conştiinciozităţii e pedepsită cu inexactităţile săritoare în ochi la prima verificare a cititorului recensiei şi cărţii recensate, ori — alteori — lesne de recunoscut după pripa cu care recensentul înşiră elogii şi calificative sunătoare pentru autorul despre care face notele.

Recensentului cu o conştiinciositate, măcar elementară, absentă, şi care nu-şi precupeţeşte laudele, căutând să slăvească ceea ce adevărat, cinstit şi moral s'ar cuveni să fie *criticat*, înfierat, pus la zid; acestuia i se face loc în rândul criticilor literari de vază; acestui recensent i se deschid redacţiile cotidianelor, redacţiile tuturor revistelor.

Recensenţii care găsesc totdeauna un cuvânt mlădios, o *menţiune* pentru cine ştie ce rătăcită *găselniţă* în versul cutăruia ori cută-

*) Fundaţia pentru Literatură şi Artă, 1939.

ruia — sânt cei primiți, cei iubiți și pe deasupra apreciați nelimitat.

Dacă elementara conștiinciositate lipsește, lucrurile merg lesne, din toate punctele de vedere: Recensentul nu citește cartea; nu se mai gândește ce să *critice*, ce să remarce; scrupulele sunt îndepărtate; greutatea de a înșira trei vorbe încondeiate e mult mai măruntă decât truda de a cântări *ce e rău și ce e bine*. Degajat de obligațiile față de conștiință, prin lipsa de exigență a conștiinței ori prin lipsa conștiinței chiar, siropul critic e mai ales gustat, iar autorul suav și genial, în semn de recunoștință, nu știe cum să îl mai răsfețe. Un recensent e tânăr, are nevoe de reclamă, are nevoe de aprecieri laudative, fie ele și mincinoase, fie ele și pe nimic. Reclama astfel, ca reclama pentru orice, este — cel puțin pentru lumea noastră — chezășia calității.

Marii și micii recensenții au însă adeseori dreptate să citească dintr'o carte pe care au să o recenseze apoi, numai câteva pagini sau, doar pe-alocuri, pe sărite. Aceasta numai când valoarea cărții e submediocră. Dar, despre volumele pe care nu le poți ceti până la capăt, e mult mai bine să nu scrii un rînd. Vrei să scrii — scrii numai atunci când ai parcurs migălos, atent, din scoarță în scoarță, tot volumul. Așa

ar fi bine, dar binele acesta e potrivnic numelui tău. Alegi cinstea şi adevărul, ai ales rău pentru tine. N'ai să fii niciodată un recensent nu numai preţuit, dar nici *măcar* cetit.

Recensiile care se scriu astăzi, ca să fie cetite, măcar de poetul despre a cărei plachetă te pronunţi, trebue să conţină complimentări, elogii, sprijinite pe calităţi scornite de tine, pur şi simplu gratuite, făcute sub beneficiu de inventar.

Iar, fiindcă precisam odată, în preliminariile unei recensii, ce misiune are recensia (să anunţe, să arate... ş. a. m. d.), cu atât mai mult, recensia — în iresponsabilitatea ei — (raportând-o la *cronică,* la critica literară propriu zisă) — în vremea noastră, gângureşte numai complimente, numai vorbe bune.

Poate că noi — pe-alocurea doar — încercăm altceva, ca robi ai unei conştiinciozităţi tefere, nelegănate de estimările autorilor şi publicului-cetitor, mai păstrăm în recensiile noastre unii acizi şi curajul amar pentru mărturisit în scris câte ceva cinstit, adevărat.

Preliminariile de mai sus nu stau cu necesitate în fruntea numai şi numai a recensiei despre volumul Otiliei Cazimir. Ele puteau fi

scrise şi altădată şi puteau figura ca frontispiciu oricărei recensii semnate de noi.

*

Hotărât — referindu-ne la cele spuse mai sus — volumul de poesii, recent apărut şi semnat de Otilia Cazimir, nu este din cele pe care să nu-l poţi parcurge până la ultimul poem. Mai întâi, fiindcă reputaţia autoarei te obligă [1]) şi al doilea, fiindcă anumite calităţi ale volumului te mână să-l citeşti întreg, fără oboseală.

Poezii, cel de-al cincilea volum cu versuri al poetei, îţi arată cu prisosinţă pe cineva, meşteşugar bătrân în ale stihului. Metehnele paginilor de debut, neîndemînările de scriere, lirismul fad ori prea *cu ochii peste cap* sânt înlăturate şi înlocuite de calităţile pe care experienţa — ca să nu mai pomenim de *talent* — le ştie asorta.

Versurile Otiliei Cazimir, astăzi poate mai mult decât oricând altădată, lasă să se vadă calităţile poesiei, precisând *felul* poesiei pe care o semnează autoarea şi adăugând — de data asta — altceva, inedit, o cută de umbră peste lumina şi gingăşia feminină neostenite.

---

[1]) D-na Otilia Cazimir soseşte cu *Poezii* la al nouălea volum tipărit. Deasemenea poetesa de două ori a fost încununată cu premii.

Prima dată, pentru *Fluturi de noapte* (Premiul francez «Femina» al Academiei Române) şi a doua oară, pentru *Cîntec de comoară* (Marele Premiu Naţional pentru literatură).

Versurilor de-acum li se adaogă pe lângă caracteristica, întâlnită și altădată, (naivitate, seninătate, simplitate, suavitate, delicateță) ceva de umbră (*„...zarea-i împânzită în fum“*, p. 17; dragostea: *„...mănunchiu de flori de fum“*, p. 81; *„...mi-e inima un ghem de umbră*, p. 179). Ceva amar și trist pecetluește de data asta finalul cântecelor autoarei:

„La piatra cenușie de hotar,
In miezul zilei arse m'am oprit
Cu sufletul amar
Și ostenit...“

Hotarul, p. 183).

In melodiile inocente, de copil, ale sensibilității Otiliei Cazimir... *...Cei ce-au trecut în lumea umbrelor, Și-a aninat surîsul trist, anume...* (De dincolo, p. 23).

Ceea ce înainte poeta gîngurea cu glas puțintel, subțirel, capătă uneori, în volumul de față, greul tristeții, al amărăciunii spuneam. Amintirea prinde să vorbească și ea, regretul și el prinde să vorbească.

Natura (drumul, fîntîna, cîmpul [2]), florile [3]), arborii [4]), apa, primăvara [5]), cu toate gîzele ei (greeri și fluturi) răspîndesc, în poe-

---

[2]) *Sub iarba câmpului*, p. 29; *In câmp*, p. 49.
[3]) *Brândușele*, p. 33; *Ghiocelul*, p. 37.
[4]) *Mesteacănul*, p. 53.
[5]) *La primăvară*, p. 61; *E primăvară iar*, p. 107.

siile de care ne ocupăm, un aer de sărbătoare, de tinereţe, voe bună, optimism, prin care se petrece un fior adânc de omenie, de bunătate.

Ceea ce altădată la Otilia Cazimir era numai *şăgalnic,* în volumul de faţă, în multe locuri, devine *uşoară supărare,* pentru ce înainte era numai *zîmbet,* se adaogă acum un *suspin;* pentru voioşia sănătoasă, rumenă, optimistă de altădată, o tristeţe întunecă fruntea cu o dîră de umbră.

Melodiilor copilăreşti, mozart-iene li s'au furişat un indice de durere, de regret.

Paletei cu „lumini şi umbre" exuberante, luxuriante, rîzătoare, îmbietoare la un trai ferice, dulce (amintind culorile lui Watteau) i s'au adăogat sumbrul unei suferinţe.

Cu *„glasul mic şi sfînt",* (p. 59), notând impresii, pretexte de gînd, Otilia Cazimir a scris...

„Carte'n care Toamna a închis
Cel mai trist şi cel din urmă vis".

(Toamnă p. 69).

Amarul, nostalgiile, ştie să şi le exprime delicat. Elegiacul sună adesea grav printre ceea ce odinioară era vioi, sprinţar!

„Că 'n pumnii lacomi am cules,
Din vremea fără înţeles,
Luceafăr negru, — stea de moarte.

(Cîntecul apei, p. 87).

Față cu trecutul, își rezumă astfel starea de-acum :

„Floare la ureche
Tînără sub rouă,
Fericire veche,
Suferință nouă...“

(Nu mai plânge..., p. 91).

Anumite popasuri în lirica de altădată, pe care poeta le face cu stihurile de acum, ne pot îndemna să credem că iarăși, lira autoarei se va acorda pentru melodiile atît de dragi de totdeauna, pe care nu va întârzia să le publice în volumele ce vor veni :

„Cîntă, greer mititel,
Cîntec dulce și cuminte, —
Cîntă să ne-aduci aminte,
C'am uitat, și eu, și el“.

(Cîntă, greer mititel..., p. 95).

Mai curînd credem într'o *revenire* — totuși *înoită* — decât în schimbarea pe care volumul recensat astăzi o încearcă numai. Pentru credința noastră ar putea sta mărturie și următorul distih din poesia *Hotarul*, care încheie volumul :

„Și, singur, sufletu-mi pornește mai departe,
Nepăsător, și tânăr, și plăpînd,...“ (p. 183).

Viața Romînească, 1939, nr. 9—10.

AUREL CHIRESCU, *Finister* *)

Dacă pentru poesia doamnei Otilia Cazimir, am avut a spune *unele* lucruri, cu *alte* vorbe vom considera poemele proaspătului poet, Aurel Chirescu. Pe alte temelii vom descărca poverile de frumuseți din *Finister* și cu alte prețuri vom considera ceea ce socotim mădular din mădularul generației noastre.

Poeziile doamnei Otilia Cazimir notau pentru noi combinații deja spuse, într'un fel deja cunoscut. Tratam volumul ca pe un popas într'o carieră demult pornită, îi remarcam sinuositatea temporară în tristețe și dădeam chei pentru ușile de după care au să înceapă alte drumuri.

Pentru vorbirea despre poemele lui Aurel Chirescu găsim salutară mărirea exigențelor; vom privi lucrurile printr'un unghi critic mai ascuțit. Aceasta, cu atît mai mult, cu cît e vor-

*) Fundația pentru literatură și artă, 1939.

ba: 1. De un camarad de generație; din generația noastră, a celor care n'am avut vreme să credem *bine* în *ceva* ;

2. Fiindcă, deși Aurel Chirescu, încă din Facultate scria și publica versuri, pătrunzând harnic și dîrz în falanga *Gîndirei*, citadela cu tipicuri, cu îngeri, cu teologi, — totuși abia în 1939, își strînge în volum 23 poeme: primul volum: *volum de debut*. Așa i se spune ;

3. Pe deasupra, volumul de debut e pentru Aurel Chirescu volumul de consacrare ca poet. *Finister* e încununat pe 1939 cu premiul Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", și publicat în colecția editurei Fundației : *Operele premiate ale scriitorilor tineri romîni*.

Pentru cele trei motive înșirate mai sus, ne gîndim deci să privim lucrurile cu alte lentile.

Fiindcă avem să recensăm volumul prețios al unui camarad de generație, *Finister* ne îndeamnă să notăm la punctul 1 următoarele :

1. E de remarcat, poate cu satisfacție, că în cele 23 poeme niciunul nu este închinat iubitei, niciunul nu e plin de lamentații amoroase. Aproape toate caietele cu versuri ale liricilor tineri — știm — sînt încărcate de *idile, scrisori*, de *doruri* și *amoruri*. Față de acestea, ca o calitate, Aurel Chirescu prezintă altceva. La

poetul nostru harul ceresc, duhul, Dumnezeu sînt prizele, rîvnirile, chemările. Sînt în *Finister* dorinţe de evadare din carnea pămîntului, spre înălţimile pure; sînt năzuinţe spre revelaţii; înclinări de a îndumnezei pămîntul. Ce-i prilejueşte cugetarea spre tărîmul de dincolo, e cîntat ca suprem bine hărăzit de divinitate, omului oropsit. Aşa *visul* e prilej, de a se închipui măcar, într'un rai zămislit ad-hoc.

Toată poezia lui Aurel Chirescu este neputincioasă strădanie omenească, sub formă creştinească, de elevare, de ridicare din cenuşiu, din fum, din scrum a spiritului încinerat în teribila gheenă pămîntească.

Protestăm împotriva acestei atitudini, noi toţi cei ai generaţiei din care face parte şi poetul Aurel Chirescu. Azi, mai mult ca oricînd, azi cînd ne irosim fără muncă de continuitate, cu nervii măcinaţi de răsboiul ce ameninţă, noi, generaţia cu o copilărie în bubuitul tunurilor, cu o tinereţe dusă — poate — în tranşee, protestăm contra acestui fel de poesie.

Astfel sună primul vers al plachetei:

„*De aci intrăm cu paşi de fum în marea legendă*"

şi dela al treilea vers:

„...*stelele au început să sboare peste ape*",

iar bieţii oameni sînt
„*Duşi de blestem, stinşi de mister...*“
pe o *corabie-fantomă*,...

„*Pe o apă fără melodii şi lumini...*“

Toată nădejdea autorului, a poetului-om, este în *duhul de foc (?!)*.

Spune el, rătăcit :

„*Pentru cei de jos sînt prea departe,*“

Noi l-am dori printre aceştia şi sîntem convinşi că n'ar mai fi putut scrie al doilea vers :

„*Pentru cei de sus, prea la fund*“ [1])

E poate cazul să tîlcuim vorba romînească: *Chiorul e împărat în ţara orbilor*, ori *Mai bine stăpîn pe puţinul tău, decît vătaf la porci la curtea boerească*, sau *Mai bine sărac-bogat, decît bogat-sărac* [2]) ş. a. m. d.

Nu-l vrem pe poet desprins de pămînt şi îl chemăm cînd îl ştim pornit spre cer :

„*Mă uit înapoi : e'ntuneric şi vînt...*
Departe, spre lume, batista de-adio (!?)
Mai flutură poate, şi-acuma pămînt...(?)
Mă uit înainte : în cer este ziuă...“ [3])

---

[1]) Citatele de care ne-am folosit sînt din poezia care a dat titlu volumului, *Finister*, p. 6—7.
[2]) Vezi şi *povestea vorbei*.
[3]) Din *Finister II*, p. 11.

Pentru *Indoeli*[4]) i-am cere *Certitudini* şi *risipirii... de-acum*, o clipă de adunare, de cugetat dacă următoarele două versuri pot merge împreună cu al treilea, care le urmează:

„Dorm undeva furtuni pe care nu le putem stîrni,
Fulgere pe care nu le putem aprinde“

„Şi inimi pe care nu le mai putem înflori“

Probabil poetul gîndeşte la inima sa. Şi, evident, cînd

„...fiecare vis e un dans luminos
Ca o adiere de catifea!...“,

furtunile de viaţă adevărată, plină, sănătoasă *nu le putem stîrni* şi *Fulgerele* acţiunei *nu le putem aprinde*[5]).

Cu resonanţe minore, feminine, într'un ritm de joc şăgalnic, poetul se lamentează în *Stih mic*:

„Sub cerul rău
Destinul tău
Şi sub rea stea
Durerea mea“[6])

---

[4]) p. 14—15.

[5]) Citate din *Indoeli*, p. 14—15.

[6]) p. 38. — Ca atmosferă, ne-am gândi la unele poezii ale doamnei Otilia Cazimir.

Aurel Chirescu, om chipeş şi zdravăn, cu puternic dor de viaţă, astfel îşi petrece tinereţea gîndului:

„Ce lacrimă să-ţi dărui pustnicie,“
„Ce vis să-ţi plîng, singurătate sfîntă,“

Amintind de *boarea* lui *sihastră* se adresează *stelelor surate :*

„Ne vom purta tristeţile împreună
De-aci 'nainte, fără vre-un suspin,
Iar eu voi fi, singurătate bună,
Cu tine mai aproape de destin“.

(Ape de seară, p. 50—51).

Destrămări-le[7]) se întîmplă la tot pasul şi mai pretutindeni *„Un gol suie,* nu numai *în sînge,* ci parcă şi'n poesie: *„Un gol... din pămînt sau din vis“ (Destrămări).*

Cu vlaga tinereţei poetul notează: *ceţurile noastre, Cenuşile de taină, Atîta oboseală,* ca să sfîrşească poema [8]) cu aceste două catrene de rezonanţă adecvată vremurilor actuale:

„In vers, în fiecare e, poate, un cuvînt
Ce nu-şi mai aminteşte de soarele din el...
Sunt anii care astupă lumina cu pămînt
Svîrlind la fund ecouri şi aurori, la fel...

---

[7]) Vezi pag. 66—67.
[8]) *Ani.* p. 70—71.

Ca nişte furi trec unii prin ceţurile noastre...
In urma lor rămîne un cer tot mai pustiu,
Incet, s'aştern pe vreme cenuşile albastre
Aşa cum se aşterne, ţărîna pe sicriu"

(Ani, p. 71).

Desigur, bardul nostru e:

„...*lunaticul,*
Tristul, singuraticul
...*veştedul Pom*",

rămas

„*Stingher în cîmpie*"

cu

„*Fruntea lui pustie*"

fără să ştie

„...*ce nălucă,*
Ce vrajă-l usucă"

ori, care îi e

„*Marea agonie*",
„*Semnul care-l seacă*"

când în

„...*Stinsa cîmpie*"

vântul îi destramă

„*Umbra rea, săracă*"

şi când

„...*trunchiul simte*
In inima lui
Vârf de spin şi cui..."

(Singuraticul Pom, p. 90).

Final-ul [9]) e cu deosebire sfâşietor:

„Ce grea cade bruma pe pleoape
Şi cât de 'nainte de-a şti!
Prin cerul de ceaţă, pe-aproape,
Curg umbrele stinselor ape,...

. . . .

Un vânt înnoptat se stârneşte
Din mitic străfund de stihii.
In urma lui bruma răreşte
Lumina din ochi.

Şi cortegiul acesta, atât de bine realizat, atât de dureros-trist se încheie cu năruirea înainte de vreme, cu o năruire prea curând:

Veştejeşte
Alăturea, dorul de-a şti.

Singura oară când poetul scrâşneşte, însemnând o poesie vânjoasă, aspră, tânără, e atunci când scrie *Stih tânăr*:

Peste anii teferi şi plini
Aleargă, vie inima de jar.
Ceasul de cremene 'şi preface 'n lumini
Vâltorile fulgerate 'n amnar.

Undeva tulnice înalte adună
Codrii de voinici prin văi;
Sufletul meu aci răsună,
Tinereţe, de clopoţeii tăi.

---

9) p. 94.

Trecerea fiecărui vis
Mi-te răsucește 'n sânge ca pe-o cheie
De-mi aflu tot cerul deschis
Înspre grădinile de curcubee.

Vreun fulger aprins la 'ntâmplare
De-aveți, atunci treceți-l, viu,
Voi, ani de bronz și de soare
Prin stihurile pe care le scriu [10]).

Trecând peste faimoasele *grădini de curcubee*, Aurel Chirescu oferă de astădată o poezie *teafără, plină, vie, de jar* și sîntem mulțumiți că poetul își știe cenușiul pesimismului său când cere un *fulger aprins* să i-l petrecem, noi camarazii lui, *viu*, prin stihurile pe care le scrie.

2. Privind *Finister* ca primul volum al poetului, ca plachetă de debut avem să observăm de astădată, câteceva ce din arsenalul efectelor cu care dă loviturile. Totdeodată vom desprinde și câteva caractere (repetând poate chiar din cele odată spuse la punctul 1).

Exprimându-se într'o formă nu șarjat-nouă, găsim în poezia lui Aurel Chirescu idei noui, idei quasi-noui și altele aparent noui. Când

[10]) p. 54—55.

spunem asta nu gândim să cerem autorului imposibilul, marea cu sarea. (Acestea sunt dealtfel încercări, neisbutite în parte, de a lămuri pe cei grăbiți să ne socotească hiperpretențioși, ori chiar de rea credință. Nu e cazul !).

Când citești *Finister*, noutatea nu te isbește. Nu ne ispitește să iscodim o notă *absolut* inedită. De altfel în zadar am scotoci, nu am afla-o.

Cu *„Al cui glas îl mai despletim pe viori"* (p. 15), ori cu *„Sângele mi-a încremenit lângă ore și flaute"*, (p. 18), exemplificăm procedee vechi, sterile, nesugestive. Remarcăm, din citatele de mai sus, un frumos din imagini sugerate cu lucruri disparate, (*ore* și *flaute*, ș. a. m.). Găsim realist un *poetic* de față, de exterior, nu de adâncime, de profunzime. Dacă procedeele de scriere ale lui Aurel Chirescu au fost găsite îndrăsnețe, de o bună îndrăsneală, inovație, crâmpeie de genialitate, atunci poate că s'a greșit.

Printre procedeele cu efect de față, de primă impresie: întrebuințează tezaure de *har, duh, lumini.*

Aurel Chirescu închiagă o poesie de o subțire simțire monahală, ornamentată cu ste-

le [11]), cu har, cu lumină [12]), dar și cu cenușă [13]), cu fum [14]). Totuși, întru totul o neprihană dulce, călugărească tămâiază întreaga lui plachetă. Sau sânt versurile scrise de:

.....o copilă
Ce s'a jucat prea mult cu harurile-Ți
sfinte,
Mânjindu-le 'n naivitatea ei, cu-argilă.
(Stih naiv. p. 42).

Sânt strânse în poesii figuri de stil care nu evocă, mărunte, sărace, puține. Poetul nu ne face să putem crede că *„ceru 'n nopți albastre va arbora medalii..."* și nici să ne închipuim cum va șterge — el. *Alt Don Quijote* [15]) — *vechia pată a morilor de vânt"!*

Impletiturile de vorbă ale noului Don Quijote ne fac să-l preferăm pe ilustrul înaintemergător.

3. Și totuși poesia lui Aurel Chirescu e sumeție omenească, de laudă, pentru făcutul minunilor. Se încearcă meșter să închipue minuni în poesie. Cât a reușit, e atât cât a fost răsplătit. Nu *chiar* atât, ci *mai* atât pe cât a fost răsplătit.

---

[11]) *Svonuri din ape, din stele,* (p. 35 și alte multe).
[12]) *Îngerii (Mol de lumină și har,* (p. 23) ș. a. m.
[13]) *inima ta de cenușă,* (p. 22) etc.
[14]) *vămi de fum,* p. 22; *ore de fum,* (p. 27) etc.
[15]) p. 58—59.

Şi dacă uneori poesia lui e despuiată de micile minuni de frumuseţe pe care omul mic se coboară să le facă, apoi poetul, cinstit şi curat, ni se spovedeşte:

„In tot ce rodesc
Nimic n'am ceresc".

(Legendă, p. 63).

Pentru toate câte nu le aflăm din poesia lui Aurel Chirescu, avem totuşi realisări de gânduri şi o stare poetică valabilă, autentică. Sub titlurile *Finister, Ani, Stih târziu, ...tânăr, ...mic, ...naiv* sânt geode în care s'a cristalizat o poesie *bună,* în sănătoasa accepţie a cuvântului. Cu desăvârşire remarcabilă este încă: *Divina Poezie* (p. 74), pe care am cita-o în întregime, iar truda de harnică tinereţe a autenticului poet, generoasă, îşi poate aduna sie-şi — meritat — darurile risipite:

Ai fost aleasă clipă
Rarelor mele bucurii,
Cu trudă te-am cules din ape vii
Ca să te dărui vieţii cu risipă.

(Polymnia, p. 78).

Cu Aurel Chirescu, un nume nou se înscrie în rândurile scriitorilor români. Premiul Fundaţiei urăm să-i fie îndemn spre urcuşuri *mai* îndrăsneţe.

Viaţa Romînească, 1939, nr. 9—10.

PAUL LAHOVARY, *Le Miroir d'obsidiane* *)

Nimerit lucru să ni se spună la începutul cărţii vremea în care au fost scrise poemele cuprinse în volum. Cele mai multe dintre poemele publicate acum de d. P. Lahovary, au fost scrise încă pe când poetul era elev, chiar în clasă, ori în dormitorul internatului, *en la pénombre violette de la vielleuse au gaz, à l'heure du dormir.*

Deşi din justificările făcute de autor în fruntea plachetei reese că versurile scrise pe băncile şcoalei au fost riguros alese, totuşi multe din cele tipărite poartă urmele unei naivităţi pubere, dragi poetului, dar neinteresante pentru cetitor.

In Ciclul *Mosaïque* sânt cuprinse câteva pasteluri pline de reminiscenţe perimate, ca fond şi ca expresie. *(Le puits, Fleurs, La maison, Printemps)* nu lipsite însă de un anumit farmec.

---

*) Le Moment, 1938.

Arareori, peste un sentimentalism fad, simţăminte adânci umane. *La petite rue* e poema din primul ciclu care se face remarcată prin acestea:

Mon Dieu, je sens dans ces maisons noires
Il est des gens qui n'ont rien fait de mal,
Et qui ,souffriront, souffriront toujours...
Pourquoi, mon Dieu, ceux-là sont-ils ici?

O! Voyez-les! Toujours pâles et las!
Seigneur, ils vivent sans savoir pourquoi,
Ces grands meprisés du Destin!
Mon Dieu, pourquoi ceux-là sont-ils ici?

Cette existance est si longue pour eux
En des villes grises et silencieuses...
En des rues sales et monotones!
Mon Dieu, pourquoi ceux-là-sont-ils ici?

Fără a fi o poezie realizată, merită să fie citată pentru căldura cu care îi înfăţişază pe cei *Toujours pâles et las.*

Remarcabilă deasemeni poema *Contribution imparfaite.* Aci, chiar o oarecare profunzime de gândire, fără nimic original însă, ca idee mai ales:

Christ! je t'apporte enfin ce coeur pétri de boue
Que tu crois pour l'infini.

Pastel *(Le Puits, Fleurs, Leur Maison, Printemps)*, poesii religioase *(Contribution imparfaite, La ballade des Clés)*, de dragoste *(Ave Automnale)*, în toate genurile o notă minoră, un verbalism sterp.

In raport cu poesiile care se termină așa :

...Mais rien que l'Amour !

sau

Son Souvenir que j'aimais tant !

Apprehensions, poate fi considerată de o inspirație ceva mai înaripată. Sânt în ea versuri care ar merita să fie citate ; de pildă :

J'aurais sur mon front las ce silence géant.

Dar care se pierd printre celelalte egale, cu un sbor fără înălțime.

Dacă prin *Le miroir d'obsidiane*, poetul a prezentat totuși o plachetă cu poeme suficient de construite, pe alocuri inspirate chiar, în versuri corecte, atent cizelate, așteptăm ca acestor calități meșteșugărești să li se adaoge și altele. Atunci vom fi bucuroși să avem a spune numai de bine.

O mențiune specială i se cuvine pictorului

Eugen Drăguţescu, care prin vignetele sale a înviorat cu mult cartea d-lui Paul Lahovary. Inspirate direct din poema sub care avea să se anine, fiecare vignetă exprimă plastic ideea poetului, uneori completând-o, alte ori depăşind-o prin expresivitate.

Viaţa Romînească, 1939, nr, 1.

SEBASTIAN POPOVICI, *Din ploile orașului meu* *).

Cazul unui Vintilă Horia e dat să nu rămână izolat. Deși *Procesiunile* care au apărut acum un an și mai bine, în generoasa editură Pavel Suru, au trecut fără vâlvă, totuși autorul lor s'a încumetat să răsbească și să se cocoațe într'o firidă a S. S. R-ului. Tot astfel Sebastian Popovici, încrezător în sine, își tipărește astăzi, luxos, cele patrusprezece poeme ale sale.

In obiceiul cronicarilor este ca, oridecâteori ar fi să se spună neted puținătatea dintr'o operă recent apărută, găunoasă, fără nimic realizat în ea, să găsească totuși cuvinte dulci, o delicatețǎ curtenitoare pentru a trece ușor, evaziv, peste racile de neiertat. Alte ori, se tace pur și simplu. Din aceste două moduri de a se comporta ale cronicarului, poetul, au-

*) Cernăuți, Nord, 1938. Cu o gravură de Rudolf Rybiczka.

torul, nu poate trage vreun folos. In primul caz, autorul prinde ghes, își ascute condeele și scrie înaripat mai departe; în al doilea caz, nu are curaj să creadă că n'a fost recenzat pentrucă n'a meritat să fie, în ambele cazuri, poetul continuă să scrie cum a mai scris, mereu peltic, gol, învechit, ori neinteresant.

Zadarnic am cetit și recitit stihurile lui Sebastian Popovici, doritori de a afla un filon discret măcar de metal prețios. In tot locul platitudini, un lirism amorf :

Iubito, nu știu dacă mint,
Sau dacă-ți spun tot adevărul ;
Dar lasă-mă să-ți mângâi părul,
Să-l prind în salb (?) *de mărgărint,*

Să m'adâncesc în ochi (i) *tăi,*
Ca'n două picături de rouă,
Și dă-mi mânuțile-amândouă,
Să le pun frunții căpătâi (sic)...

Lasă-mi nectarul gurii tale,
Să-l prind în faguri de sonet
De pe-al buzelor petale,

Și-așa mai mult decât ți-aș spune,
Vei înțelege ce discret
Iți cânt pe-a' gândurilor strune...

(Sonet, p. 9).

Aceasta este gama pe care exersează Sebastian Popovici. Pentru exercițiul d-sale a deschis ferestrele, ca să-l auzim. Am fi preferat roadele studiului, după ce poetul se va fi exersat îndelung și în umbră.

In afară de alte multe *rarități*, de felul celor citate cu sonetul de mai sus, *„Dunăre albastră“* este poema faimoasă prin ea însăși, și care ne cruță oricare alt comentar :

Privește trupurile 'npletite (nu *împletite)*
In ritmul multelor plăceri.
Și spune-mi : ai avea puteri
Să 'nfrunți asemenea ispite ?

Simți cum se sbate trupul plin
Sub vâna brațului stăpân,
Și-auzi svâcnind sânul păgân
Inăbușit de-un cald suspin.

Privește trupurile 'ncinse
Vâslind pe„Dunărea albastră“,
De ritmul undelor înpinse, (pentru *împinse).*

Și spune-mi : nu-ți pornește dorul
Furat de vâsla lui măiastră
Să-ți împletească'n gând piciorul ?!

Autorul versurilor de mai sus, ameninţă cu încă trei opere: un roman, o plachetă de poeme şi un volum de studii.

Gravura lui Rudolf Rybicza, străluceşte solitară *Din ploile oraşului meu*.

Viaţa Romînească, 1938, nr. 12.

MIRCEA STREINUL, *Corbul de aur* *).

Autorul poemului elegant prezentat astăzi, a descălecat din Țara fagilor, a camaradului său Iulian Vesper, mai acum vreo doi trei ani, cu desaga plină de versuri scrise și cu fruntea încrâncenată de alte multe poeme ori povestiri numai gata să treacă pe hârtie.

Harnic meșteșugar al stihului, muncitor dârz pe tărâmul poeziei și-a însemnat isprava adolescenței înființând în 1931 gruparea *Iconar*, iar mai târziu o editură și o revistă.

Unul din corifeii mișcării literare bucovinene, colaborează pretutindeni: în Ardeal ca și Muntenia, la Timișoara ca și la București. Iși risipește mărinimos gândul potrivit pe ritm și în rime cu vervă, inepuizabil.

Autorul *Cărții de iconar*, *Itinerar cu anexe în vis*, *Tarot sau călătoria omului*, *Divertis-*

*) Cernăuți, Steiner, 1938. Cu o gravură de Rudolf Rybiczka.

ment, Zece cuvinte ale fericitului Francisc din Assisi, Comentarii lirice la poeme într'un vers de Ion Pillat (poeme), *Ion Aluion* (roman), d-l Mircea Streinul scrie neobosit, în toate genurile. Consacrat, d-sa nu-şi încetineşte activitatea literară, măcar pentru o revizuire a manuscriselor pe care fierbinţi de osteneala condeiului alergând zănatec în scris, le lasă să plece neîntârziat la tipărit.

D-lui Mircea Streinul îi sunt necunoscute revederea tihnită, ştersătura, chibzuiala pentru nimereala cât mai potrivită a cuvântului. Domnia sa, împăunat de ceea ce poate, nesinchisindu-se de vreo scrânteală ce fiecăruia, şi celui genial şi ucenicului de stih, i se poate întâmpla, toarnă în formă definitivă, pripit, un material insuficient frământat.

Dela pasta expresivă, dela penelul robust şi condus meşter cu sensuri interesante; dela sucul substanţial pe care îl aveai din rodul primelor plachete, când versul era încărcat de noutate, de o culoare personală, d. Mircea Streinul poposeşte, complăcându-se, într'o logoree ritmică, într'o înseilare făcută puţin atent, ca cea din *Corbul de aur*. Poate acest lucru să i se întâmple din oboseală, poate şi dintr'o prea mare încredere că ceea ce face e deplin.

Deşi chiar în *Corbul de aur* îl simţi că e cutremurat de ceva ce se vrea exprimat, acest ceva nu e însă realizat. Poemul începe, poemul se sfârşeşte şi în el nu e nimic închis.

Versurile se succed :

„Corbul de aur prin neguri se-aude,
lopătând, lopătând
ciudat, nevăzut,
par'c'ar trece prin frunzele ude
un mort neştiut“.

. . . .

Şi mai departe :

„Aud cum râzi, adânc, par'c'ar fi un plâns
în frunzele pădurii înserate ;
deasupra ta, Dumnezeu a strâns
amurgurile 'nsîngerate.

Corb de aur, corb de aur,

Versurile se succed apoase, fără stavilă, fără să te facă să tresari cetind un ce deosebit, inedit :

Glasul a sunat
întunecat, îndepărtat,
fără urmă, târziu,
şi-a trebuit să ştiu,
să-i ascult sborul rotat,

care suna depărtat, depărtat,
mai îndepărtat, depărtat,
într'un veac nelegat :
„Niciodată !“

Şi dacă vag te-ar îndemna o figură poetică să reciteşti frânturi ca :

Lămurit se desluşea
numai sângele care lumina
întreaga dimineaţă
cu ploaie şi ceaţă —
şi-aripa corbului de aur,

ori :

Penele de aur mă umbreau,
mângâindu-mi obrajii, — şi luminau
dinăuntru, peste ceruri,
podul albastru de geruri,

nu-ţi rămâne decât să suspini, dimpreună cu poetul, ca el în poema lui :

Corbul, oh, corbul de aur !

Viaţa Romînească, 1938, nr. 12.

NICHITA TOMESCU, *Genuni* *)

Chiar în cea mai acută criză scriitoricească, când corăbiile încearcă fundul oceanelor ca un plumb şi când popoare se salută cu salve de artilerie grea, pe ici pe colo şi poate mai ales la noi Românii, cărţile de poesii apar într'una. Fiecare plachetă de poeme arată sufletul de poet, de paşnic idealist (mă rog!) cetăţean. Fiecare cărticică apărută, îndeosebi cu pagini acoperite de stihuri, e un mesaj nobil de râvnă migăloasă, între visuri şi cărţi, cu peniţe delicate şi hârtie bună, îmbietoare; un mesaj de pace, de dor de linişte pentru zămisliri spirituale, pentru gânduri, pentru meditări.

Ca pe un astfel de mesaj salutăm întâi şi cartea lui Nichita Tomescu.

Tânărul poet şterge cu năframa unui suflet sensibil, minunat de tainele frumosului

*) Bucureşti, Pavel Suru, 1939.

şi ale dorurilor, zarea înroşită de ameninţări. Cu o tihnă de gândire, acum aproape imposibilă, poetul îşi găseşte răgaz să pătrundă în el însuşi, să se înduioşeze de câte vreri şi suspine îl străbat şi să mlădie în vers, cuvinte care să schiţeze câte ceva din întâmplările lăuntrice.

Cu bucuria primei cărţi Nichita Tomescu se spovedeşte discret cetitorilor. Ce are să spună, sânt lucruri pe care atâţi poeţi le-au răsturnat în versuri. Discret ori furtunatec de nestăvilit, până la urmă, feciorul lui badea Culiţă, ori Avram, nepotul ciobanului, ori al plugarului, scânceşte *caligrafic* vreun bileţel niciodată trimis iubitei (dar încăput în volumul-debut).

Aşa e şi păţania lui Nichita Tomescu:

Din această călimară cu luceferi te-ai născut
In tristeţea unei nopţi — ca din bălţi, o nalbă.
Am strunit, din gânduri cânt luminos castel
crescut,
Ca să stărui peste timp, limpede şi albă.

(Iubită, p. 20).

Rotunjită bine în construcţie, cu imagini care uneori, rar, se încumetă să fie originale, poesia erotică a lui Nichita Tomescu, e demodată poesie de album.

Pentru o sensibilitate autentică, prea puţin gând. Prea puţine sau neinteresante sânt lucrurile ce se petrec in sufletul poetului. Nichita Tomescu păţeşte ca toţi junii stiharii ai României: *la cea mai mică adiere, îşi scutură floarea. Nimănui dintre poeţii noştri — nu li se întâmplă ca floarea să lege rod.*

Un narcisism, refulare a ignorărei de către iubită, tălăzueşte placheta lui Nichita Tomescu. Că iubita nu-i ştie dorul, e poate şi vina poetului: 1) Bâiguiala lui timidă — fie ea făcută şi în versuri — iubita n'o ascultă, ori n'are cu ce să o înţeleagă; 2) Iar când poetul îşi caţără iubita în castele şi-i spune *Domniţă;* uită desigur că dusă e de mult vremea când duducile — prinţese se amorezau frumos de bardul venit din lume să distreze curtea castelanului.

Genuni-le lui Nichita Tomescu n'au adâncuri ameţitoare; din fundul hăului căscat nu se aud voci de descântec, ori duhuri neînţelese.

Iarăşi pastişe cu mult roz, în imagini ieftine, neevocatoare, vechi, dând melodiilor pe-alocuri, abia valoare de romanţă:

Tu n'ai să pleci...
De-amintiri te vei lovi. Cum ai să pleci?

(Nevermore II. p. 30—31).

Stângaci, puţin plastic *(şi-a stins luceafărul felinarul...,* p. 33) uneori în expresii obişnuite cântecelor de chef *(cu inimă de împrumut, Iţi întind, venin, paharul. Blestem,* p. 32—33). cu o formă pe-alocuri prea mult dreasă, prea mult potrivită, totuşi, putem atribui poemelor de-acum ale lui Nichita Tomescu fierbintele unei autentice chemări.

Dacă *ţâşnesc scânteele tristeţii* prea des şi prea *întinată e apa tinereţii* de doruri, suspine, oftări; dacă *sufletul s'a frânt* şi-odată cu el *toate cântecele-s frânte (Cântec amar,* (p. 52—53) un lirism puternic, o atitudine bărbătească, sănătoasă creşte când şi când din *Genuni-le* lui Nichita Tomescu :

Moşii mei au murit într'o pagină
Din cartea amintirilor—şi de toţi au fost uitaţi.
Dar în fiecare seară peste mine aplecaţi,
Sapă nostalgii în a inimei mele paragină.

Ei mi-au dăruit setea de ceruri şi pustiu
Şi mi-au tors peste inimă depărtarea ;
Pentru ei, când se stinge pe cer lumânarea
Ultimei stele, m'adun din vise şi scriu...

(Atavism, p. 8—9).

Ca să nu cităm, pentru o mai nimerită ilustrare a celor afirmate în fraza anterioară,

Scrisoare tații (p. 16—17) care se începe astfel :

Tată, în mine își întorc depărtările
Toți munții din lume și toate mările, etc.

Alături de metehnele începuturilor, frumusețile proaspete, rod al tihnei și-al liniștei, *Genuni*-le lui Nichita Tomescu sunt temei și pentru *alte* și *altfel* de cântări.

Viața Romînească, 1938, nr. 12.

IOAN I. MIREA, *Dus cu morţii* *)

In convoiul poeţilor cu cucuvele, cenuşi, valtrapuri şi vaere, d. Ioan I. Mirea e un alt *dus cu morţii*.

Funerarul poem e subîmpărţit în grupe de versuri şi ele botezate cu titulaturi sumbre, funeste...

Fiindcă şi-a vrut poezia tainiţă de multe înţelesuri, poetul a dosit comoara, pe cât mai artistic posibil, în umbra neînţelesurilor cu chei grele. Aceasta în începutul poemului.

Dus cu morţii, e o autobiografie cu multe relatări de reminiscenţe şi zdruncinări sufleteşti. Pornit dintr'un acord dureros, poemul — încercând o luminare şi un acces de sinceritate în desfăşurarea lui — se încheie atunci când tot ce e viaţă în poet a decedat în besnele cu *pârac groase*, cu *ştreanguri reci*, cu *plânsete*, din *miazănoapte*.

*) Pavel Suru, 1937.

Intr'o expresie nouă pe-alocuri, cu îndrăsneli de talent, placheta lui Ioan I. Mirea își mistue rostul în versul:

Din mine și din casă numai morți ies.

Bun meșteșugar, poetul, cu vorbe potrivite, închipue uneori versuri ca:

Rostogolește 'ncet pagina primei asupriri,
Fată tristă, cu ochii mari și gene subțiri;
Deschide noaptea, la culcare, poemul...

(Ram fără Rod. p. 17).

Și prin alte părți se poate distinge un fior inedit străbătând cetele stihurilor parcă toate făcute de încercare:

Am rătăcit cu gândurile dusului hoinar;
Eu n'am în mine nici porți de liniște, nici hotar;
Merg în lung cu stelele,
Cânt în larg cu apele.

(p. 8).

Atunci când întrebuințează ritmul și metrica populară, poetul trece dela oblojitul celor de spus, la o sinceră mărturisire, simplă, lămurită. E în clipele în care l-am dori să întârzie și să se obișnuiască.

Viața Romînească.

VINTILĂ HORIA, *Procesiuni* *)

Greu îi vine cronicarului literar când are de spus lucruri amărui. Insă, mai greu i-ar veni dacă avându-le de spus nu le-ar spune decât îndulcite.

Sunt *poeți* și sunt *versificatori*, cum pe lângă arhitecți sunt zidarii. Nimeni nu spune că toate nu sunt meșteșuguri. Numai că la un poet mai e încă ceva de nemărturisit, indicibil — ce nu e la versificator; după cum în planul arhitectului — sinuoasă urcă și coboară o linie măiastră.

Vintilă Horia a scris o cărticică de poezii, a profitat de gestul amabil al editorului, care și-a plecat urechea la dorul tineretului, de a se vedea tipărit — și autorul a publicat suita de poeme.

---

*) Pavel Suru, 1939.

In toate poemele, pripa şi insuficienta zăbovire, în o ciocănire pentru a îndrepta fiecare vers, sare în ochi. Dar poate zadarnic ar fi făcut lucrul acesta, când meşterul nu-şi cunoaşte meşteşugul, ori când maestrul e meseriaş şi nu artist.

Poezia lui *Vintilă Horia* e o poezie inutilă, nimic original, searbădă, plată. Am căutat cu toată ardoarea un sâmbure măestrit frumos, un gând exprimat mai altfel decât cele ce le-am găsit pe-aiurea.

Puţin destoinic în a potrivi cuvinte expresive, goliciunea de simţire, de gândire e şi mai penibilă.

Grotescă impresie când poezia nu e făcută cu *ceva,* ce unii îi spun *inspiraţie* sau *talent.* Poezia lui *Vintilă Horia* e uscată, vlăguită de orice miez. Lipsă de substanţă, nedestoinicie în formă — aduce placheta versificatorului *Vintilă Horia.*

Ii vom arăta autorului, răsfăţat în reviste foanfe, mediocre, câteva „mostre" de inabilităţi, de defecte născute din neatenţie ori din lipsă de talent.

Aceste „mostre" să le poarte alaiul cu fanfare, pregătit *Poetului,* alături de medaliile acordate de critica senilă şi peltică.

Din ciclul *Porțelanuri :*
Gelozie (redăm întreaga poezie) :

A 'ncremenit cu spada la picior :
Vibrează încă lama 'nsângerată
Ce inimă a stat înfiorată
Când a pătruns-o fierul lucitor ?

(p. 49).

apoi o *Idilă* (?), (scabroasă și — atenție, d-lor Papadopol și Cocoș — *por-no-gra-fie !) :*

Pan și zeița : mască și obraz.
Brațul cuprinde ritmic sânul,
In jur naiade joacă de necaz
Că nu le frânge 'n așternut bătrânul.

(p. 51).

De o diafană inspirație, poezia *Venus :*

Din ochii verzi fug umbre împrejur

(ce prețioasă figură de stil !)

In faldurt grele cade 'n jos vestmântul
(Cade 'n jos, nu la dreapta, la stânga sau în sus? cetiți atenți pentru a gusta toată savoarea versului).

Ultimele două versuri ale poemei :

A zămislit-o 'n zori din ape vântul
Și Jupiter suflând i-a dat contur.

(p. 53).

Câtă lipsă de măestrie mărturiseşte versul:

Şi Jupiter suflând i-a dat contur.

Pildă de cum se îmbată noul stihuitor de vorbe:

Cadenţe limpezite în zvonuri de zăpezi (Ludus princeps).

Apoi — pretutindeni — strofe *dictando,* cursive, dar abia atât.

Lipsă de expresie, figuri stilistice banale, de duzină, sau reuşite dar neretuşate. Incapabilitate de a realiza cu adevărat ceva, cât de cât.

Insăilări şcolăreşti: *altare de prigoană,* (p. 11) *uverturi de somn; stele ard în ochii tăi, făclii,* (p. 13); *unde de mister; iadul unei nopţi însângerate; clipele de jar,* (p. 15—16); *îngerul cernit,* e moartea, (p. 17).

Nu cunoaşte valoarea cuvintelor când spune:

Au curs furtuni...
Fărămiţând altare şi castele.
(p. 18).

E o melodie ştearsă, cu reminiscenţe vlahu-

ţiene, un glas agonizând, de epigon, în versurile :

Scriu versuri amintirii de demult,
Pe care singur stau să le ascult.

(p. 18).

Bijuteriile pe care le împrăştie imaginaţia puţină a autorului sunt :

Fecioare, crizanteme (p. 19), *raza iubirii fără fund* (p. 22), în poezia *Basmul meu : garoafă, crin, petale, melc vopsit puţin, corole, piciorul ei cochet, gâze mici,* iar *petale, salbe albe* cf. p. 25 : *salbe calde*) *condurul diafan,* mai jos : *condurii de argint,* iar *raze — de mărgean, floare, ramură de soare.*

Aceasta e caseta nestematelor lui *Vintilă Horia,* cântăreţul tristeţii sale — care după ce ar vrea să ajungă luna *„cu un fir de trandafir“,* (p. 25) strigă :

Adio raze calde a verilor târzii! Fiindcă aude *„zgomote funebre“*. Şi va fi *„un bloc de ghiaţă cu inima zdrobită“* p. 45). *Poezia* e de *Baudelaire, Cântec de toamnă* se chiamă In masacrarea lui Vintilă Horia păstrează toate atributele suficienţei sale.

Versificator, traducător, Vintilă Horia păstrează peste tot atributele suficienţei.

Dacă unele strofe sunt realizate (ultima din

Ludus princeps) dacă *Elegia* (p. 41), e simțită, și e un *„aur copt“*. aceasta nu șterge impresia care ți-o face întreaga „procesiune“ de poeme.

Mai multă trudă, mai multă strădanie și să nu uite *Vintilă Horia* și ceilalți împreună cu el, că pe lumea aceasta nu sunt numai penițe, ci și cazmale.

Dacia Nouă, an. II, nr. 8.

IV.

PROZĂ

PREMIUL CULTURA NAŢIONALĂ 1946

Pentru întregul sud-est european, vechea editură Cultura Naţională, odinioară sub direcţiunea D-lui Prof. Alexandru Rosetti a arătat prin tipăriturile date la iveală, nivelul de simţ artistic al ţării noastre şi frumoasa preţuire pe care cetitorul dela noi ştie să acorde literaturii bune.

După întrerupere de mai mulţi ani, acum, sub lumina timpurilor noi, Cultura Naţională şi-a reluat, sub o altă conducere şi cu alt program, firul activităţii. Astfel a publicat inaugural o serie de traduceri din autori francezi, englezi şi americani.

Instituirea unui concurs de proză originală, pentru promovarea prin premiu a unui autentic scriitor român, a fost primită cu mare bucurie. Comisia, din care făceau parte regretatul critic literar Pompiliu Constantinescu şi, printre alţii, d-l Şerban Cioculescu, cu ascuţitul d-sale spirit de judicioasă discernare, a

fost mai mult decât o chezăşie că premiul pentru proză va fi decernat NUMAI cu obiectivitate pentru un substanţial conţinut, pentru alese calităţi de formă, cutărui autor debutant.

Sorţii au fost să cadă în favoarea d-lui Mihai Villară, iar romanul încununat cu premiu, deosebit dintre atâtea caete, prezentate la concurs, avea să se cheme *Frunzele nu mai sunt aceleaşi.*

Despre această încoronare semnificativă avem să spunem câteva cuvinte. Şi sarcina noastră este grea, fiindcă aci vom spicui doar dosarul unui amplu rechizitoriu pentru care mai adunăm încă piesele. Acest rechizitoriu se impune ca o datorie de conştiinţă.

Intr'adevăr, dacă am lua o carte în mână ca „să omorîm timpul", după cum se exprimă comoditatea celui plictisit sau îmbuibat, dacă am lua o carte în mână numai ca să ne delectăm sau să ni-l aducem într'o siestă de amiază pe Moş Ene pe la gene, poate atuncea *Frunzele nu mai sunt aceleaşi* ne-ar adia pe obraji şi am adormi; sau, în filele scrierei, am strivi clipă cu clipă făptura timpului, ca altă dată „Pann, fiul Pepelii", în pridvor la Udricani muştele. Dar teribilele isprăvi al acestui pre-

supus roman, scris desigur de dragul *artei pentru artă* și doar pentru un cerc intim, nădăjduim restrâns, al autorului, cerc format din personaje *apolitice*, la fel ca și proaspătul scriitor [1]), această carte ridică probleme care trebuesc judecate *neîntârziat* și arătate, *în toate amănuntele*, opiniei publice, bunului ei simț verificat.

Să lăsăm deoparte critica ce se cuvine fondului și formei, din punct de vedere literar-estetic. In acest scop, ne sunt puse la dispoziție de chiar materia prozei recensate aci, exemple concludente pentru cele ce avem să susținem.

Din două considerente trebuește însă, la început, să potrivim lentilele judecății, și anume:

să apreciem mai întâi că adagiul *artă pentru artă* este nu numai perimat și abolit de însăși experiența fiecăruia, dar prezintă o anomalie socială, în penumbrele căreia se complac reacțiuni bolnăvicioase, care refuză lumina realității tocmai pentru a acoperi cine știe ce tare, ori refulări rușinoase;

în al doilea rând, autorul, după felul în care și-a tratat materia și și-a colorat ideile presărate în carte, ar vrea să fie considerat un *a-*

---

[1]) Se mărturisește acest lucru undeva în roman.

politic. De altfel şi un confrate într'ale scrisului, în iureşul elogiilor neprecupeţite, l-a considerat pe d-l Mihail Villară un apolitic.

Dar a fi *apolitic* înseamnă a nu fi om, a nu fi „zoon politicon". Apolitic ar însemna să nu participi cu nimic din fiinţa ta, materie şi spirit, la tot ce se întâmplă, cu sau fără voia ta, în jurul tău, în preajma ta cea mai intimă, în turnul de fildeş, suspendat miraculos în vid, între cer şi pământ.

Apolitic ar fi izolarea beàtă din care să-ţi caligrafiezi precepte variate, din care să cerni bunul de rău, posibilul de imposibil într'o stare ideală, creată de superioritatea ta, aparte, deosebită, unică.

Apolitic ar fi starea de absolută perfecţie a componentei materiei din care eşti plămădit şi din care spiritul, suprem finisaj al materiei însăşi, şi-ar cizela judecăţile cele mai înalte, mai originale, singulare, exclusive.

Pentru cine excepţia întăreşte regula şi adevărul e UNUL faţă de neadevăr, ca negrul faţă de alb, apolitic este o aberaţie scornită nu întâmplător, ci cu un anumit scop, cu o anumită tendinţă, aşa cum tot ce se face, tot ce se întâmplă pe acest pământ este determinat de ceva precis identificabil.

Aşadar, ceeace foşneşte din *Frunzele nu mai sunt aceleaşi*, frunze ale căror nervure sunt

trasate cu un penel ce-a vrut să facă numai artă pentru artă, este și altceva decât pare. Iar caligraful nostru, complet apolitic, care și-a condus vârful peniței prin tot ce i-a trecut prin minte fără nicio contingență cu absolut nimic ce ar fi politic — într'un fel sau altul — trebue să știe prea bine că tendință stă în orice, așa cum gravitatea strivește implacabil de pământ și omul și musca stâlcită și bobul mărunt de pulbere.

Și atunci, nu ne este indiferent ceeace se spune în cartea d-lui Mihail Villara. Doar dacă, am lua drept valabilă pentru toată cartea replica prietenului Maurice: *„Scumpii de ei sunt toți beți!“*, numai așa am ierta poate sburdălniciile adolescenței personajelor din așa zisul roman, intitulat cu un ușor lirism, cât un imperceptibil suspin pentru un „A fost odată“: *Frunzele nu mai sunt aceleași.*

Dacă eroii memorialisticei d-lui Villara ar fi totdeauna beți, pe întregul parcurs al cărții, am pune în sarcina alcoolului tot ce viermuiește năstrușnic în filele prozei mărturisite la persoana întâia.

*

Proza volumului ce-l prezentăm este distribuită pe trei părți:

în prima, intitulată *Bloomsbury*, ne aflăm

la Londra şi ni se recomandă lumea în care se mişcă personajul principal, autorul,

partea a doua se intitulează *Olimpiada* şi autorul se mută la Berlin, amestecându-se aci cu o lume puţin deosebită de prietenii deja cunoscuţi la Londra;

iar partea a treia, cuminţită spre sfârşit, conturează un personaj odihnitor, luminos, o fată — a mia fată poate întâlnită în volum: *Soledad*, care topeşte întrucâtva penibilul drumului străbătut anevoie prin luxuriantele vegetaţii toropite sub soarele unei tinereţi desagregate, desorientate.

Pătrundem în cartea d-lui Mihail Villara prin liane de elucubraţii, printr'o ceaţă de alcool, de sexualitate permanentizată.

Felul livresc al expunerii, fără echilibru, cu contorsiuni şi inovaţii stranii, cât şi mai ales ideile inserate ori sugerate, ne arată provenienţa autorului nostru, cărei clase sociale anume aparţine. In măsura în care paginile cărţii sunt autobiografice, putem explica defectuozităţile de structură ale fondului, de stil ale formei.

Citatele ne-ar uşura neîndoios înţelegerea

celor ce încercăm să sugerăm aici. Promitem însă să studiem complet altundeva acest caz.

*

Pentru încheiere e instructiv poate să cunoaștem bizara părere a d-lui Villara despre „una din problemele urgente ale tinereții" cum o socotește d-sa FOAMEA. Citām:

Biciul ei incită la acțiune, stimulează inventivitatea celor întreprinzători sau distruge orice inițiativă la cei slabi. In valuri mici, foamea crează pentru inteligenți o conștiință a superiorității, îi spiritualizează (p. 87).

Pentru oricine care a îndurat foamea considerațiunile citate mai sus sunt paradoxale.

Cu toate acestea așteptăm alte lucrări ale romancierului premiat, care să ne facă să uităm destăinuirea pe care deasemenea o cităm aci: „*Voiu deveni fără remușcări agent al platitudinii literare, voiu contribui la difuzarea tâmpeniei cu conștiința împăcată*". (p. 112). Această categorică mărturisire ne face să șovăim în gândul că arta mai e utilă și morală, chiar când ea este făcută *pentru artă* și chiar când artistul care îi slujește nu se înclină în fața niciunui steag de credință.

IONEL TEODOREANU, *Hai diridam* *)

Al douăzeci şi patrulea volum de proză, *Hai diridam,* al domnului Ionel Teodoreanu ne preumblă prin inimile a două personaje centrale, înconjurate de alte câteva suflete mai mult pripăşite decât participante la formarea unui fundal măcar. Prin faţa acestui fundal Gabriel Alexandru Donani şi Maria Despina Iacobescu, născută Ionescu îşi plimbă „cupeaua“ iubirii lor atât de deosebite, de interesante, încât autorul să o dospească pe parcursul a trei sute de pagini.

El, procuror la Curtea Marţială din Bucureşti, căsătorit, soţia Miluca, la sanatoriul Bucegi, tuberculoasă. Copii : 2, pe front. El, romancier cu reputaţie, trăeşte într'o casă *„fantomatică“* împreună cu trei babe, rudele dela Dorohoi ale Milucăi.

Ea, Maia, căsătorită cu Zorab Iacobescu,

*) Cartea Romînească, 1945.

mobilizat, pe front, colonel-medic, venită tot în Bucureşti, într'o casă îmbelşugată, *„aeriană ca un far"*.

In lipsa soţului, doamna visează. Şi cetitorul odată cu ea.

Dincolo, în casa Donani-lor, Nandi, (Alexandru Gabriel) visează şi el. Suveniri, amintiri, toate muiate bine într'un sirop liric, elegiac, metafizic. Apoi sîntem invitaţi să asistăm la un duş fierbinte al Maiei, doamna Iacobescu, care ne cântă o romanţă „tristoletă", învăţată odată cu venirea ei proaspătă în Bucureşti.

După cum Marc, primul soţ al doamnei Iacobescu a fost părăsit pentru d. Iacobescu, aşa acum Maia visează la Nandi, scriitorul celebru, al cărui nume e pe buzele tuturor. De când era copilă, Maria D. Ionescu iubea „şcolăreşte" pe acest idol, romancierul Donani, atunci inaccesibil.

După 7 ani îl reîntâlneşte, ca procuror la Curtea Marţială, adusă fiind cu ocazia unui proces de camuflaj. Inainte însă de a ajunge aci este bine să insistăm asupra persoanei lui Alex. Gabriel Donani, fiindcă de nu ar fi fost el, acest personaj, autorul ar fi scris cu totul altceva sau nimic.

„...se trage dintr'un neam de sculptori florentini aduşi de Ştefan-cel-Mare, că e foarte

înalt, cu ochi verzi şi păr brumăriu, că femeile mor după el, că fusese campion de spadă şi jucător de tennis clasat, că era maestru în avocatură, — într'un cuvânt, prototip al bărbatului, de care să te îndrăgosteşti din auzite“, (p. 27) şi Maia trăia ca să-l întâlnească, să-l facă să înţeleagă iubirea ei.

Cine era Maia:

„Pe Marc, întâiul ei bărbat, îl adorase: o lună“, „Maia era o femeie de lux“, „Plecase cu Zorab, părăsindu-l năprasnic pe Marc“ (p. 30—31).

Iar prima impresie care i-o face Maia procurorului Donani este bine să o citām aci,, folosindu-ne şi pentru a ilustra totdeodată stilul cel mai recent a romancierului reputat, care este d. Ionel Teodoreanu:

In secunda când o zărise — în pauza rechizitoriului — o integrase în categoria „picantă“, asociind-o cu impresia pe care o producea bărbaţilor adunaţi acolo. De unde nuanţa „cocotă de lux“, atribuită arbitrar — prin ricoşeu — „donzelei“ căci succesul şi succes era, nu poate defini o profesie. După cât reţinuse, avea aspectul copertă Vie-Parisienne, al acelor fete elegant picante, fotografiate în culori pe copertă, ca să determine cumpărarea instantanee a revistei în gări, restaurante, cafenele, cofetării“, (p. 43).

Tot romanul este iubirea platonică dintre Nandi şi Maia, până la întoarcerea neprevăzută a soţului acesteia. Din acest moment, încetişor, doamna Iacobescu îşi dă seama că Nandi, celebru scriitor, emerit advocat şi bărbat *„de care să te îndrăgosteşti din auzite“* nu este chiar ce şi-a închipuit şi astfel singură ajunge să-i răspundă la telefon, lui: *„greşală“*.

Aşa dar, romanul acesta este un intermezzo amoros între o soţie tânără, singură şi între un scriitor cu renume, puţin demodat, puţin îmbătrânit, puţin cabotin, un poetastru gata să facă madrigaluri în exclusivitate pentru femeia iubită, care din cochetărie, din dorinţa de a-şi legăna viaţa în mângâieri şi desfătări de tot felul să-l epuizeze fiziceşte şi pecuniar pe acest as al tinereţii ei.

Dece romanul se chiamă *Hai-diridam?* asta cetitorul o află din explicaţiile pe care pana d-lui Teodoreanu le dă pentru a lămuri ce înseamnă în acest roman hai-diridam: *„Erau de toate în acest refren ţigănesc. Era: ce-am avut şi ce-am pierdut! Era: eee! Era: of! Era: ducă-se pe pustiu! Era: mama măsii de viaţă“*. (p. 286).

Am străbătut cartea aşteptând la tot pasul, mereu, să fim captaţi de subiect, de intrigă, de cele ce se întâmplă cu personajele aduse în

scenă. Ne-am mulţumit, ca măcar stilul, poesia formei să ne facă o lectură plăcută, atractivă, dacă prin subiect e neinteresantă, anodină. Până la urmă am obosit plictisindu-ne, constatând necăjiţi că, filă de filă, inutilitatea unei astfel de literaturi este nu numai nedorită, dar dăunătoare unei anumite masse de cetitori, importantă din nenorocire şi totdeodată neînzestrată cu suficient discernământ.

Proza d-lui Ionel Teodoreanu cu atributele cu care se înfăţişează astăzi va înceta să mai fascineze chiar şi tinerele domnişoare care nu au lăsat necetit nici unul din romanele autorului minunatei *Uliţa copilăriei*.

Fără nicio înodare valabilă, intensă, demnă de relatat, naraţiunea din *Hai-diridam* nu prezintă ceva ce să merite a fi povestit, urmărit, înţeles, reţinut

Dimpreună cu noi, cetitorul curajos şi indulgent care va străbate proza acestui roman, anostă, meschină, îl va caracteriza pe autorul *dulcelui Medeleni* cu versurile consacratului scriitor Alexandru Gabriel Donani:

„*Curcubeu renegat, vânzător de planete*
Panglici, suliman şi egrete,
Simulând frăgezimi şi nobil delir
Risipind simfonii de vorbe vibrante",
(p. 153).

Proza dezolantă din *Hai-diridam*, plină de goluri şi locuri comune, ca o mască mincinoasă de paiaţă pudrată copios, ascunde în brazdele feţei primejdia unui cabotinism, a unei epuizări decadente, la care nici nu mai avem dece participa.

Şi, întrebuinţând fraze din însăşi romanul acesta — care, cât de puţin, este şi autobiografic — ca oricare alt roman de altfel, sântem ispitiţi să confundăm cariera eroului Alex. Gabriel Donani cu aceea a d-lui Ionel Teodoreanu, sfătuind pe fiecare cetitor şi mai ales cetitoare ai autorului lui *Hai-diridam*, astfel :

„*Domnul Donani, drăguţă Maia* (sau cum te vei fi numit dumneata, drăguţă cetitoare) *e un farsor*".

„*...Cred că astăzi n'ai mai putea ceti o carte de-a Domnului Donani. Desigur că i-ai admirat literatura... Dar nu l-ai recitit, rămânând numai cu amintirea de-atunci*". „*E la sfârşitul carierei...*". „*E un om învechit*". (p. 225—226).

CEZAR PETRESCU, *Floare de Agave* *)

Pentru senzaţie de dulceag şi de roz cu care ne-a obişnuit producţia abundentului nostru lirism, se cuvine, încă din fraza de început, să subscriem că proza domnului Cezar Petrescu îşi înfige — în orice caz — rădăcinile mai adânc în straturile de simţire şi realitate românească.

Acum, ajuns pare-se într'un stadiu de limpezire pentru sine şi propulsat de voinţa cu care vrea să-şi închidă ciclurile deschise, romancierul îşi dă seama de lumea noastră românească, pe care vrea să ne-o prezinte grupată, distribuită după o simetrie proprie, într'o epică nu lipsită de calităţi.

Şi-a rânduit întreaga operă, dela un timp, pe cicluri şi capitole. Astfel, romanul de care ne ocupăm azi este înscris al patrulea în capitolul şase intitulat *Satyricon* şi figurează

*) Socec, 1946.

în ciclul *Cronica românească a veacului XX;* celelalte capitole din cronică fiind: *Rodul Pământului, Război şi pace, Târgurile unde se moare, Capitala care ucide, Fantasticul interior.*

Celălalt ciclu, în care-şi distribue romanele pe două capitole: *Romanul lui Eminescu* şi *Neamul Vardarilor* poartă titlul: *Rădăcinile din celălalt veac.*

Dacă am pomeni lăudabila preocupare de a scrie cărţi pentru copii şi dacă am nota reputaţia, dincolo de graniţă, a scrisului domnului Cezar Petrescu, care a fost tradus până azi în cinci limbi străine, facem un *sumar,* dar *complet* tur de orizont peste lumea romancierului nostru.

*

Cuvântul ce ţine loc de prefaţă la ediţia a treia a *Floarei de Agave* este bine venit pentru o fixare de mai înainte a punctului de vedere din care cetitorul avertizat să ştie la ce să se aştepte.

Floarea de Agave este o cronică de moravuri din preajma anului 1930. Dintr'o *„epocă de fabuloasă frivolitate"*, când *„preşedinţii de consiliu patronau concursurile de frumuseţe, cu precădere faţă de concursurile de grâu sau bovine"* (p. 7.)

Cartea epuisată în prima şi a doua ediţie, retipărirea ei într'o a treia ediţie este justificată numai sub unghiul din care râsul este considerat şi el o atitudine, o interpretare, un rechizitoriu pentru *„asemenea bufone piruete“*, cum însuşi autorul recunoaşte că face corola *Floarei de Agave.*

„Cronica aceasta burlescă“ despre care chiar romancierul spune că „e o glumă. *O carte care nu înseamnă nimic*“, este totuşi retipărită, fiindcă la formularea autocriticei aici notate, prietenul d-lui Cezar Petrescu, profesorul Charles Upsen Clark i-a replicat: *„Nu există carte care să nu însemne nimic“*.

Poate pentru acelaş considerent însemnăm în carnetul nostru această cronică literară.

*

Şi din *Floarea de Agave* acest roman — după cum am văzut — socotit de însuşi autor ca nereprezentativ, *„o glumă“* putem extrage pentru noi o învăţătură. Domnul Cezar Petrescu ştie să seziseze un eveniment fie el şi banal sau local, meschin ori comun. Alegerea Miss României sau prăbuşirea blocului Carlton, ca să nu enumărăm şi alte „pretexte“, formează materia în care romancierul face vivisecţiuni. Analizează, disecă pe viu lumea, atmosfera, personaje; climatul exterior şi potenţialul sufletesc al persoanelor folosite.

Vivi-secţiunea, disecarea pe viu o face atunci când persoanele, climatul este prins, angrenat, preocupat într'o anumită problemă ori măcar într'un anumit eveniment.

In cazul *Floarei de Agave*, focarul, spre care converg preocupările, este alegerea lui Miss Scovarză, viitoarea Miss România.

De aici, romancierul, din acest instantaneu, prinde repede să palpeze şi să schiţeze cu dermatograful său, pe epiderma de disecat, mersul, poziţia, forma unei mentalităţi; traseul unei idei.

Metoda aceasta e recomandabilă; ea, credem, exersează observaţia şi măreşte posibilităţile de investigaţie, de analiză, care, bine conturate prin scris cu talent, să intereseze cetitorul. Astfel opera se va bucura de succes — de un succes nu numai superficial, dar pentru evidente, substanţiale calităţi.

Floarea de Agave este o şarjă nu fără sensuri ticluită. Pe alocuri, ce e drept, farsa îşi iese din matcă, devenind absurdă, umflată şi această *aţă prea întinsă* — dacă ne e permis să ne exprimăm astfel — strică burlescului care şi el are, oricum, legile lui; dăunează satirei, care atâta timp cât nu e forţată, în limitele ei, poate realiza frumuseţi veritabile.

Dintr'un târg înnecat în fund de provincie, dintr'o familie prea-modestă, o fată proastă și incultă strălucește printr'o frumusețe pe care o poartă cu desinvoltura inconștientului.

Avatarele Margaretei Căuș, impiegată P. T. T. din clipa în care ajunge pe rînd Miss Scovarză, apoi la București, Miss România, cu întreaga ascensiune, pe care *îngerește* știe să o parcurgă, treaptă cu treaptă, formează materia cu care își scrie domnul Cezar Petrescu romanul său.

*

Cu umor scos din realitățile bine observate, cu o culoare suficient de dozată pentru a ajuta atmosferei ce ni se sugerează, personajele caricaturizate, uneori prea strident, sunt *totuși* bine conturate. Margareta Căuș, tatăl său, Olimpiodor Spancioc, Filip Filipovici, directorul *Ilustrației Colorate*, organizatorul concursului de frumusețe pentru alegerea Miss României, ajutorul său, lumea târgului. Atmosfera, mentalitatea, meschinăria, ticurile sunt prinse viu, cu nerv, cu stil.

Poate cu locuri comune, într'o proză fără răsfățate figuri de stil ori căutate înflorituri de prețiozități, ironia cărții are darul să intereseze.

Dacă domnul Cezar Petrescu știe să noteze ceeace îi folosește cel mai bine pentru a în-

firipa un portret, a întocmi o atmosferă, proectând o rază puternică, în care ştie să vadă şi să schiţeze lapidar dansul puzderiei ce joacă în lumină ; nu e mai puţin adevărat că cetitorul trebue să tragă concluziile ce se impun din paginile acestei cronici a timpului şi locului respectiv.

In măsura în care proza domnului Cezar Petrescu este un documentar şarjat de satiră, de ironie, cetitorul trebue să discearnă contribuţia determinantă a factorilor economici, sociali ai realităţi prezentate în filele parcurse.

Pe alocuri jurnalistică ieftină, cu depăşiri vătămătoare imaginei ce ar avea să ne-o formeze despre un fapt sau personaj, când şi când, strecurându-se falsificări, distonanţe, întâmplări narate, formând o singură glumă în oglinda căreia putem ceti mentalităţile claselor care compun societatea românească, la un moment dat — *Floarea de Agave* închide în petalele ei aspectul social pe care scriitorii artiştii, savanţii sunt chemaţi azi să-l corecteze şi la nevoie să-l înlocuiască, ridicându-i temelii noui şi puternice plecând din prezent spre viitor.

EUGEN BĂLAN, *Intr'o duminecă de August* *)

Fiindcă suntem dintre cei care credem că nimic sub soare nu se face nici la întâmplare şi nici fără vreo cauză, fără necesitate, vom căuta, socotind cea mai mândră medalie pentru noi, să rămânem sinceri. Oricum, oricare rínd pe care îl scriem să fie o mătrurie a gîndurilor, a preocupărilor noastre. Dacă până şi în aceste cele mai intime luminişuri am furişa slăbiciune, evaziuni, apoi peniţa s'ar ruşina şi ar împroşca cerneala în pete, nu pe rânduri ordonate, cu rost aşternute.

E un necaz din cele mai mari acela de a constata cum atâţia au literatura ca un al *n*-lea fel la un festin copios, ori ca să ne exprimăm mai bine, ca a 5-a roată la căruţă. Fireşte aceştia nu pot ceti şi nu pot scrie decât o literatură de siestă. In vremea cartelelor, de-

*) Socec, 1942.

sigur, şi mai mult o astfel de mentalitate ar trebui să ne alarmeze. Acum snobismul pare şi mai evident infatuat şi gol, mai bine i se vede acum inconştienţa şi sfidarea de care e capabil.

Aşa ne-am pomenit scriind, uitând parcă scopul acestor rânduri — acela de a însemna o cronică despre prima carte a domnului Eugen Bălan. La fel păţim întotdeauna când anumite *realităţi* — în speţă romanul *Intr'o Duminecă de August* iscă în noi un întreg cortegiu de exigenţe.

Inainte însă de a aborda subiectul propriu zis al acestor preliminarii, cu o şi mai pronunţată grije să ne scuzăm de titlul impus, pe care în bună parte suntem obligaţi să-l întrebuinţăm. Poate că e mult mai lesne să spui lucrurilor pe nume, fără ocol şi fără perdea, că este o muncă în plus, istovitoare, aceea de a avea permanent sub observaţie stilul, căznindu-te să spui ce ai de spus, dacă nu pe ocolite, măcar, aşa, ca nimic să nu supere. Nu ne gândim la autorul pe care îl recensăm şi căruia îi acordăm un mare potenţial în a ne înţelege tot, drept, fără supărare, ci ne gândim la pletora de poetaştri şi închipuiţi prozatori care se văd hărtăniţi şi sfi-

chiuiţi în rândurile pentru cronica romanului d-lui Eugen Bălan.

Aici am încercat iarăşi, ca de atâtea ori când avem prilejul, să mai răsturnăm o brazdă de ogor în ţelina împietrită de secetă a gânditorilor noştri de toate categoriile şi de toate vârstele.

In ce măsură preambulul acestei recensii a fost scris tocmai după lectura romanului ce ne propunem să recensăm acum, se va vedea din însuşi cuprinsul cronicei.

Scuzele pentru stilul întortochiat, sinuos, ca şi de aspectul unui lucru neterminat, sunt numai pentru cei care nu ne vor scuza de mai înainte nebănuind pricina care ne provoacă un asemenea stil.

Am mai avut prilejul încă într'un rând să scriem despre d. Eugen Bălan, în coloanele ziarului *Timpul,* atunci, când domnia sa a publicat un articol oarecum de specialitate, cu o turnură fantezistă şi un stil literaturizat, subtil-analitic în revista de perpetuă bună memorie *Artă şi tehnică grafică.* Atunci, cu un subiectivism influenţat de cauze cu totul din afara preocupărilor artistice, am istovit în a lovi clapele pianului pe care d. Eugen Bălan descifra câteva motive muzicale cu o

digitaţie dacă şovăitoare, totuşi cu multă simţire.

Acum sîntem în faţa unui roman, al cărui autor care debutează la vîrsta cînd alţii s'au risipit deja, în plachete cu versuri compilate şi călduţe şi şi-au asigurat o legitimaţie de trepăduş de redacţie la cutare foaie literară obscură ori pagină economică la cotidian de tiraj.

Cum şi cîte a gîndit X (cineva) într'o Duminecă de August, ar fi rezumatul *romanului* d-lui Eugen Bălan.

Inainte de a-l analiza ne sugerează după lectură certitudinea că el a fost scris cu multă migală.

Pentru întreaga naraţiune, compusă din cîteva piese îmbucate îngrijit, înmiresmate cu o primăvară de sugestii şi metafore, se cere să amintim de Marcel Proust ca de un vraci dela care d. Eugen Bălan a împrumutat cîteva fiole de licori năsdrăvane. Autorul nostru a obosit în mirajul analitic al romancierului francez ca unul care în lecturile sale a întrebuinţat biblioteca unei anumite societăţi bucureştene, ferită de asperităţile realismului frust al mulţimei.

Prin *romanul* d-lui Eugen Bălan nu este nici un flux epic care să circule măcar cît un

șuvoi de apă îngălată în rîpa dintre două pleșuve maluri de cîmpie. E „poate" un *roman*, dar desigur că însuși autorul nu crede că ce i s'a întîmplat într'o duminecă de August, în creer și cu el, nu ajunge ca să închidă ciclul compact, dens de fapte și de gînduri ale unui *adevărat roman*. Experiența autorului nostru ne face iarăși prezentă, cu mai multă trăinicie încă, grija că literatura noastră duce o acută lipsă de prozatori, de scriitori care să capteze în paginile scrise de ei fresce complete de viață reală. Avem povestiri, avem pastișe de toate felurile, luminate de rozul dragostelor și de roșul pasiunilor rezolvate ori fatale; avem verdele și albastrul pădurilor și cerului zugrăvite de pensule dibace — dacă vreți; găsim jurnale intime cu esențiala calitate — sinceritatea; avem memorii, amintiri, încercări, esseuri, studii; avem gînguritul suav și drăgălaș al adolescentelor stihuri, avem verva înflăcăririlor tinerești și podoaba pastelurilor penelor autorilor consacrați, meșteșugari în rotunjirea frazelor — dar toate acestea psalmodiază pe claviatura lirismului nostru, al cărui adagio îl cunoaștem cu toți — *Romînul e născut poet.*

Acest lucru îl putem verifica și după lectura prozei de poem a d-lui Eugen Bălan.

Conținutul prozei domniei sale: comunica-

rea unor experienţe sufleteşti personale din contactul cu cîteva prietene, iubite fugare, cu cîţiva prieteni, colegi de şcoală ori întîlniţi la răspîntii de viaţă.

Din belşugul de simţire şi gîndire, d. Eugen Bălan culege în paginile volumului domniei sale cîteva episoade, condimentîndu-le cu arabescuri de fraze şi gînduri, o podoabă pe care nu o dispreţuim şi la care vom insista cu atenţiune. Aceasta mai ales pentru a dovedi cum calităţile de scriitor ale autorului nostru foarte bine ar fi putut fi utilizate şi, desigur, pe viitor vor fi utilizate într'o scriere în care accentul liric să se înmlădieze mult atenuat într'o proză de substanţă. Ori: va scrie deadreptul versuri.

Calităţile răsfrînte din proza d-lui Eugen Bălan sînt nu pentru o cunună de lauri, ci numai dintr'o dragoste mare de frumos, de artă. Această preocupare desinteresată se oglindeşte dealungul prozei domniei sale într'un fluid calm, molcom. Isbuteşte să cuprindă în pagini o căldură temperamentală care ne face să credem în vocaţia sa.

Pe-alocuri o ironie subţire, un sarcasm bine dozat, o notă satirică. Intr'un stil poate puţin voit, reuşeşte pagini colorate, închegate. Alte

ori, robit de cursivitatea gîndului, debitează filosofii ieftine, facile, sofisticării, o echilibristică de prestigiu dubios.

Sînt pagini cu sonorități de violoncel, patetice, duioase, cu ceva mîngîetor. Printre altele, multe, pagina 44 ar putea fi citată și pentru peisajul în care autorul mărturisește o atitudine destul de sănătoasă, cu toate că într'un fel echivoc exprimată.

Parcă uneori paginile te întorc la stilul celor care lasă urme de gînduri în albume de domnișoare. Frazele adesea te lasă să întrezărești pe cel care gîndește în versuri, pentru care muzica își are puterea ei de filtrare, de comutare. Tonul minor, autobiografic justifică multe figuri de stil gingașe, alintătoare. Mitu e un personaj care se schițează destul de precis, din cuvinte bine plasate, economic consumate. Nu e o fantoșe, ci un ins prins într'o lumină vie, din pensule muiate în culori bine amestecate și cu simț combinate. Corina străbate de pretutindeni și oriunde apare, din cîteva linii schițate se conturează treptat într'un portret expresiv. Nu mai puțin Lily spre care mai ales căldura autorului aduce o mai generoasă, o mai bogată tinctură.

Dacă despre războiu (p. 98) mărturisește gînduri pe care nu le putem ceti, dacă uneori textul e fad, alteori proza exprimă admirabile

stări, condiţii (p. 107, 108, 109). In dialog găsim multă măsură, mult tact în evoluţia lui. Gradează cu o mare sensibilitate, creind atmosfere fireşti, logice, adevărate, reale. Analizează cu o cuvenită insistenţă, fără lacune sau prelungiri greoaie. Caută cuvîntul şi-l găseşte, impecabil, creind cetitorului o satisfacţie deplină.

Cîteva mănunchiuri de fraze cu idei false ori goale (p. 122, 127) se topesc nesimţite în pasta bine plămădită cu lucruri care te fac să le urmăreşti, să te intereseze, să te prindă, măcar că propriu zis conţinutul nu e din ceva deosebit.

Alambicările salonarde, galante, snobe se acoperă destul de bine cu ştiinţa scrisului.

Cînd autorul, dintr'o dorinţă vizibilă de analiză la microscop, aruncă pe întîmplări de minimă importanţă pentru mersul acţiunei o lumină puternică, atunci ele te interesează, le urmăreşti.

Intr'o duminică de August se adună peripeţiile unei iubiri care se înfiripă, ni se zugrăveşte un amic, asistăm la o serată într'un cerc de prieteni, cu băutură şi dans şi participăm la onomastica atît de deosebită a valoroasei Lily.

Cartea d-lui Eugen Bălan are o savoare pe care numai cei care neglijează memorarea titlului și se așteaptă să întîlnească un roman cu intrigă înodată și susținută, nu o pot gusta.

Altminteri, convenind cu tine însuți de a accepta să citești și o carte de analize meticuloase la persoana întîia, cu multe notări autobiografice, cu aspect de jurnal intim, cartea d-lui Eugen Bălan îți oferă în acest caz frumuseți de un lirism subtil și rafinat.

Insemnînd calitățile prozei dintr'o *„Duminecă de August"*, să formulăm certitudinea că d. Eugen Bălan sau va modela de aci înainte în versuri plinul sufletului domniei sale sau va topi firul lirismului său cristalin într'o proză densă și proaspătă narînd fapte de un epic care să le acorde eticheta de roman.

Pentru a doua alternativă, deși îl vedem mai puțin înclinat să se fixeze aci, penuria epicului romînesc, de realism și adevăr, ar saluta în d. Eugen Bălan un pionier dintre cei puțini.

LUCIA DEMETRIUS, *Destine* *)

Am urmărit scrierile domnişoarei Lucia Demetrius cu ochiul circumspect al tovarăşului de generaţie.

Căutînd să-ţi cunoşti semenii — camarazi de luptă şi laolaltă împărţitori ai rezultatelor, oricare ar fi ele, — am judecat opera Luciei Demetrius cu toată grija, minuţioşi pe cît — în crezul nostru — exigenţa o socotim ca lucru cu bun preţ.

Cînd apărea în arena scriitoricească, Lucia Demetrius păşea într'o carieră pe care întîia carte i-o asigura *frumoasă*, pentru autoare, *cu interes*, pentru cititori.

Cu adevărat, *Tinereţe* fremăta într'o proză unduioasă, cu subtilităţi de condei meşter; fremăta de o vioiciune de spirit, de un neastîmpăr semnalizator al unor înfăptuiri solide. Era în *Tinereţe* nervozitatea căutărilor, erau ezitări, îndrăzneli, înmuguriri, aştep-

*) Editura Miron Neagu, Sighişoara, 1939.

tări, într'un cuvînt tumultul adolescenţei febrile, prins în proza condeiului cunoscător al procedelor pentru iscarea efectelor.

Tinereţe n'a fost să fie însă cartea care să anunţe o „tinereţe fără bătrîneţe", obîrşiei operei d-rei Lucia Demetrius.

Tinereţe, nu un roman, ci pagini de confesiune, o autobiografie poate, dovedea darul cuiva care să nu rămînă la însemnări intime, la notări discrete şi suspine pasionale. Eroina din *Tinereţe* suspina — *cu talent* — pentru *el*, domnul neapărat superior, care nu cunoştea şi nici nu bănuia patima copilei, mărturisită doar ei însăşi, la persoana întîia.

Cu *Marea fugă*, Lucia Demetrius se încumeta să descrie iureşul, desmăţul unei colectivităţi conduse de simţuri.

Intr'un hotel, un tineret plin de posibilităţi artistice se pierde în complicaţii sentimentale. Preocupările artistice sunt neglijate: pictorul uită penelul, actriţa nu mai învaţă roluri, pianul tînjeşte după un deget care să-i atingă clapele. Toţi sunt într'o goană, o goană animalică după dragoste. (Acest lucru pe sute de pagini).

O carte nesănătoasă şi după felul cum este scrisă, în pagini diluate, cu abilităţi ieftine, de o analiză fără adîncimi, o carte neisbutită.

Din *Marea fugă*, ca și din *Tinerețe*, nu se întrevedea cîtuși de puțin pricepere în mînuirea dialogului la d-ra Lucia Demetrius. De aceea numai colaborarea cu d-na Marieta Sadova a îndemnat-o — gîndim — pe autoarea *Marei fugi*, ca ajutată să întreprindă adaptarea pentru teatru a binecunoscutei și demodatei suite de scrisori amoroase, intitulate *Suferințele tînărului Werther*.

Teatrul Național a jucat piesa. Succesul — dacă a fost ūnul — a arătat că publicul bucureștean preferă *Oameni pe un sloi de ghiață*, ori *Vlaicu-Vodă*, unei piese de lacrimi și oftări.

*

In editura Miron Neagu dela Sighișoara, apare în 1939, cartea de nuvele și schițe, intitulată sugestiv *Destine*, semnată tot de d-ra Lucia Demetrius.

S'a dus o campanie destul de serioasă pentru renașterea nuvelei și a schiței în literatura noastră.

Poezia și romanul erau, în ultima vreme, genurile în care scriitorii romîni își împărtășeau gîndurile, își plasau inși purtați în minte, țesuți în miezul unei narații.

Campania dusă de critică n'a fost fără rezultate. O serie întreagă de scriitori publică

volume cu nuvele şi schiţe. Intre acestea, volumul *Destine*.

Atît de viu şi pe merit lăudata editură sighişoreană, Miron Neagu, acceptă manuscrisul cărţii de nuvele şi schiţe, al d-rei Lucia metrius.

Ceea ce a însemnat editura Miron Neagu pentru tînăra generaţie de scriitori, este fără precedent în literatura noastră. Cu sacrificii enorme, neajutat de Stat, numai din dragoste pentru cele scriitoriceşti, Miron Neagu promovează o pleiadă de poeţi şi prozatori. De sigur, colecţia *Abecedar* înseamnă o manifestare unică. Cînd edituri cu subvenţii tipăresc totuşi traduceri de succes, cu vîlvă de publicitate, pentru un public puţin exigent; cînd edituri cu excedente nu se jenează să lanseze autori de fascicolă, pentru rezultate băneşti importante, străduinţa lui Miron Neagu de a tipări în condiţiuni tehnice admirabile numai scriitori tineri, ne pare de necrezut.

Sub coperta *Destine*-lor, Lucia Demetrius adună o seamă de nuvele şi schiţe. Dacă ar fi să ne oprim la fiecare nu pentru toate am avea de spus aceleaşi lucruri. Aceasta în amănunte. Privindu-le în ansamblu, pretutindeni autoarea dovedeşte dibăcia pe care o are

la scris ; spirit de observație ascuțit ; întîrzieri pe amănunte de preț, evocatoare — poate adesea inutil de insistent.

Dar ce din capul locului avem a reproșa literaturii Luciei Demetrius este nota bolnăvicioasă, vătămătoare. Literatura Luciei Demetrius este hărăzită numai unui singur grup de oameni intoxicați, obișnuiți cu anomalii, cu tare sufletești descrise, analizate de scriitori streini, rafinați zugrăvitori ai unei societăți cu *angoisse morbide*, cu *spleen*, cu plictiseală, cu refulări și întortocheri suspecte, de tot felul.

Influența lecturilor d-rei Lucia Demetrius, cînd îi cetim *Destine*, ori *Febră*, ori alta din bucățile strînse în cartea pe care o recensăm azi, transpare ușor și găsim lesne dîrele vreunei cărți franceze.

Pentru noi lectura unei cărți ca *Destine* e obositoare, enervantă, ridicînd probleme speciale cu un interes particular, de cerc restrîns, uitînd probleme mult mai importante, *probleme de viață*.

După teme de laborator, de analize a atîtor invertiții, i-am cere Luciei Demetrius — și ca o verificare a posibilităților sale — cartea de elan, dinamică, puternică ; opera de *desăvîrșire*, nu de inutile investigații clinice, în ca-

pilarele unor suflete atrofiate, atît de cîteva, în definitiv. Vom uita astfel tulburele nesănătos al primelor opere.

Stilul d-rei Lucia Demetrius dovedeşte adesea o pripă nefastă. Dacă în general scrisul autoarei *Destine*-lor e caligrafit, frumos nuanţat, bogat în expresii, cu frază cînd sobră, cînd încărcată cu elemente necesare unei subtile înfăţişări de stări sufleteşti ori descrieri, cuprinde totuşi inabilităţi cu aspect savant, dar cu erori elementare.

Vom întregi aspectul operei d-rei Lucia Demetrius cînd în volumul următor al *Criticelor* noastre vom analiza cele mai recente lucrări ale domniei-sale ; ne gîndim la piesa *Turneu în provincie*, proza din *Album de familie* şi poemele din *Flori de hîrtie*.

Viaţa Romînească, 1939, nr. 5.

ALEXANDRU MIRONESCU, *Destrămare* *).

Şi scriitorii greşesc. Şi scriitorii se întîmplă să gîndească a face *un* lucru şi să iasă altul. Cîte tocmeli misterioase se petrec între gîndirea unui lucru, a unei povestiri şi scrisul pe hîrtie a celor gîndite. Cîte tocmeli, tot atîtea cauze de greşeală, tot atîtea posibilităţi ca, ceea ce *ai vrut,* să fie înfrînt de ce *s'a născocit* dimpotrivă, de ce *s'a întîmplat* să ajungă altminteri.

Aşa se vor fi petrecut lucrurile şi cu cele semnate de d. Alexandru Mironescu. Ceea ce trebuia să fie romanul *Destrămare* poate rămîne mult mai interesant şi mai bine spus în ce a gîndit autorul să realizeze. In ce a gîndit, dar nu a realizat.

Toate relele nu decurg din alegerea subiectului, fiindcă ştim cîte cărţi îşi cîştigă ceti-

*) Editura Fundaţia pentru Literatură şi Artă, 1939.

torii prin atîtea alte calităţi : de expunere, de evocare. Şi poate relele acestui roman al d-lui Al. Mironescu nu sunt nici din felul cum e scris.

Dar să schiţăm subiectul naraţiei.

Destrămare, primul volum din ce va fi viaţa lui Şerban, îşi propune să depene cele cîte se întîmplă ***cu*** şi ***în jurul*** personajului central. Pentru aceasta vom urmări de aproape viaţa eroului, dela vîrsta de 5 ani, cînd tatăl său, colonelul, pretenţios şi nemilos, îl îndopa cu litere din abecedar, pînă la terminarea liceului.

In întreaga povestire, personajul principal va fi urmărit şi înfăţişat prin următoarele raporturi :

Şerban şi familia lui, părinţii şi fraţii.

Şerban şi relaţiile lui amoroase, atunci cînd instinctele de copil precocé, puţin straniu, s'au deşteptat.

Şerban şi clica de mătuşi şi unchi, rubedenii avute, certate cu tatăl lui Şerban, colonelul, din cauza nepotrivirilor de vederi.

Urmărind biografia lui Şerban pe cele trei tărîmuri, autorul are prilej să înfăţişeze pe bunii părinţi ai lui Şerban. Colonelul, un tată înţelegător, îşi iubeşte copiii şi îi tratează ca oameni mari ; mama lui Şerban, îngă-

duitoare, blîndă. De unde, viața în familie era, pentru toți membrii ei, senină, fericită; mai ales în timpul cînd buna stare domnea în casa colonelului.

Copilăria lui Șerban va fi tihnită, fără necazuri și tulburări. Contactul cu lumea instinctelor va fi ceva normal, plăcut, neforțat, natural. Isteţimea lui va ști să deosebească oamenii nu după rang, ci după calități. Astfel că, atunci cînd familia lui va scăpăta și el va trebui să fie crescut de rudele bogate, Șerban va ști bine ce e de prețuit, ce e de disprețuit.

Autorul, deși dovedește pretutindeni ușurință în a conduce acțiunea, adesea cele ce se petrec au un ritm lînced, și pagini după pagini trec anevoios, neadăogînd nimic nou.

Uneori schimbările care se întîmplă cu Șerban, copil, apoi adolescent, sunt urmărite de aproape, într'un ritm viu, precipitat; alteori multe alte isprăvi se îngrămădesc, fără ca ele să împingă, să iuțească curgerea molcomă, monotonă a întregii narații.

Pe lângă portretul lui Șerban, pretextul primordial al romanului, care nu este altceva decît destrămarea obositor de lentă a unor evenimente care să-l prindă cît mai complet

pe *erou* (băiat chibzuit, înţelept, liniştit, atent observator al celor din jurul lui, cu experienţă personală, întregită din lecturi asidue) ; pe lîngă portretul lui Şerban, cel al doamnei Zamfirescu, mătuşa, şi cel al d-lui Mitică Teodorescu, unchiul, sunt mai deosebite. Procedeul : mai curînd ni se descrie personajul, fără ca el însuşi să ia viaţă, să se arate din acţiune.

La un moment dat sunt primite în mijlocul povestirei o sumedenie de personaje, cetitorul încurcă, nu desluşeşte niciuna mai proeminentă între ele şi nu găseşte nici măcar cu socoteală introducerea lor, mai ales cînd unele din ele stărue cîteva paragrafe, ca să dispară apoi pentru totdeauna.

Totul e filmat, decupajul rău făcut : nimic nu se încheagă, nimic nu ţine, nu durează ; cele ce urmează nu se adaogă să întregească, ele se înşiră, unele după altele, întîmplări, personaje, deavalma, inconsistente fiecare, inconsistente toate împreună.

După 208 pagini de sbateri, mai curînd de morfoleli, autorul scrie :

„Şi iată veni vremea ca Şerban să meargă la liceu“.

Cu pagini de un realism sănătos totuşi, cu un stil neconvenţional, romanul d-lui Alexandru Mironescu, deşi neisbutit, opreşte atenţia cetitorului şi prin acele formulări de adevăruri despre oameni şi cetăţeni, atît de cu multă minuţiozitate ascunse de alţi scriitori.

Viaţa Romînească. 1940, nr. 2.

N. PAPADOPOL, *Regele Myr* *)

Cronicarul literar sărbătorește astăzi, în sfîrșit, o carte bună. In sfîrșit și abia astăzi, fiindcă în calendarul unui cronicar literar, ori cât ar fi el de puțin exigent, sărbătorile sunt rare, după cum cărțile bune sunt rare.

Avizăm pe toți Vintilă Horia, de apariția cărții de care ne ocupăm azi, o carte cum nu se scriu multe și așa cum ei nu ar putea-o scria de s'ar căzni cît s'a căznit broasca să ajungă bou.

In general, darurile, talentul au fost împrăștiate pe cele cinci continente sgîrcit, sgîrcit nevoe mare. Și apoi, unde s'a mai greșit, s'a întîmplat de s'a grămădit ceva mai mult. Pentru autorul *Regelui Myr* darul scrisului a fost oferit cu mai puțină sgârcenie. Lucru rar.

*

Regele Myr e o carte de proză, nu i se spune roman, deși are dimensiunile unui roman; nu i se spune în niciun fel.

*) Editura Ideia, 1938.

Regele Myr e o carte stranie, cu personaje stranii şi straniu scris.

Nimic n'ar părea să poată fi spus cum trebue, dacă fiecare cetitor al cronicei acesteia n'ar merge neîntîrziat la lectura povestirei d-lui N. Papadopol.

Dela primele rînduri simţi mîna maestrului, simţi materia întrebuinţată.

Nu te înşeli : ascuţime de minte, posibilităţi de exprimare, de înfăţişare. Acestea două cînd autorul inteligent *are ceva de spus.*

Dela primele rînduri, unele ciudăţenii. Să vedem în spre ce vor evolua.

*

Povestea :

Profesorul doctor Dabija se întîlneşte cu studenţii lui din toţi ani, pentru convorbiri libere, săptămînal, într'o sală din sanatoriul său. E mai bine la sanatoriu, fiindcă poate lăsa linişte deplină soţiei sale care primeşte, în lipsa psihiatrului său soţ, vizita unui „amuzant“ locotenent.

Conversaţia cu studenţii e lipsită de rigiditatea oricărui protocol şi astfel lucrurile pot fi spuse pe şleau.

Din începutul cărţii facem cunoştinţă cu directorul ospiciului, Profesorul Dabija. A-

poi, în cîteva capitole, cetim fişa a cinci pacienţi din sanatoriu. Ei sunt :

Postaşul Călin, mai corect : Regele Myr.

Căpitanul Totir, erou, cum n'a putut născoci unul mitologia.

Avocatul Dumitrescu, făuritor de logică veritabilă, nouă.

Popa Pătru, profet.

Iancu Weintraub, ultimul ovrei.

Cu aceste personaje se spun lucruri pe care oamenii zdraveni nu sunt în stare să le spună sau le este oprit de a spune.

Aceste personaje spun, fără să înconjure, adevărul cel mai prompt, realizează dreptatea cea mai dureroasă. Smulg draperiile groase, de catifea şi te lasă să te holbezi la înfăptuirile cele mai mîrşave, cele mai subtil ascunse. Sfîşie brandenburgurile cele mai fine de pe cancerul cel mai ulcerat.

Aceasta e fapta cea mare pe care o rosteşte *Regele Myr.*

Eroii acestei cărţi cu miez, fiecare *unul singur,* reprezintă valori în sine. Ne învaţă, din însăşi comportarea lor, că postaşul Călin (mai mult Regele Myr, decît postaşul Călin) nu reprezintă numai o demenţă sub formă de abrutizare şi de senilism ; avocatul nu numai consecinţele unui sifilis netratat ; Vladimir

Borowski, un alcoolic; Iancu Weintraub, un degenerat cleptoman; Căpitanul Totir, o victimă a unui obuz care a făcut explozie lîngă el. Lucrurile luate astfel ar fi simple, dar nu juste (p. 98).

Credem că eroii au fost internaţi într'un balamuc, ca să poată fi liberi, ca să li se poată permite toate cîte sunt în stare să spună, să facă.

D-l N. Papadopol închipue o răsturnare de lucruri. O deranjare a lucrurilor prestabilite, *normale*.

*

Să trecem peste non-sensuri, peste elucubraţii şi ele clădind ceva valabil însă. O carte revelatoare, de vervă, de spirit, inovatoare.

La un moment dat oboseşti, pentrucă frumosul — mai bine spus interesantul se realizează tocmai din ocolirea anumitor lucruri şi din accentul căzut voit pe aberaţii, pe nimic, în fond, începi să vrei să urmăreşti ceva, să prinzi un nod şi să te încerci a-l desface. D-l N. Papadopol îţi satisface şi aceasta. Proza capătă expresie, interesul nu mai residă în *cum se spune,* ci se adînceşte şi în *ce* se spune.

Cartea e o satiră caustică.

Surprinzătoare resurse, neaşteptate calităţi, originalitate. Cît de bine ştie să scrie d-l

N. Papadopol poţi dovedi cu citate din *Regele Myr*, luate de ori unde (p. 59 — 60). Nenumărate şi variate bogăţii. O justă gradare în frază; cunoaşte valenţa cuvintelor şi ştie să le combine. Un scris tihnit, plin. Mînueşte cu dexteritate dialogul. Descrieri (p. 79), analise atente; cunoaşte cutele sufletului omenesc (p. 75) şi le înfăţişează destoinic.

Această splendidă îmbinare de calităţi pregătesc faima d-lui N. Papadopol, dacă domnia-sa nu va uita călimara şi condeele.

GRIGORE VASILIU, *Lady Mac Duckling* *)

Cetită fără intenția de a fi recensată, cartea d-lui Grigore Vasiliu — nume nou pe firmamentul literelor noastre — ne-a îndemnat numai cu sinceritatea ei, cu duioșia ei, cu autenticitatea ei să însemnăm cîteva notații.

Am cetit acum cîțiva ani încă, unele sporadice fragmente din ce avea să fie această *vieață de student*, cum își subliniază proza autorul nostru ; dar atunci nu am putut sesiza suculența, prospețimea textului.

Dacă paginile din *Lady Mac Duckling* ar părea înseilări naive, lipsite de probleme grave și de teză stabilită de mai înainte, d-l Grigore Vasiliu are în peniță darul de a da suflet persoanelor înfățișate : ele trăesc, petrec, discută, iubesc, suferă, poetizează, visează. Nu avem de-a face cu fantoșe, cu figuri de păpuși trase de sfori. Și poate asta e cali-

*) Editura autorului, 1945.

tatea primordială a duioasei proze pe care o avem sub ochi. Wax, Alice, Dan, Dorin, Vicki sînt din scrisul d-lui Grigore Vasiliu, oameni aevea, tineri de viață, cu suflet. Boris Cazacu, Lewițki, patronul bodegei „La Siciliana", Stancu, Ionica sunt personaje despre care ai de spus — pentru fiecare în parte — cuvinte care ar elogia. Incontestabil, pentru oricare tînăr trecut prin Universitate, eroii d-lui Grigore Vasiliu sunt și colegii fiecăruia, fiindcă personajele cărții noastre sunt însăși tinerețea cu toată podoaba ei de atribute, sugerate — cît de isbutit — și din stilul autorului. Retrăim fiecare bucuriile tinereții, frugale bucurii dacă vreți, dar cît de prompte, de suave în deșteptarea lor prin proza de acum. Retrăim tristețile lirice, mărunte azi, dar atunci și din amintire, amare, fierbinți. Cum realizează d-l Grigore Vasiliu toate acestea ? Credem că, în primul rând, prin *sinceritate,* la care se adaugă apoi trăirea intimă, până la incandescență a personajelor realmente întîlnite, atent observate. Deasemenea l-au mai ajutat în alcătuirea acestor pagini — care numai pe-alocuri și din finalul înseilat, cu puncte, puncte, apar ca pagini de debut, l-au mai ajutat la scris lecturile variate și bogate, dar mai ales talentul incontes-

tabil pentru care mulţi răsfăţaţi dintre consacraţii prozei noastre l-ar invidia.

Cum oricare crîmpei de proză este puţin şi autobiografic, cetitorul va căuta să-l afle pe autor sub masca şi din sufletul căruia dintre eroi ? E Dănuţ, Dorin, Wax sau poate tocmai Alice ? Că e destul de greu de descoperit, găsim în asta o calitate în plus la d-l Grigore Vasiliu, şi anume, aceia de a creia personaje cu personalitate, cu care să nareze o proză densă, cu tinctură pozitiv epică. Nimic scris la persoana întîia, fiecare personaj ne apare creionat şi cuprins nu din descrieri, după întrebări de formular, ci de fapte, din ce se întîmplă cu fiecare şi cu toţi.

Dacă ar fi să ne oprim la stil, am avea de remarcat economia cu care îşi exprimă plinul celor ce îi vin în gînd şi se îmbulzesc să apară scrise. Nu fără efuziuni, totuşi stăpînit, drămuind, meşteşugeşte efecte valabile, finaluri — învăţate poate, imitate poate, — dar dibaci folosite ; melodramatice poate, dar nu lipsite de o poezie veritabilă. Fără întîrzieri ori insistenţe nefericite, lapidar chiar uneori, cursiv scrisă, proza d-lui Grigore Vasiliu interesează, te îndeamnă ca apele primăverii, ca mîlul acestor ape, să pluteşti spre final împreună cu rîndurile, cu isprăvile şi păţaniile

tinereţii buchetului ăstuia de studenţi. Creionări de talent pitoreşti, portretizări din notaţii juste, curajoase alcătuesc un caleidoscop bogat colorat şi viu.

Atent în descrierea personajelor, mai către sfîrşitul volumului, d-l Grigore Vasiliu care ne-a dovedit că posedă tehnica finalurilor de capitole şi subcapitole, termină cartea fără să o sfîrşească în realitate. Ne-a făcut, mărturisim, impresie penibilă acest lucru.

In orice caz, semnalînd cinstit impresia de *descusut* a stilului, pe-alocuri, ca observaţia de *fără adîncime* pentru anumite momente, ca şi existenţa unor fraze nelalocul lor, superflue, pe d-l Grigore Vasiliu îl aşteptăm ca pe un coleg scump, în amfiteatrul prozei romîneşti atît de lipsit de realizatori autentici.

LUCREŢIU PATRAŞCANU, *Un veac de frământări sociale (1821—1907)* *)

Editura „Cartea Rusă“ inaugurează cu tipărirea volumului d-lui Lucreţiu Patraşcanu, colecţia de *Studii şi Documente Romîneşti*. Astfel, o serie de monografii care să cerceteze fenomenele romîneşti va aduce lumină nouă pe obiective pînă azi defectuos studiate şi parţial prezentate. Aşa cum *Un veac de frămîntări sociale* este tratat, colecţia *Studii şi Documente Romîneşti* va aduce rezultate inedite, formînd cetitorului optica justă pentru cunoaşterea problemelor de istorie, sociologie, economie şi politică ale Romîniei.

După ce în *Problemele de bază ale Romîniei* am avut de apreciat interpretarea materialelor statistice pentru ilustrarea, sociologică mai mult, a problemelor romîneşti ; după

*) Editura Cartea Rusă, 1945.

ce în *Sub trei dictaturi* am avut să cunoaştem mai ales portativul politic pe care d-l Lucreţiu Patraşcanu îl foloseşte cu abilitate, în *Un veac de frămîntări sociale*, altele sunt calităţile ce se fac remarcate şi cu necesitate de amintit în rîndurile cronicei de faţă.

Să parcurgem dar, capitolele studiului pentru ca să ne întregim afirmaţiunile pe temeiul citatelor.

Analizînd în *Introducere* punctele de vedere ale unui Dobrogeanu-Gherea, Ştefan Zeletin ori Virgil Madgearu, d-l Lucreţiu Patraşcanu îşi fixează propriul punct de vedere şi avizează pe lector că *reactualizînd lupte şi fapte din trecutul apropiat al poporului romîn, multe sunt învăţămintele care pot fi trase.*

Mai puţin poate din victoriile obţinute, cît mai ales din greşelile, slăbiciunile şi înfrîngerile suferite (p. 20)

Astfel, urmărind frămîntările sociale din răstimpul unui secol, se dovedeşte o strînsă înlănţuire în succesiunea şi cauzele lor. In toate ridicările de massă *„există o legătură organică... o continuitate... o progresivitate în scopurile urmărite“* (p. 7). Iar desfăşurarea *„normală şi organică“* a procesului economic

„a determinat continuitatea tuturor fenomenelor sociale în viața poporului romîn (p. 5).

Odată cuprinsă prisma legii „speciale" gheriste, tranșată metoda de cercetare pseudomarxistă a lui Zeletin, ni se fixează limitele regimului feudal (existența rentei în produse) în Principate (mijlocul sec. al XVIII-lea) și cele ale regimului iobăgist (renta în muncă).

Apoi, pivotînd pe gîndul, că *viitorul nu poate să constitue un salt în necunoscut, ci se desprinde și se închiagă... din elementele și materialul pe care îl oferă... trecutul*", d-l Lucrețiu Patrașcanu expune materialul istoric dispus pe șase capitole, urmărind, riguros în disciplina dialecticei marxiste, conținutul răstimpului 1821—1907. Deși oarecum fragmentar — cum lămurește Postfața — privind doar anumite momente din istoria poporului nostru, sunt conturate clar determinantele economice, sociale și politice și tinde să epuizeze tot ceea ce din trecut ar arăta prezentul și preconiza viitorul.

Cetitorului i se desvălue în paginile acestui studiu lucruri *prea cunoscute*, dar din felul cum sunt prezentate, *abia acum cunoscute*. Fiindcă autorul de azi rupe prompt toate vălurile false, mistificatoare ale istoriei patriotarde, arătînd cauzele fenomenelor, ori substraturile-cheie ale multor pagini roman-

ţioase din istoria Principatelor romîne. Pentru prima dată se arată dedesubturile sociale ale revoluţiilor noastre, cum şi ce le-au pregătit, rolul claselor sociale, apariţia partidelor politice. Din cîte cărţi scrise la noi am putut afla de răscoalele sporadice, e adevărat, dar semnificative, care au precedat revoluţia lui Tudor? De unde am putut vedea naşterea proletariatului romînesc şi firul evoluţiei economiei de schimb?

Cu tot caracterul mărturisit fragmentar, mersul frămîntărilor sociale ia treaptă cu treaptă suişul timpului, dovedind cauzele, elucidînd cu argumente consolidate pe fapte şi adevăruri documentare, unul sau altul din evenimente. Pentru a determina caractere, pentru a stabili elemente de reperare a cutărui simptom, d-l Lucreţiu Patraşcanu e călăuzit continuu de metoda cea mai nimerită ca să ajungă la rezultate unice până astăzi. *„Iobagi şi liberi, femei şi copii, materialul uman prin a cărui trudă se ridică primele începuturi ale industriei moderne în Principate — este acelaşi, ca pretutindeni unde capitalismul începuse să se înfiripeze sau să pună primele lui jaloane. Proletariatul romîn începe astfel să ia naştere* (p. 46). *„Primatul economic — atunci ca şi astăzi — a determinat cu stricteţe făgaşele vieţii sociale şi poli-*

tice, în cuprinsul cărora s'a desfăşurat în urmă întreaga noastră viaţă socială şi de stat“ (p. 56). Insăşi titlurile şi subtitlurile capitolelor sunt puncte pe i, definitiv fixate: *Adevăratul 1848*, *Răscoalele ţărăneşti şi cauzele lor* sau *Ce a făcut şi ce nu a făcut guvernul provizoriu*.

Dacă spaţiul ne-ar îngădui, potrivit ar fi să folosim larg citate din lucrarea pe care o recenzăm. Aceasta, pentru a ne completa afirmaţiunile, atunci cînd remarcăm felul cum sunt aduse dovezile, cum se ating ţelurile propuse, cum evenimentele se oglindesc altfel decît am fost deprinşi să le vedem la alţi cercetători anteriori. Pe parcurs, autorul stăruie să lămurească tot ceea ce altădată a fost înfăţişat prin prisma unui partid sau a reacţiunii. Răspunde şi corectează pe toţi cei ce n'au ştiut să vadă, împiedecaţi fiind de subiectivitate ori de vreo diformare ideologică, mai mult sau mai puţin explicabilă.

Critic, pe cît respectarea adevărului o cere, autorul dovedeşte cu prisosinţă că este în posesia metodei care-l poate face să restabilească istoria revoluţiilor noastre astfel încît, pe viitor, să nu poată trece nimeni fără un stăruitor popas de învăţătură din studiul aci recenzat. Toţi cei care ar mai avea de adus

vreo contribuţie pentru anii de viaţă ai Principatelor Romîne dintre 1821 şi 1907, vor fi tributari acestei lucrări. Şi nu facem un elogiu gratuit, fiindcă pentru prima dată istoria secolului trecut a poporului nostru este studiată în focarul verificat al materiasmului istoric.

Stăpînind un stil sobru, fără a mai fi rudimentar sau numai schematic, ca cel din volumele anterioare, fraza d-lui Lucreţiu Patraşcanu are acum forţa adevărului şi maturitatea adecvată gîndirii.

Dacă celelalte lucrări l-au consacrat ca sociolog şi gînditor politic, *Un veac de frămîntări sociale* îl consacră pe d-l Lucreţiu Patraşcanu şi ca istoric.

Felicităm gîndul bun al editurii, de a căuta să ne deprindă cu asemenea serioase studii. Deasemenea, şi prin înfăţişarea grafică „Cartea Rusă" ne îndeamnă să nu economisim lauda, lucrarea fiind completată cu reproduceri inedite, *hors texte,* tipărite pe *chromo* şi la *tiefdruck.* Transcrierea în *Anexe* a textelor reproduse în facsimil întregeşte citatele şi, împreună cu lista lucrărilor consultate, asigură studiului astfel prezentat caracterul de complet şi de erudiţie.

CU PRILEJUL ULTIMEI CĂRŢI a D-lui LUCREŢIU PATRAŞCANU *)

S'a împlinit prin aceasta a patra carte ciclul problemelor asupra Romîniei, pe care autorul şi-a propus să le înfăţişeze publicului nostru.

*

Dacă pentru unghiul economic-social a utilizat un contur statistic pe care a construit aspectul general al *Problemelor de bază ale României*, încă dela această primă carte, cu uşurinţă, cetitorul a putut urma, punct cu punct, metoda inedită în care i se reprezentau situaţii arhicunoscute, suferite de noi. Situaţii arhicunoscute dar atît de greşite, de neînţelese, pentru cei mai mulţi, pînă cînd *Problemele de bază ale României* au venit să explice momentele pe care cetăţeanul romîn

*) *Curente şi tendinţe în filosofia românească*, Socec, 1946.

nu ştia să şi le lămurească, dezorientat şi rău călăuzit de conducătorii opiniei publice de pînă ieri.

Pînă la volumul *Sub trei dictaturi*, politica apărea în publicistica noastră sau cu aspect de reportaj — şi în acest caz înregistra sec cîteva fapte — sau ca pamflet şi atunci ataca persoane.

Sub trei dictaturi îşi propune şi realizează *analizarea ştiinţifică a întregei evoluţii politice a României, în deceniul premergător ultimului război*. Adică, mai ales evenimentele din răstimpul 1935—1941, corespunzător celor trei dictaturi : carlistă, legionară şi antonesciană. Analizarea acestei epoci de viaţă politică, autorul o face expunînd cauzele de natură economică şi socială, care au promovat fenomenul dictaturilor de tip fascist.

Epoca 1821—1907 este obiectul de studiu, sub unghiul istoric, al volumului *Un veac de frămîntări sociale*. Este ales acest popas în istoria ţării noastre nu întîmplător. Intre 1821 şi 1907 se situează revoluţia pandurilor sub Tudor Vladimirescu, anul 1848, răscoalele ţărăneşti, pe care d-l Lucreţiu Patraşcanu cu obiectivitate riguroasă nu le consideră manifestări izolate în timp şi în loc, nici fenomene

disparate în mijlocul împrejurărilor în care au apărut şi nici simple izbucniri spontane datorite unor întîmplări sau circumstanţe vremelnice, trecătoare. Autorul, datorită metodei sigure şi precise pe care o mînuieşte, intueşte limpede existenţa unei legături organice, deosebeşte o *progresivitate în scopurile urmărite*, deoarece *unul şi acelaş progres social, care începe la 1821, stă încă şi astăzi în faţa poporului romîn, ca o sarcină de îndeplinit.*

Conţinutul şi direcţia „raporturilor de producţiune", care au determinat fenomenele sociale în viaţa poporului nostru, nu au lăsat neinfluenţate ideile. De aceia, scriitorul găseşte necesar să supună unui examen critic, curentele şi tendinţele actuale din filosofia romînească.

După ilustrarea pe plan social-economic, politic şi istoric a problemelor esenţiale ale ţării noastre, în ultimul volum apărut *„Curente şi tendinţe în filosofia romînească"*, d-l Lucreţiu Patraşcanu, încadrînd filoanele tinerei filosofii autohtone, în concernul gîndirii filosofice europene, ghidat mai mult de criterii ideologice-politice, deschide discuţiuni cruciale în cîmpul ideilor romîneşti.

Socotind şi necesară şi urgentă deschiderea

discuţiei privitoare la filosofia romînească, autorul nu se opreşte numai la *aspectul negativ al unei simple critice*, ci formulează cu *preciziune şi hotărîre* concepţia materialismului dialectic, concepţie opusă sistemelor şi doctrinelor dominante la noi pînă de curînd.

Şi fiindcă subscrie cuvintele lui Diderot: *„să ne grăbim să facem filosofia populară“*, să deschidem drumul *„apropierii poporului de punctul unde au ajuns filosofii“*, autorul înfrînge ariditatea subiectului, înfăţişînd problemele tratate într'o formă accesibilă marelui public, construind o lucrare menită să aibe o largă circulaţie.

Mai mult decît în alte ţări, curentele de gîndire la noi s'au împletit cu atitudinile politice, sprijinind ideologic, în special, curentele de dreapta; şi de aceea, după ce parcurge sistemele şi doctrinele filosofii europene, în capitolul *Evoluţia gîndirii filosofice contemporane*, ca o oglindire în isvoarele curentelor filosofice romîneşti, succint dar cuprinzător, sunt prezentate însăşi curentele ideilor dela noi.

Putînd ridica un tablou sinoptic al evoluţiei gîndirii din Romînia, cunoaştem pe rînd: metafizica d-lui Rădulescu-Motru, străbatem drumul dela metafizică la fideism al d-lui

Eugeniu Speranţia, judecăm idealismul conscienţialist al d-lui I. D. Gherea, materialismul inconsecvent al d-lui profesor P. P. Negulescu, realismul ontologic al d-lui Mircea Florian, misticismul lui Nae Ionescu şi al discipolilor lui, agnosticismul d-lui Blaga şi idealismul raţionalist al d-lui D. D. Roşca.

Incercarea unora de reactualizare a premizelor materialiste din opera lui Vasile Conta, este criticată susţinut de cartea recenzată aci, arătîndu-ni-se metafizica din materialismul filosofului moldovean, discernîndu-se totdeodată, cu justeţe ştiinţifică, elementele pozitive din judecăţile lui.

Dar, pentru lichidarea crizei pe care o străbate filosofia romînească, autorul nostru consideră întemeiat că *nu se poate* şi *nu trebuie* să se găsească o soluţie scrutînd trecutul, ci îndreptîndu-ne *privirile cu fermitate şi curaj, înainte.*

Pentru posibilitatea ilustrării perspectivelor filosofiei romîneşti, un amplu capitol, limpezeşte tuturor materialismul dialectic şi luminile ultime aduse în domeniul ştiinţelor. Sub această prizmă, autorul propune o radicală, o profundă revizuire a filosofiei noastre. Dacă pînă acum am păstrat o analogie perfectă cu fluctuaţiile filosofiei din apusul

lumii capitaliste, a venit vremea cînd *se impune crearea unei noui concepţii şi a unei noui visiuni asupra lumii, legate de o interpretare nefalsificată a trecutului.*

Omul de astăzi are nevoie de certitudini. El trebuie să dobîndească şi prin ştiinţă şi prin filosofie, *care să nu mai fie legată de puterile necunoscutului, înăbuşită de misticism, de superstiţie, de obscuratism.*

Ultima carte a d-lui Lucreţiu Patraşcanu face să strălucească în concluzii un optimism realist, pe care îl dă încrederea deplină în filosofia clasei astăzi în ascensiune, *care în munca sa creatoare de noui aşezări sociale, de noui valori culturale şi morale,* luptă într'o sforţare titanică pentru înfăptuirea lumii de mîine.

V.

EVOCĂRI

MAGDA ISANOS, *Cîntarea munților* *)

Cîntarea munților, volumul postum al Magdei Isanos se impune conștinței critice ca o piatră unghiulară a poeziei romînești, în general, și a poeziei luptătoare a ceasului de față, în special.

Fiecare vreme își clădește parecă aspectul global, structura internă pe elanul unei figuri eroice, de legendă.

Astfel *„...anul unu. Anul păcii între popoare“* crește din rugul pe care împreună cu mulți alți eroi, Magda Isanos s'a stins.

„Credința ei a zugrăvit prin vraja cuvintelor icoane nepieritoare“ scrie Mihai Beniuc în prezentarea făcută la volumul pios alcătuit de Ministerul Artelor.

Poezia Magdei Isanos este un freamăt de umanitate spus într'o limbă de proorocire. Peste sîngele vărsat, peste urile încețoșate în marele război, Magda Isanos își îmbie frații să-i dea mîna, plugarul înfrățindu-se cu mun-

*) cu un portret al autoarei și cu o prezentare de Mihai Beniuc. Ministerul Artelor, 1945.

citorul şi cărturarul. Prinde aşezările lumii cu justă ochire a proletarului iniţiat. Intr'o formă de parabolă, profetizînd — am spune — Magda Isanos şi-a scris versurile pe temeiuri prozodice cu rădăcini în suflet. Forma pare a fi insuflată şi stabilită chiar de conţinut. Nicăeri, în poemele nimănui, nu am avut să întîlnim o mai bună legătură de ce înseamnă adecvare a vocabularului la fond.

Cartea ei musteşte de duh, de o muzicalitate supraomenească.

Il dojeneşte pe Dumnezeu, se ia la sfadă cu răii, cu lacomii, cu miliardarii, cu hrăpăreţii, plesnind cu bici de foc, afurisind şi mîngîind, odihnind — mai ales pe cei mulţi şi exploataţi. Cetitorul e luminat cu taina talentului său, cu flacăra inimei atît de omenească, de blîndă, de înţelegătoare.

Pomele Magdei sunt şi porunci ,unele, dar sunt şi rugi, altele. Ele au gravitatea unor inscripţii, care, minunate, parcă îmbie spre împăcare, spre pace unanimă, universală.

Să nu pară bizar nimănui, dar versurile Magdei Isanos mărturisesc cu tăria dragostei primilor creştini. De pretutindeni din aceste cîntece ale ei răsună strigătul profetic, străbate licărul minţii străluminate de gînduri care *ştiu şi spun* — nu doar *bănue* sau *ghicesc* ceeace va fi mîine.

Valoarea cuvîntului, a repetărilor dau un şi mai luminos contur sincerităţii cutremurătoare a Magdei Isanos. O adevărată chemare de poetă:

Nu ştiu. Eu sorb cîntecul sau el mă soarbe.
Atît de sus ne înălţăm cîteodată...

Fără modestia falsă a suficienţei, astfel scrie despre versul ei:

Cîntecul e în mine ca 'n voi tăcerea.

Cîntecul ei îl închină cauzei omenirii, care mişună în rătăcire şi suferinţi:

Fă-mă să cînt despre oameni şi suferinţi.
. . . .
despre săraci, despre copii şi foame...

Moartea proorociţei e glasul de dincolo, de acel dincolo pe care nu-l credem valabil decît pentru a fi în poezie. In ea, ca dintr'un testament lăsat pentru noi, cetim acest catren, adevărată poruncă nouă:

Vi-am lăsat vouă şi vouă,
grădina asta cu rodii şi rouă,
ca s'o culegeţi şi s'o cosiţi, —
şi fraţi să fiţi!

Pentru Magda Isanos, Dumnezeu are un sens social, acest unchiaş bun şi iertător e hotărît unei cauze pămînteşti, de aci, unde toate se întîmplă şi sfîrşesc.

Degeaba

Oamenii bogaţi au făcut icoane,
catapetesme aurite şi ştane,

că

Dumnezeu n'a venit,
în locul astfel îngrădit.

el e cu păsările, cu florile, cu ploaia, cu oamenii mulţi, cu oamenii muncii.

Ca la pricteni veşnici mă gîndesc
la cei plecaţi asupra muncii lor,
la gestul larg, la chipul gînditor,
al oamenilor care făuresc o
lume nouă, din ruini şi moarte.

Magda Isanos e o providenţă, un glas care ne conduce, care ne îndeamnă. Am rezuma ţelul gîndului ei prin versul :

Cu veacul să păşim înainte.

In munca noastră, fiecare cu unealta lui, fiecare la rostul şi din cotlonul lui să deretităm harnici toate cîte sunt de făcut, pentrucă într'adevăr — să nu desminţim bucuria poetesei, care ne veghează truda şi ne ridică oboseala :

V'am văzut semănăturile.
Pot s'adorm de-acum lîngă punţi,
să mă acopăr cu marii munţi
şi cu pădurile.

MAGDA ISANOS, *Țara Luminii* *)

Astfel se intitulează ultimul volum de versuri lăsate nouă ca o comoară, ca o moștenire de aceea care a fost Magda Isanos.

Cu pioasă aducere aminte, care va perpetua necontenit viețuirea între noi a poetesei, această ofrandă de versuri va lumina drumurile tinerimi noastre, fiindu-i o pildă de urmat în gîndire, în muncă, în binele dorit pentru semeni, cu generozitatea cu care progresul își oferă binefăcătoarele perfecționări pentru utilitatea fiecăruia.

*

In *Cîntarea Munților* am cunoscut poezia de luptă, de nădejde neînfricoșată în virtuțile viitorului, în înfrîngerea întunericului și ridicarea noastră spre adevăr, cinste, construcție, realizări, într'o comuniune de muncă, într'o înfrățire deplină.

---

*) Ed. Fundația pentru Literatură și Artă, 1946.

Ţara Luminii este cîntecul de despărţire, un cîntec blînd care ne îmbie spre o visare cuminte, odihnitoare, de pace fecundă.

Din pragul presimţitei morţi, Magda Isanos ne evocă Ţara Luminii, ca pe o torţă pe care o trece în mîna altora, cu fervoarea dragostei meşteşugului de poet căreia i-a servit cu credinţă, cu dîrza convingere că cei de după ea vor şti să alerge mai spornic şi mai departe cu făclia de lumină a gîndurilor, a înfăptuirilor.

Şi aşezările omeneşti care se înfiripă astăzi, pare că ne ajută să nu desamăgim eroismul Magdei Isanos.

Voiu trăi în veci, veţi vedea... acest vers al ei e parcă o trîmbiţă care sună pentru a ţine trează oastea luptătorilor cu condeiul.

Acum, cînd *totul se trezeşte*, închinîndu-se munca noastră pămîntului, construim astfel un *imn măreţ vieţii*, cu paşii noştri alăturaţi de paşii celorlalţi care şi ei muncesc.

*

Poezia Magdei Isanos e generoasă, cu dogoarea unei iubiri unanime. Anonim, autoarea participă dimpreună cu toate vieţuitoarele: cu plantele, cu arborii, cu animalele, cu oamenii cuprinşi cu toţi în miezul prefacerilor, al creşterilor de pe pămînt. Pretutindeni

un dumnezeu-om stă la tîmpla tuturor celor ce se petrec, un dumnezeu-om e răspîndit în natură şi participă la ceea ce omul neştiutor se înfioară şi se minunează.

Urechea poetei e plecată atent peste *inima* pămîntului şi ascultă adînc, ascultă pentru noi, ca să ne spună în vers ceea ce rădăcinile, ramurile şi florile povestesc :

Seva nouă care curge în toate...

Un panteism se răsfrînge din fiecare uimire şi laudă pentru frumuseţile la îndemîna omului ; un panteism împrăştiat dealungul versurilor blînde, muiate într'o linişte deplină, *stelară* am spune, folosind termeni din recuzita poetei.

Poate să fie puţin din minunatul dar arghezian, poate că flutură ca o adiere aripa lui Rainer Maria Rilke peste leagănul poeziei Magdei Isanos, însă aci sunt şi alte lumini şi alte temeiuri.

Fiecare cuvînt, fiecare sens e înfiorat de un *ce* nebănuit, neştiut, de o teamă plăcută, care o îndeamnă să ceară oamenilor numai iubire, muncă, faptă bună.

Ascult mereu pămîntul, în acest crîmpei de vers cetim crezul poetesei. Din acest pămînt,

pe care atîta l-a iubit, Magda Isanos a ştiut să-şi tragă isvoarele inspiraţiei.

Dacă uneori ne îmbătăm de cuvinte şi poezia nu mai stă în profunzimile de înţelesuri, ci doar susură uşor, numai din potriveala vorbelor, de cîte ori sensuri tainice nu veghează la răscrucile *Ţării Luminii*, de cîte ori poemele nu sunt gîlgîitoare de tinereţe, cu zîmbete de triumf printre spaime.

Florile şi fiecare sens luminos al lumii
să poposească'n cartea mea deschisă...

. . . .

Mi-i dor să sap în inimi ca'ntr'un lemn
un nume ce-l purtăm cu toţii : V I A Ţ A.

E aici ceea ce trebuie să luăm din opera providenţială a poetei.

Peste tot locul sînt semnele unui optimism de viaţă, îndemn la înfăptuire pentru un *mai bine.*

Alteori, cu o sensibilitate neobişnuită, care te miră nespus, cu o luciditate care întemeiază realul şi din alte depărtări, decît acelea pe care le putem presimţi, Magda Isanos construeşte pentru fiecare poem o stare poetică totdeauna proaspătă, cristalină, fără minciună şi ascunzişuri.

Cu poezia ei a legat indestructibil viaţa de moarte. A îmbinat trecerea aceasta, că nu îţi

mai poţi da seama unde sfîrşeşte viaţa şi unde începe moartea.

E un eroism în această atitudine şi elanurile vitale din opera ei ne fac să o simţim alături de noi, mereu.

Pentru ofranda de gîndire şi simţire ce ne-a lăsat, Magda Isanos nu va muri niciodată.

Pentru ea şi pentru noi, totdeauna:

Frumoase-s cîmpiile vieţii.

POETUL SERGIU LUDESCU

Il descoperise şi-l botezase maestrul Lovinescu, la care — ca mulţi alţii dintre noi — şi-a mărturisit vina de a fi poet, sunînd timid, într'o după amiază, la casa criticului din Cîmpineanu şi rugîndu-l să-i asculte cîteva poeme. Era prin 1930.

Sergiu Ludescu este pseudonimul literar al lui Mircea Tiriung. Născut în 1911 la Tîrgu-Jiu, urmează facultatea de drept din Bucureşti şi, înscris în baroul Ilfov, face avocatura, pe care o consideră meserie murdară, josnică. Pentru a-şi completa suma necesară unui trai modest, făcea gazetărie, colaborînd în acelaş timp cu versuri, cronici literare, esseuri şi chiar bucăţi de proză, cu extrase din lucrarea lui mai mare *Dostoievski*, pentru care a adunat mii de fişe, într'o muncă de o ordine impecabilă.

In 1931, făcea parte din redacţia studen-

ţească a revistei *Cadran*, apărută atunci pentru prima dată şi colaborează deasemeni cu versuri, proză, cronici şi note din chiar primul număr.

Pe rînd avocat, gazetar, corector, face parte apoi din echipele Serviciului Social şi începe, astfel, colaborarea cu reportaje sociale din Dobrogea şi din jurul Bucureştilor, în *Sociologie Romînească*, revistă condusă de Anton Golopentia.

După desfiinţarea Serviciului Social, unde a mai colaborat cu cîteva monografii, sumare, dar deosebit de interesante prin accentul social, publicate în volumul *60 de sate romîneşti*, tipărite de Institutul de Cercetări Sociale al Romîniei, de sub preşedinţia d-lui profesor Dimitrie Gusti, Mircea Tiriung trece, dimpreună cu alţi colegi în Oficiul de studii al Institutului Central de Statistică. Aci, ca referent, contribue asiduu cu substanţiale studii sociologice, din care se răsfrîngea evident preocuparea lui permanentă de stările dela noi, fiind iniţiat în lupta politică ce pe atunci, o puteam duce doar în ilegalitate, cu prevedere în tot ce întreprindeai.

Pentru activitatea lui politică, Mircea Tiriung a avut la un moment dat să fie arestat. Din primul contact cu metodele de intero-

gare ale siguranței fasciste de pe atunci, era în Ianuarie 1940, Mircea Tiriung avea să iasă călit și mai dîrz în convingerile lui.

La 1 Iunie 1941 primește ordin de chemare, poetul Sergiu Ludescu, încrezător că va scăpa teafăr, e convins că *„va face treabă bună“* în plutonul lui. Sublocotenentul dintr'un regiment de munte Mircea Tiriung e concentrat pentru o așa zisă perioadă de instrucție. Războiul neghiob, care ne-a costat atîtea vieți și ne-a acoperit cu sila de noi înșine, începe. Mircea Tiriung știe ce are de făcut. Incearcă să treacă în rîndurile Armatei Roșii, dimpreună cu mai mulți soldați de sub comanda lui. De cîteva ori încearcă — din nenorocire nu isbutește niciodată.

La Zablukovka, la 4 Septembrie 1941, Mircea Tiriung primește în piept o schije de brandt din rîndurile din față, unde cu toată tăria sufletului lui ar fi vrut să se afle.

Sublocotenentul Mircea Tiriung este înmormîntat pe cîmpul de luptă, iar în fața trupei comandantul regimentului avea să-i svîrle în discursul de adio, nu laude pentru nu știm care merite, ci constatarea încercărilor de a trece în rîndurile Armatei Sovietice.

Cu moartea „trădătorului“ Mircea Tiriung,

aşa cum l-a numit în panegiric comandantul regimentului lui, ne-a părăsit un erou demn şi curajos al cauzei populare, al cauzei democraţiei.

*

Prin moartea lui, noi tovarăşii lui de generaţie am pierdut un om şi un poet.

Mircea Tiriung, omul, va fi întotdeauna în mijlocul nostru cu sufletul lui bun, generos, înţelegător. Prietenia lui Mircea Tiriung era de nepreţuit.

Inalt, bălai, cu un trup de efeb, totuşi robust şi puternic, Mircea Tiriung a iubit viaţa cu fervoarea cu care adora marea, soarele şi, parcă şi mai mult încă, muntele.

Sufletul lui îi era ca şi vorba domoală, blîndă, nespus de odihnitoare. Nu cunoştea dojene sau supărare, ştia însă să se entuziasmeze copilăreşte, ştia să se bucure, ştia să tacă cu voluptate, ştia să aducă o liniştire totdeauna nimerită în fierbinţeala discuţiilor. Tactul cuvîntului lui Mircea Tiriung, ponderea judecată cu minuţioasă grije, măreau unanima noastră preţuire.

Simţul critic al prietenului Mircea Tiriung l-au preţuit deopotrivă colegii lui de generaţie, cei care ne întîlneam în nesfîrşite simpozioame, cînd într'un loc cînd într'altul, prin

1938-1939 — punînd la cale scoaterea unei reviste. E vorba de *Cadran*, ce urma să apară în a doua serie. Acolo l-au cunoscut pe Mircea Tiriung şi Miron Constantinescu şi Mihnea Gheorghiu şi Victor Iliu; Mihail Dragomirescu, Dumitru Corbea, Ligia Macovei, Tudor Alexandru Stoianovici, Geo Dumitrescu, George Meniuc, Alexandru Balaci şi atîţia alţii.

*

Calităţile de om şi luptător ale lui Mircea Tiriung au avut însă prea puţină vreme să se oglindească şi mai ales să se prindă, ca într'o geodă, în opera necristalizată deplin a poetului Sergiu Ludescu.

Hărţuit de pricinile din Tribunal, nevoit să scrie la o fiţuică neînsemnată, vrute şi nevrute, obosit de corectura de noapte, de cercetările sociologice întreprinse, lui Mircea Tiriung — Sergiu Ludescu — avea să-i rămînă prea puţin timp pentru literatura propriu zisă şi mai ales poate pentru *Viaţa şi Opera lui Dostoievski*, pe care le aprofundase. Acest studiu l-a lăsat foarte avansat. I-a lipsit doar imboldul de a începe redactarea după fişele cu migală întocmite şi orînduite, pe capitolele ce urma să le aibe cartea.

Preocupările sociale şi politice n'au avut

să transpire în poemele lui Sergiu Ludescu, decît sub două aspecte iniţiale şi anume:

In unele poeme — şi acestea sunt mai ales acele de început 1930—1931, perioadă în care compunea două pînă la patru poeme într'o zi, Sergiu Ludescu, prin sumbrul atmosferei, prin asprimea expresiei şi chinul lăuntric răsfrînt în versuri, avea să mărturisească romantismul unei adolescenţe de visări autentice şi gînduri preţioase.

In alte versuri, şi anume în acelea mai mature, mai libere în expresie, în formă, corespunzătoare epocei 1936—1938, Sergiu Ludescu avea treptat-treptat să mîngîie cu o blîndeţe samarineană — am spune — durerile, nemulţumirile nu ale lui doar, ci ale tuturor, ale oamenilor, renunţînd la pasta multă şi culoarea vie, abundentă, folosite pe paleta primelor poeme.

Aceasta a doua etapă o formează aşa dar, versurile încărcate de grija lui de dincolo, de transcendenţă, de o specifică metafizică. Versurile din 1936—1938 sunt perioada de filosofare, de interpretare a gîndurilor ce-l frămîntau nu atît al pastelizării fiinţelor şi lucrurilor din natură.

Etapa a treia este aceia a ultimelor versuri, 1939—1941, în care forma nu mai as-

culta decît de suflet, care cîntă omul, prietenia, cu generozitate, cu iertare, cu multă iubire și înțelegere.

Evocarea lui Mircea Tiriung, omul și prietenul ;

evocarea poetului Sergiu Ludescu, înseamnă pentru noi, colegii lui de generație, să îmbunătățim, să perfectăm *practic* luminile pe care generos cel care ne-a părăsit ni le-a lăsat să le purtăm mai departe, în olimpiada de muncă și reconstrucție a țării noastre.

Moartea lui Segiu Ludescu, evocată astăzi, după cinci ani, nu înseamnă doar prilej de reculegere, în care tovarășii lui de generație și de meșteșug scriitoricesc să șteargă pe furiș o lacrimă grea ;

moartea poetului Sergiu Ludescu ne este cenușa pasării Phoenix, din care mai strălucitoare să știm să reînviem prin muncă făptura unei Romînii viitoare.

VI.

COMUNICĂRI

REALISMUL LUI RAYMOND RADIGUET

Pentru tineretul nostru de azi se cuvine să arătăm aci trăsătura cea mai interesantă şi deopotrivă cea mai puţin relevată la genialul Raymond Radiguet.

Viaţa lui, care toată a fost numai tinereţe, o viaţă de 20 ani, trebueşte să o privim acum nu sub aspectul ei de desordini, de petreceri şi orgii, ci din punctul de vedere al realizării, a ceeace scriitorul acesta puţin cunoscut la noi a lăsat literaturii franceze.

Radiguet e o stea a cărei strălucire va fi mereu prezentă în constelaţia literelor.

*

Raymond Radiguet s'a născut în 1903 şi a părăsit viaţa lui de efemeridă în 1923. Dar incandescenţa în care şi-a ars aripile tuturor elanurilor, epuizînd parcă cunoaşterea unei întregi vieţi se răsfrînge în originalitatea cu care şi-a scris operele.

Intensitatea cu care a trăit, intensitatea cu care a scris poemele şi romanele ce ni le-a lăsat, sunt semnele unei mari chemări asupra căreia ne este o datorie să oprim preocupările noastre cîteva clipe pentru a o înregistra. Aceasta, cu atît mai mult, cu cît la noi numele lui Radiguet nu e la fel de frecvent ca al nu ştiu cărui scriitor, cu reputaţie ieftină, tradus cu stenodactilografe, în timp record.

Poemele lui Radiguet, pe cari prietenii i le găseau prin buzunare, mototolite şi amestecate cu firimituri de pîine, au fost tipărite, mai mult cu voia colegilor de chefuri, decît cu ştiinţa autorului, în două culegeri, astfel :

In 1920, la Bernouard, apar într'o plachetă de lux, împodobite de patru pointes sèches de Jean Victor-Hugo, *Les Joues en Feu*.

Peste un an, în editura A la Sirène, *Devoirs de vacances*,

şi al treilea volum era încă din viaţă în pregătire şi avea să se cheme *Poèsie*.

Romanele lui, două la număr, l-au făcut să fie socotit cea mai teribilă, cea mai interesantă descoperire a lui Jean Cocteau. Dacă pentru primul roman al lui Radiguet : *Le diable au corps* o anumită critică se pronunţă că ar fi o promisiune numai, în admirabilul *Bal du Comte d'Orgel*, ceea ce se bănuia doar

în prima carte de proză, se adevereşte complet.

Dacă unii socotesc proza lui exerciţii de ucenic, iar alţii opere de geniu, noi să nu discutăm ierarhizarea dubioasă a pretenţiilor mobile a judecăţilor impresioniste şi să măsurăm o singură valoare ce ne-am propus să relevăm în acest cuvînt: realismul lui Raymond Radiguet.

Pentru spiritul francez contactul cu ceea ce noutatea Americii, cu ritmul ei instinctiv-cuceritor, avea să însemne — cam prin anii 1918-1923 — primenirea gustului de abstracţie, a idealismului pesimist.

„*Obosiţi de formule şi teorii, doritori de a lua contact cu viaţa în felul cel mai simplu şi mai direct*, cum spune Bernard Fay, un număr de scriitori tineri, primul dintre ei fiind Radiguet, se orientează către tehnice de scris mai cumpătate în stil, mai precise în formulări.

Importanţa operelor lui Radiguet, calitatea inteligenţii pe care o răsfrînge substanţa compoziţiilor sale, rezidă tocmai în sinceritatea şi morala realismului care îi luminează scrisul.

Radiguet nu era sensibil decît la calităţi profunde, permanent vroia să realizeze vera-

acţiunile acestor personaje, rezistenţele lor. Cînd zugrăveşte o lume, un mediu, nu face aceasta de dragul decorului, al picturalului, ci pentru a arăta atmosfera utilă desfăşurării, evoluării sentimentelor de care sunt animaţi eroii.

Să ne oprim asupra exigenţelor care erau permanent de veghe în arta lui Radiguet, în tehnica lui, ar fi să insistăm şi mai mult, să divagăm nu fără a trage foloase desigur.

Realismul lui Raymond Radiguet, răsfrînt din operele lăsate nouă, să ne fie un punct de vedere, pe care să ni-l apropiem în tot ceea ce întreprindem, socotind cunoaşterea *prin observaţie* şi *analiză* cel mai de preţ bun pe care avem să-l dobîndim.

SONETELE LUI MICHELANGELO

Oare ce alta este viaţa decît străduinţă, decît muncă, năzuinţă.

Procesul arderii care se întîmplă în natură cu materia este drumul prefacerilor, al progresului. Aceasta, mai ales, cînd deopotrivă vieţile oamenilor, cu strădania lor, se consumă în pîlpîiri mulcome, în arderi latente, în incandescenţe.

Opera omului de geniu nu este doar produsul unei nimereli, unei potriveli, adică ; pe creştetul cutărei fericit, necunoscutul, nevăzutul sau dumnezeul nu ştim cărei religii a binevoit să coboare harul său şi, din mintea lui, cu mîna lui a făcut acel om, să răsară din stîncă cea mai minunată *statue*, ori cu condeiul un *vers* bogat în frumuseţi şi sunător din cuvinte ca cea mai inspirată melodie.

Cu cît mai adevărat decît misteriosul duh scornit din lenea de gîndire nu este exercițiul, munca, setea de perfecționare, de dăruire pînă la sleire în ceea ce vrei să faci cel mai bine, tu om, cu scăpărările teribile ale minții tale?

*

Alături de daltă și ciocan, mîinile lui Michelangelo, viguroase, svîcnind încă de loviturile în piatră, au cuprins fără sfială poate, pana cu care să potrivească un vers, să fixeze într'o materie deloc dîrză, care nu i se împotrivește, impalpabilă — cuvintele — un gînd rotund. Pe ce are la îndemînă: un plan de arhitectură, în dosul unei scrisori, pe marginea unui desen găsește loc bun ca în miezul zilei ori al nopților să aștearnă admirabilele sale poeme.

Suflet al contrastelor — cum atît de bine îl prinde Paul Hazard [1]) era conștient de luptele ce le purta în sine; cîmp de bătălie al rîvnirilor, al ispitelor, al sentimentelor, al ideilor.

Suflet adînc, închis, nu se dăruia lesne mărturisilor. Și cu atît mai mult atunci ne dăm seama ce supapă fericită a fost pentru

[1]) *Sonnets de Michel Ange, mis en français par Paul Hazard*, p. 8.

pietrosul Michelangelo confesionarea, — numai lui însuşi gîndea — din sonete, din rime:

„Vai, vai, am străbătut iarăşi întregul drum al trecutului şi n'am găsit o singură zi care să fi fost într'adevăr a mea“

(„Ohimè, ohimè, pur reiterando
Vo'l passato tempo, e non ritrovo
In tutto, un giorno che sia stato mio...“)

In iureşul muncii, în focul creaţiei, care îi mistuia însăşi fiinţa, titanul are nepreţuitul răgaz ca, măcar să însemne această semnificativă constatare. Pentru el prilej de privire în sine; pentru noi, să contemplăm oglinda sufletului acelui despre care altfel am fi notat arid că s'a născut în 1475 la Caprese în Arezzo, Toscana; că a fost prietenul Medicisilor şi protejat de Papi.

*

Sonetele lui Michelangelo Buonarroti sunt fulguraţiile minţii unui învingător prin muncă al naturii, al lumii.

„Voia să fie totul, scrie Romain Rolland, *inginer, mecanic, cioplitor în piatră, voia să facă totul el singur: să ridice palate, catedrale, numai el singur“*.

Voia să fie poet, am adăoga, pentruca să-şi resfrîngă sieşi, ca un imbold, desigur, munca pentru care se dedicase întreg:

„Mă istovesc cu munca, aşa cum nimeni

n'a făcut-o niciodată — scria el undeva, într'o scrisoare — *nu mă gîndesc la nimic altceva decît să muncesc zi și noapte*".

Neastîmpăratul, încruntatul în încordarea muncii, Michelangelo avea în poezie oaza de lumină proaspătă, ochiul de apă al lui Narcis.

Versurile lui ne fac pe fiecare confidentul gîndurilor poetului, fiecare devenind prietenul lui, fiecare un Daniel da Volterra.

Chinul vieții fu atât de mare, pe cît jarul dragostei lui nu a fost niciodată potolit; iar poezia doar era filtrul de tandrețe în care încă din copilărie astîmpăra imperioasele dorințe.

Pentru cel care prin munca lui colosală inspira teamă chiar și Papilor, poezia era o necesitate.

„*Unul dintre cei mai luminoși lirici ai timpului său* — cum îl găsește Klabund — *este considerat Michelangelo după sonetele sale scrise pentru frumosul Tommaso Cavalieri și poetesei Vittoria Colonna, marchiză de Pescara*".

*

Conținutul sonatelor lui: mărturisirea gîndurilor și sentimentelor prea-discretului, întunecatului Michelangelo, pe care munca îl

poseda, ca o permanentă uitare de sine. Sonetele primesc aşa dar tot ce simţirea şi gîndurile imediate reflectă şi împrăştie în sufletul şi mintea lui.

Pasiuni, melancolie, nostalgie, regrete, profesiuni de credinţă, mărturisiri care trădează slăbiciuni şi laşităţi omeneşti comune.

In sonete, Michelangelo *„plînge, arde, se mistue şi inima i se nutreşte cu suferinţele lui"* [2]).

In sonete, notele esenţiale ale poeziei lui Michelangelo sunt : *„Inţelesul pur al dragostei şi voinţa... de depăşire a omenescului"*.

„Niciodată poezia de dragoste n'a fost mai sobru patetică, mai gravă şi mai ideală decît în Sonetele adresate Vittoriei Colonna, în care bătrînul maestru, sosit demult pe culmea gloriei, înclină sufletul lui sălbatec şi mîndru unei pasiuni mîngîietoare dar fără speranţă" [3]).

Intr'un secol în care lirica nu avea adîncime, semnificaţie, aşa cum De Sanctis şi Benedetto Croce, observă, — poezia lui Michelangelo nu este niciodată mediocră : *„Poezia care este cale de expresie secundară, în ce pri-*

[2]) KLABUND, *Literaturgeschichte* die deutsche und die fremde Dichtung von den Anfängen bis zur Gegenwart, p 105.

[3]) Paul van TIEGHEM, *Précis d'Histoire Littéraire de l'Europe depuis la Renaissance*, p, 15.

veşte îndemînarea meşteşugului, cuprinde în întregime adîncimea acestei personalităţi ; şi acest fapt singur — conclude d-ra Nina Façon [4]), o cercetătoare competentă în materie — *este suficient pentru a constitui unicitatea acestor versuri în secolul XVI-lea*".

„Sonetele platonice ale lui Michelangelo sunt semnul înţelesului de eternitate pe care artistul îl caută în frumuseţea vremelnică a lumii [5]).

Rugul vieţii de muncă al unui Michelangelo arde încă şi va arde perpetuu luminînd secole. Cu asemenea titani lumea se reconstrueşte apărînd mereu nouă, curată, mereu proaspătă ; din strădania tuturor pentru istorie, pentru generaţiile care urmează.

Unui asemenea eroism, în prefaţa la cartea care avea să închidă cu toate sdruncinările, cu toate abrupturile viaţa lui Michelangelo, Romain Rolland, încrustează în aramă eternă aceste cuvinte :

„Nu există desigur decît un singur eroism pe lume : acela de a vedea lumea aşa cum este — şi de a o iubi" [6]).

---

[4]) Nina FACON, *Michelangelo poet* (teză de doctorat) p. 182.
[5]) Ibidem, p. 199.
[6]) Trad. românească a op. cit., de d-na Mia Constantinescu-Iaşi, p. 7.

VII.

CURSIVE

PENTRU VICTIMELE DRUMEŞ-ILOR

Pleci, spre exemplu, într'o jumătate de oră de repaus, să simţi mirosul de pămînt şi iarbă proaspăt stropită în Grădina Botanică, vrînd să uiţi munca cronometrată, precipitată a biroului cu răspunderile lui, cu obligaţiile lui. Vis-à-vis, pe-o bancă, cu pauze mari la răstimpuri dese, cineva savurează cu teamă de a nu se termina farmecul, *Scrisoare de dragoste* de Mihail Drumeş. Alături de cetitoarea noastră odihneşte o cutie de pălării dolofană cît o tobă. Cetitoarea noastră are 16-18 ani. Din cartea lui Drumeş învaţă să suspine.

Ocoleşte alte parcuri, cu bănci de odihnă, ai să mai găseşti pe altcineva cetind *Invitaţia la vals* de acelaş Drumeş. Şi pentru literatura noastră Drumeş-i sunt nenumăraţi. Prin labirintul lor, cum să se ferească cetitorii. Romanele lacrimogene năpădesc piaţa. Originale şi traduceri, romanele vitrinelor

caută să acopere cu un fard ieftin seriozitatea prezentului. Ca o diversiune, ca un spate ostentativ întors celor ce se petrec în jur, se editează literatura cu anecdotica fantasmagorică ori dulceagă, frugală. Pentru sufletul nostru liric, purtat la gură, este o prejudecată necontrolată şi ca atare tolerată, cum că după cruzimea zilei, îţi trebueşte refugiu odihnitor într'o lectură de puterea unui Drumeş de pildă. „Ceva uşor, ceva care să mă amuze!" pare a spune fiecare atunci cînd îţi cere o carte de cetit.

Dar textele care într'adevăr spun ceva, cărţile în care se întîmplă ceva ce merită să fie reţinut de atenţia scriitorului şi cunoscut de cetitor sunt ocolite, tocmai acestea sunt obositoare, plictisitoare. Pentru o carte care ne zugrăveşte lucruri aevea, cu soluţionări, cu concluzii logice sau după fantezia — şi ea logică — a vieţii, cetitorii nu au preferinţă. Ei gustă mai mult irealul, fantasticul, drame zguduitoare ticluite, ori banalităţile cu of-uri şi ah-uri.

Inimioara unei domnişoare ori a unui tînăr nu trebuie zguduită cu lucruri scoase din realitate şi răsturnate în pagini pe feţele lor cele mai expresive şi mai omeneşti. E o prejudecată falsă aceasta şi cu consecinţe dacă nu

imediate, atunci sigure. Gargariselile, duioşiile fade, dramele fantastice modifică rău dioptriile minţii şi sufletului. Drumeşii literaturii noastre şi ai literaturilor străine, traduşi cu stenografi şi dactilografe, trebuie împiedecaţi de a mai încăpea în mîinile vreunui cetitor.

Prin legea nouă care reglementează raporturile dintre editor şi autor sau traducător, cuvîntul Societăţii Scriitorilor Romîni se va auzi, dirijînd gustul cetitorilor prin verificarea lucrărilor manuscrise care cer să vadă lumina tiparului.

SIMTE COTU' !

Sunt răscruci pentru popoare în care cea mai măruntă greşală determină deslănţuiri de urgii şi prăpăduri. Sunt răscrucile de clocot, de tulburare. La astfel de răspîntie sunt oamenii pămîntului astăzi [1]).

Cei care ţin un condei în mînă, este bine să ştie în asemenea vremuri, că tocul şi peniţa fac o armă cu care poţi veghea, cu care poţi apăra, cu care poţi înfrînge. (De aceea meşteşugul scrisului să fie temeinic învăţat ca şi mînuirea armelor).

In astfel de vremuri, poeţii şi prozatorii, ziariştii şi romancierii, bătrîni şi tineri — mai ales tinerii — care ştiu ce-i *omenia*, *dreptul*, — o mare datorie au: *Să fie strînşi uniţi, cot la cot, treji şi aţintiţi pentru tot ce vor trebui să răspundă, să ceară.*

Mai mult decît oricine, noi, tineretul suntem faţa patriei noastre. Şi nouă ne cade

---

1) Acest articol este scris în 1939 şi a apărut în revista *Cadran* nr. 4, în acelaş an.

straşnică răspundere. E ceasul să lăsăm înghiontirile dintre noi, să părăsim vrajba scornită din cine ştie ce ipoteze mistice, metafisice ; ori de-a-dreptul din vina unor melodii de vers şi imagine *preţioase.*

Ni se cere să fim o mare, o singură armată : *armata scriitorilor tineri romîni.* Să lăsăm acum suspinele şi dorurile personale, să neglijăm încondeierile cu cuvinte smălţuite şi frazele de paradă, o recusită de carnaval, meschină, neserioasă.

Indemnîndu-ne unii pe alţii la chibzuire, la seriozitate, la cuminţenie ; să domolim învăpăierile lirismului desuet şi frugal ; să poposim la gînduri despre realitate, pentru cele ce ne înconjoară, la gînduri despre viaţa semenilor noştri, a ţării noastre.

Simte cotu', prietene coleg de generaţie. Expresia aceasta militărească sună potrivit şi imperioasă — astăzi, cînd neamurile, unele, stau cu arma gata la picior, iar altele, cu armele înfierbîntate şi şerparele mereu împrospătate cu plumbi ucigători.

Simte cotu', prietene, coleg de generaţie, cu mîndria vîrstei tale, peste caligrafia stihurilor, peste joaca bilbilurilor literare de ieri, peste nepăsarea animalică a inconştienţilor, a celor cu capul în nori, iresponsabili.

PROZĂ PENTRU POEȚI

Uită, poete, într'o seară, luna pe care de cînd te știi ai întîmpinat-o din pervaz; pune-ți o haină groasă pe umeri și coboară treptele turnului tău de fildeș.

Ai să dai de atîtea lucruri cu nume, lucruri aevea, poate — vai, și mai frumoase decît cele închipuite de tine.

Și printre oameni ai voe să ți se pară.

Decît meșteșug au să te învețe oamenii, de cîte au să-ți arate și-au să-ți spună, ai să urci pe urmă spirala turnului tău nevăzut de înalt și-ai să spargi fiolele și alambicurile inspirației. De lună n'ai să mai vrei să știi și n'ai s'o mai întîmpini cu ochi plînși.

Cum ai găsit atîta farmec în contemplația ta solitară și ai găsit cuvinte subțiri să suni ce ai simțit, mai tot atîta farmec, mai mult încă vei găsi în proza oamenilor ca toți oamenii, între oamenii unde TREBUE să cobori, poete.

Nu rămîne la gîndul că tu etern vei fi ne-

înţeles şi trebue să te păstrezi departe de mulţime. Porneşte sănătos să te plimbi printre oameni, să vrei ca ei, să munceşti cu ei, să-i iubeşti. Scrie despre ei, iubeşte-i în scrisul tău, închipue poveşti cu ei, te vor asculta, vei fi al lor.

Azi şi din totdeauna oamenii au suferit, au dorit, s'au bucurat. Azi şi întotdeauna oamenii au crezut în minuni; *ei au făcut minunile.* Ei, toţi feluriţi, fiecare altfel, şi — să ne gîndim bine — ori cum, atît de admirabili.

*

Cu pană şi opaiţ, tu ai rămas, poete, să scînceşti stanţe suspinate, madrigaluri sarbede, cîntece doar pentru tine parcă. Scînceşti jalnic plecarea iubitei, dragostea măruntă, egoistă. Vezi în negru tot şi toate ţi se par amare. In stilul tău e numai oftat, păragină şi-o toamnă posomorîtă, funerară.

Ai douăzeci de ani — ori mai puţini cîţiva, ori mai mulţi cîţiva — şi nu ştii pleca urechea decît la ciripitul sufletului tău bolnav.

*

Dacă eşti poet autentic, oamenii au să-ţi dea ce-ţi trebueşte pentru vindecare şi pe deasupra condei şi cerneală să scrii de-adevăratelea *).

*) Apărut întâi în revista *Cadran*, 1939 (Noembrie), p. 1.

La pagina 222
ERRATA
Corectați textul
înaintedelectură

S'a tipărit volumul întîi din CRITICE, cu cheltuiala Fundației Regele Mihai I, în Imprimeria Tiparul Românesc, din strada Latină nr. 8, București, în vara anului 1947.

ERRATA

pagina	rînd *)	în loc de	citeşte
11	8 j	datare	datare*a*
19	4 s	ma	ma*i*
19	1	urghez	*b*urghez
20	2 s	stearpă	stearpă ;
20	3 s	Trăirea	*t*răirea
20	7 s	nesimţite	ne simţite
23	7 j	experienţe cele	experienţe, cele
35	10 s	Dar, pentrucă	Pentrucă
35	8 j	dintre	*pr*intre
35	3 j	şi ştim	şi *trebue* să ştim
38	5 j	nimănui,	nimănui ;
39	5 j	intelectualilor,	intelectualilor
54	4 j	îndreptat	*îndreptar*
58	8 j	continuu'	continuu :
62	2 j	împilarea	*înfierarea*
67	5 j	noastre unii acizi şi curajul	noastre curajul
69	16 s	Şi-a	Şi-a *(u)*
69	10 j	amărăciunii spuneam.	amărăciunii.
71	8 j	înoită	în*n*oită
81	6 j	cîteceva ce din	cîteceva din
85	7 s	vielleuse	v*ei*lleuse
87	10 s	*Apprehensions,*	Apprehensions
90	5 s	fie, în	fie. În

*) 12 *s* — rîndul 12 de sus
6 *j* — rîndul 6 de jos

pagina	rînd	în loc de	citește
90	7 s	învechit,	învechit
90	9 s	filon discret	filon, discret
90	10 s	măcar de	măcar, de
92	2 j	Rybicza	Rybiczk*a*
107	8 j	faldurt	faldur*i*
113	6 s	să acorde	să *o* acorde
113	8 s	După întrerupere	După *o* întrerupere
116	13 j	componentei	componen*ț*ei
116	10 j	originale, singulare, exclusive.	originale, *în mod* singular, exclusiv.
125	14 j	valabilă, intensă, demnă	valabilă, demnă
127	2 s	senzație	senzați*a*
129	13 s	Upsen	Ups*o*n
130	2 s	cînd persoanele, climatul	cînd climatul
132	5 j	scriitorii	scriitorii,
133	6 j	mătrurie	mărturie
136	4 s	autor care debutează	autor debutează
146	6 s	metrius	*De*metrius
155	12 j	scria	scri*e*
156	2 s	scris	scris*ă*
166	11 s	Dobrogeanc	Dobrogean*u*
180	11 j	Pomele	Poemele
182	3 s	ștane	st*r*ane
182	4 j	semănaturile	semăn*ă*turile
195	9 j	Segiu	Se*r*giu
203	2 s	inteligența,	inteligența
205	7 j	cutărei	cutăr*u*i
208	3 j	sonatelor	son*e*telor

Pentru o parte din carte a fost folosită scrierea cu *î* din *i*, iar pentru altă parte scrierea cu *â* din *a*;

inadvertențele: *ceea ce, ceeace; conștiinciozitate, conștinciositate* ș. a., toate acestea cetitorul este rugat să le uniformizeze cum se cuvine.

5 august 1947

EDITURA CADRAN BUCUREŞTI

Au mai apărut :

Alexandru BALACI, *Dolores*
Mihnea GHEORGHIU, *Anna-Mad*
Ştefan POPESCU, *Leroi-Ler*
Ştefan POPESCU, *Excursie în munţi*

Vor apărea :

Sergiu LUDESCU, *Stins*
Sergiu LUDESCU, *Dostoievski*
Mircea BADEA, *Poesii*
Ion SEREBREANU, *Nuvele*

EDITURA CADRAN BUCUREŞTI IV
Str. Parfumului 25, Telefon 5.34.46

lei 15,00